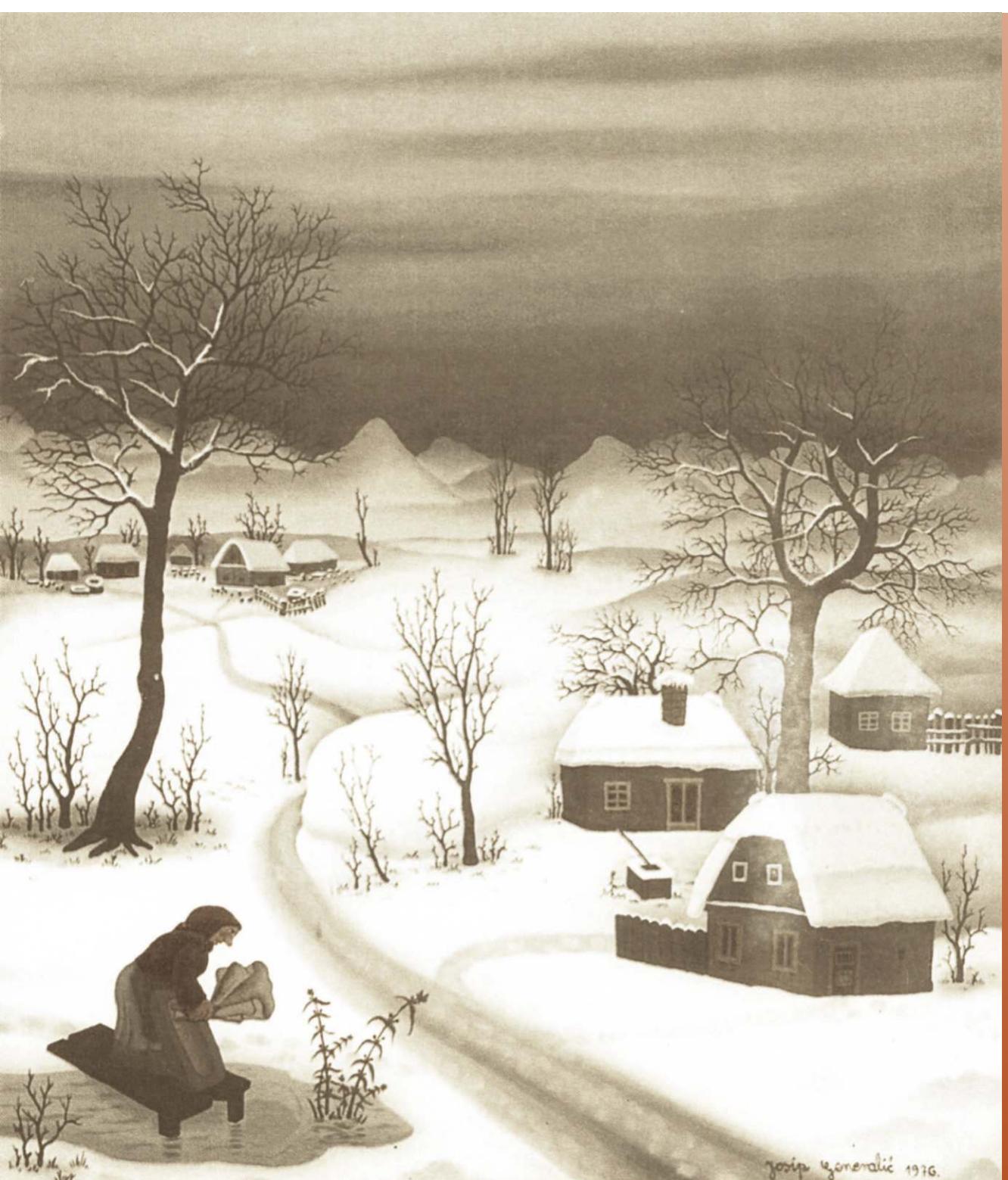

mučitelj
ZATVORENIK

GODINA XXIII. - SIJEČANJ/VELJAČA 2013.

BROJ **250**

Josip Generalic 1976.

**Ustaše na Jadranu • Plehan nekad i danas • Jean
Hirt - Švicarski zaljubljenik u Hrvatsku • Moj otac
Delko Bogdanić • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja**

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja preplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

ĆIRILICA – MOŽDA JEDNOGA DANA

I čirilica spada u arsenal naoružanja kojim je izvršena agresija na Hrvatsku. Nakon vatrenog oružja kakvim su razarani hrvatski gradovi i sela, nastupale su agresorske horde hladnim oružjem... Vukovar je rušen i osvajan pod simbolima četničke kokarde, crvene zvijezde petokrake, ali i čirilice. Tko ne pamti sliku kasnojesenskog dana, kad su osvajači ušli u grad, sliku koja je obišla svijet, gdje skupina četnika pod crnom zastavom na kojoj je čirilicom pisalo „Ujedinjenje ili smrt“ urlajući traži samo salate, jer su sve drugo za gozbu pronašli u razorenom Vukovaru.

Ovih dana se spominje, da stjegonoša te skupine radi u hrvatskome Ministarstvu unutarnjih poslova, u Policijskoj upravi vukovarsko-srijemsкоj, Policijskoj postaji Tovarnik. Nisam provjeravao, ali ako Stanimirović može sjediti u Hrvatskom saboru, onda i taj barjaktar može biti „milicajac“. Još jedna zgoda iz okupiranog Vukovara 1992., kad je dotični Stanimirović bio upravitelj vukovarske bolnice „Sv. Sava“: *Izvršni savet Opštine Vukovar rešenjem* preimenuje ulicu Stjepana Radića u ulicu njegova ubojice Puniše Račića!

Sve su to učinili vukovarski Srbi koji danas traže uporabu čirilice, a svim dosadašnjim postupcima od vremena mirne reintegracije do dana današnjega daju do znanja, kako Hrvatsku ne prihvaćaju kao svoju državu, ali su spremni svakodnevno od te države tražiti prava, novac i sve moguće dobrote.

Ministar Bauk govori o uvođenju čirilice u Vukovar kao o čisto tehničkom pitanju, kao da je posrijedi robot, a ne čovjek. Postavlja se pitanje, gdje je taj mладac bio u kasnu jesen 1991., da nije upamtio groznu tragediju koja se dogodila hrvatskom narodu. Ne mogu se sjetiti bilo koje moderne države, čija bi vlast tako servilno postupala prema drugoj državi, kao što to čine sve hrvatske vlade od 2000. godine prema Srbiji. Tako inače ugađaju države krivci, agresori, pa bi prema tome takvo što bilo normalno očekivati od Srbije prema Hrvatskoj. Pa zar Nijemci još i danas nemaju kompleks krivnje prema svima koje su okupirali tijekom Drugoga svjetskog rata?

Približavanje Srbima (kao da su nam bili dobročinitelji) postaje *modus vivendi* svih naših vodećih političara. Ako se nešto događa u Berlinu, naši ministri i predsjednici sastaju se obvezatno sa srpskim kolegama radi rasprave pitanja od interesa za regiju; na skupu u Čileu opet se nađu i razgovaraju o približavanju itd., sve u beskraj. Kao da su dužnosnici nekakve regionalne vlade! A zašto tako daleko putovati, kad se takvi susreti mogu održavati češće i uz manje troškove u Babinoj Gredi ili Petrovcu na Mlavi.

Ne prihvaćam sugestije iz EU, zajednice koja već 70 godina ne zna za rat, zbog čega je i nagrađena Nobelovom nagradom za mir.

Mi Hrvati - u Europi - imali smo prije dvadeset godina krvavi rat. U borbi protiv nadmoćnijeg neprijatelja izginulo je 15.000 naših građana od toga 402 mališana do 14 godina života. Pobijedili smo zato što smo oslobođali svoju zemlju od okupacije, ne kročivši niti koraka na tlo agresora, pritom je nagrađena EU bila ravnodušni promatrač. Dakle, gledajući iz Vukovara NE, budući da čekamo vijesti o našim nestalima, čekamo povratak opljačkanih dobara i namirenje ratne štete. Nakon toga može čirilica, ako iz sjemena kojeg su posijali Garašanin i Karadžić opet ne bukne ideja i želja za Velikom Srbijom.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

PRAVAŠKI ZADNJI VLAK?

Iako ga samo neznalice i protivnici proglašavaju ideologijom XIX. stoljeća ili nesuvremenim i okoštalim oblikom u kojem se manifestiraju ostaci ostataka hrvatskog nacionalizma (onoga čijom se političkom kliničkom smrću Naš Predsjednik, Vođa i Prorok, Doktor Ivo Sanader tako neukusno hvalio na Oxfordu), organizirano je pravaštvo od svoje obnove 1990. dalo malo dokaza svoje životne snage i primjenljivosti u suvremenome društvu. Makar se je u idejnome smislu u dijelovima hrvatske političke emigracije nakon Drugoga svjetskog rata zapravo razvilo i sazrelo, ono je u organizacijskom pogledu u Hrvatskoj objektivno na političkoj i uopće društvenoj margini. Nema sumnje da su za to najodgovorniji prvaci stranaka koje su nosile i nose pravaško ime.

Doduše, brojni osobni sukobi, rascjepi i raskoli – koji, uostalom, obilježavaju čitavu povijest pravaške politike – nisu samo ilustracija te trajne boljke, nego su dijelom i posljedica privlačnosti pravaške misli (jer, oko neprivlačnih ideja i neizazovnih misli nema nikakva prijepora!). No, unatoč tomu nema isprike za to što su ti prvaci u prethodnih dvadesetak i nešto godina sveli pravaštvo na ono što mu je često zapravo tek karikatura, a nekad i potpuna negacija: verbalni radikalizam, kulturni indiferentizam, isprazno trabunjanje o desničarskim mitologemima, koketiranje s vjerskim ekskluzivizmom, budlasto šepirenje u crnoj odjeći i ikonografija koja s hrvatskom predajom i pravaškom baštinom nema ništa zajedničko. Usporedno s time organizirano je pravaštvo od obnove do danas najčešće bilo predmet jeftine trgovine i političke konjunkture: paktiralo se i koaliralo sa svakim bez obzira na programe i načela, i ako je na hrvatskome političkom tržištu išta bilo sigurno, onda je bilo sigurno samo to da će Žarko Puhovski i dalje, bar dva puta tjedno, na javnoj televiziji autorativno tumačiti baš svaku prirodnu i društvenu pojavu, i to da će pravaškim vijećnicima i zastupnicima rasti zazubice za javnim poduzećima, pogodovanim poslovima i kojekavim sitnim sinekurama.

Zato se na svakom koraku od pristojnih ljudi moglo čuti da organizirano pravaštvo krajem XX. i početkom XXI. stoljeća nije zaslужilo da se na nj potroši i jedna riječ. To je glavni razlog da je i nedavno isključenje Ante Đapića iz Hrvatske stranke prava prestalo biti viješće nakon svega nekoliko sati. Izostali su čak i komentari poput onih koji su priličniji polusvjetu: kad bordel slabo posluje, ne mijenjaju se plahte, nego nešto drugo. No, kad se ima na umu kakve statutarne ovlasti u Hrvatskoj imaju stranačka vodstva, i kako je teško u njihovo funkcioniranje uesti čak i elementarnu pristojnost, a kamoli demokratska pravila i običaje, možda činjenica da je stranku morao napustiti njezin skoro dvadesetljetni predsjednik, i da se on pritom nije odlučio na pravni lijek (jer dobro znade da je od njega u stranci što ju je stvorio po svom obličju korist kao od lanjskoga snijega!), ali i da uslijed toga nije došlo do krupnijih previranja u stranci, možda taj događaj i nije tako nevažan.

Đapićovo isključenje pred vodstvo Hrvatske stranke prava stavlja nove obveze i povećanu odgovornost: Danijel Srb napokon može biti predsjednik stranke u punome smislu riječi i više ne će imati izgovora za neuspjeh. No, taj događaj stavlja u novi položaj i ostale pravke stranaka i strančica kojima je HSP prirodan i logičan nazivnik: ne može više Đapićeva osoba biti izlika za neodgovorno ustajanje u vlastitim promašenim projektima i za nojevsko guranje glave u pjesak pred dramatičnim prilikama u kojima se kao narod i država nalazimo.

Prve vijesti nisu ohrabrujuće: na jednoj su strani oni što šute (krivo misleći da je svaka šutnja znak mudrosti!), a na drugoj oni što govore na način da ne uspijevaju prikriti kako im Đapić nedostaje više nego što nedostaje svojoj bivšoj stranci. On je dosad bio oslonac i opravdanje njihova postojanja, pa sad kad ga nema, spekuliraju o mutnim, podzemnim razlozima i motivima Đapićeva isključenja, ili zazivaju posljeizborne koalicije i postizborne svepravaške sabore. A kad ne bi bio smiješan, kao što je uvijek smiješna hinjena naivnost, bio bi taj optimizam potonjih divan. Samo, tko će od njih i od nas uopće preživjeti iduće izbore...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

GAY USTANAK U HRVATSKOJ?	2
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
LUSTRACIJA I DVADESETOGODIŠNJE ISKUSTVO HRVATSKE DEMOKRACIJE.	6
<i>Željko KULIŠĆ</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (10)	8
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	8
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ-SOJČIĆ</i>	
ZDRAVSTVENI ODGOJ I KATOLIČKA CRKVA	10
<i>Prof. dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	
PLEHAN: POSJET BOSANSKOJ POSAVINI NEKADA I SADA (I.)	11
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
TRIVIJALNA HISTORIOGRAFIJA U HRVATA (IV.)	15
ŠVICARSKI PRIJATELJ HRVATSKE: FRAGMENTI O JEANU HIRTU	19
<i>Tihomir NUIĆ</i>	
O LJUDIMA I ŽIVOTU PREMA KNJIŽEVNOM DJELU MILE BUDAKA (I.)	24
<i>Maja PAVELIĆ RUNJE</i>	
BILJEŠKA JEDNOGA HRVATSKOG ČASNika O LIKVIDACIJAMA NA KRIŽNOME PUTU	26
<i>Dr. Augustin FRANIĆ</i>	
MOJ OTAC, PUKOVNIK DELKO BOGDANIĆ (I.)	27
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
IVAN KOZLICA: KRVAVA CETINA. MASOVNI POKOLJI U CETINSKOME KRAJU I POLJICIMA U DRUGOME SVJETSKOM RATU	32
<i>Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ</i>	
USTAŠE NA JADRANU – PREŠUĆENI HISTORIOGRAFSKI DOGAĐAJ	37
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
STARa GRADIŠKA - PAKAO SRPSKOgA LOGORA 1991. GODINE .	42
<i>Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESER AUSGABE	48

GAY USTANAK U HRVATSKOJ?

Siječanska pobuna hrvatske gay populacije, upriličena pred zagrebačkom katedralom i puku medijski predstavljena porukom "Ljubi bližnjega svoga (svoju)", zaista je zanimljiva i nameće nekoliko pitanja.

Prvo, zašto su se homoseksualci okomili na Katoličku crkvu, kad ona nema nikakvu moć u smislu ostvarenja njihovih „prava“ ili zahtijevanih prava? No, što je tu je. Njihov ljubavno-prosvjedni hepening uz potporu nekoliko „uglednih“ heteroseksualaca, na čelu s **Predragom Matvejevićem**, zadobio je znatan medijski prostor i veliki društveni interes. To zaista čudi. S obzirom na njihov broj, odnosno udio u pučanstvu koji je relativno mali u odnosu na heteroseksualnu populaciju, i uz notorno činjenicu da dotična društvena skupina uopće nije diskriminirana ni ustavno, niti u praksi, osim izuzetaka koji su „normalni“ u svim sferama života, nameće se pitanje: Zašto se bune?

Budući da na ovo pitanje nema adekvatnog odgovora, nameće se drugo pitanje: je li gay populacija instrument hrvatske političke ljevice za obračun s „neprijateljem“ koji želi doći na vlast? To se pitanje nameće samo po sebi, jer je apsolutno nelogično da kod 380.000 nezaposlenih ljudi, kolapsa gospodarstva, stečaja, pobune seljaka i radnika bez plaće, pada kreditnog rejtinga Hrvatske na razinu tzv. smeća, dakle da se u takvoj situaciji u prvi plan gura inscenirani „problem“ homoseksualaca, upravo je nevjerojatno. Zato je očito da taj dio pučanstva vlasti služi tek kao „materijal“ za potpaljivanje društvenih napetosti. Jer, ako postoji problem, odnosno zakon koji diskriminira tu skupinu, on se može lako promijeniti. Sve izvan tog zakona, što implicira i pokazivanje stražnjica na tzv. „paradama ponosa“, ne bi smjelo opterećivati državni proračun i osiromašene hrvatske porezne obveznike. Ako ta skupina zaista želi javno demonstrirati svoju seksualnu pripadnost, ona na to ima pravo, ali – o svome trošku.

Dakle, treba biti politički slijepac pa ne vidjeti u kojem grmu leži zec.

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

Pobuna protiv crkve i zalaganje za Jovanovićev tzv. zdravstveni odgoj u školama nije, dakle, autentična, nego instrumentalizirana pobuna protiv konzervativne Hrvatske, stranaka i udruga konzervativne orientacije, a to su u prvom

Gospođa Reismman je rezignirano dodala da su stajališta i uvrede koje čuje odjek komunističke indoktrinacije. Slijed događaja sa tog skupa je opisan u dnevnom tisku i elektronskim medijima. Dekan toga fakulteta, **prof. Nenad Zakošek**, prigodno je iskazao ideološku toleranciju razine *skojevca* iz pedesetih godina prošlog stoljeća, braneći uvrede „higijeničarke“ i ostalih te kao usput optužu-

redu HDZ, HSS, HSP itd. Pritom je Crkva na udaru zato što se ona percipira kao potpora, odnosno promidžbena infrastruktura tih stranaka.

Da je pobuna homoseksualaca zapravo režirana na Iblerovu trgu i u pripadajućim kukuriku-jazbinama, a da nije spontani bunt, pokazao je nedavni prigodni posjet američke konzervativne znanstvenice **Judith Reisman**. Njezino prvo predavanje na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti, koje je korespondiralo s crkvenom osudom četvrtog modula zdravstvenog odgoja, izazvalo je buru prosvjeda nazočnih studenata, posebice istup jedne neoliberne „higijeničarke“, koja se pohvalila svakodnevnim konzumiranjem porno filmova i nadodala „što mi pri tome fali“ te nastavila „da je sramota što je njezin fakultet ugostio takovu osobu kao što je Judith Reisman“.

jući Katoličku crkvu za – indoktrinaciju. Dekanov „istup“ postao je objašnjiv tek dan kasnije, kad je njegov „znanstveni curriculum“ postao dostupan široj hrvatskoj javnosti.

Da prof. Zakošek ima izobrazbu u skladu s funkcijom koju obavlja, mogao bi razlikovati doktrinu od indoktrinacije. No, to nije bitno. Bitno je da je uspio odati otrovnu strjelicu prema Katoličkoj crkvi, kao i svima onima koji žive i štiju doktrinu te crkve.

Tih dana, tj. koncem siječnja, u zgusnutome konglomeratu događanja uočljivo je da nestaje likova s početka priče, a javljuju se i na scenu stupaju „uglednici“ iz sfere „kulture“ i medija. A tko su ti „uglednici“ koji se ukopavaju u prve ofenzivne redove crvene falange?

Evo ih: mladoliki Srbin **Šaša Kosanović**, novinar HTV, aktivist SDSS-a, autor

TV-priloga o povijesti HDZ-a, Katoličke crkve i hrvatske države, napravljenih u maniri partizanskih žurnala, a vjerojatno i uz pomoć **Save Štrbeca**. Tu je i znamenita kolumnistica *Jutarnjeg lista* **Jelena Lovrić**, dužnosnica Centralnoga komiteta Partije, skojevsko-jugoslavenski oblikovana od djetinjstva. Ona je u svom serijalu mržnje prema HDZ-u nasrnula apsurdnom optužbom Judith Reisman za antisemitizam (iako je J. Reisman Židovka i žrtva holokausta), napadajući prigodno i **Karamarka**, da je u njezinoj osobi ugostio govor mržnje. A ako je u pitanju govor mržnje, onda nema prikladnijeg mjesta i okruženja za to od Lovrićkina uredništva.

Ne znam je li u opisu pokušaja sotoniziranja crkve primjerno spominjati opskurne likove poput jednoga **Drage Carlosa Pilsela** ili režisera trećerazrednih kazališnih predstava i filmova koji umjetnost svode na skandal, stanovitog Matanića, koji „ugled“ ne stječe režijom nego vrijedanjem katoličkih vjernika plakatom s likom Djevice Marije u lezbijskoj pozici. Zabrana tog plakata traumatizirala je sličnog „režisera“ **Olivera Frljića**. A tko je on? To je miljenik crvene avangarde. To je

Judith Reisman

režiser koji na ljetnoj pozornici u Splitu obljepljuje glumce usmrđenim mesom, i „okiva“ gledatelje na Dubrovačkim ljetnim igrama kako bi oni predstavu „intenzivnije“ doživjeli. Pa onda sve to proglašava – umjetnošću! A što slijedi? Ako ga netko ne zaustavi, taj će u slijedećem „projektu“ vjerojatno na pozornici instalirati septičku jamu u čijem bi se sadržaju glumci kupali i nakon toga taj sadržaj izli-

jevali po gledateljima. Jer, to je umjetnost. A na „avangardnoj“ kritici ostala bi zadaća da procijeni što je „lucidni“ režiser želio postići?

Eto, u stvarnom nedostatku kruha, stvarnost se zamagljuje, marginalizira i gura u drugi plan, dok u prve redove stupaju ovi i njima slični tragični likovi, kao tobožnji zalog svijetle budućnosti. Bože, sačuvaj...•

KAD NEMA KRUHA, NEKA JE IGARA...

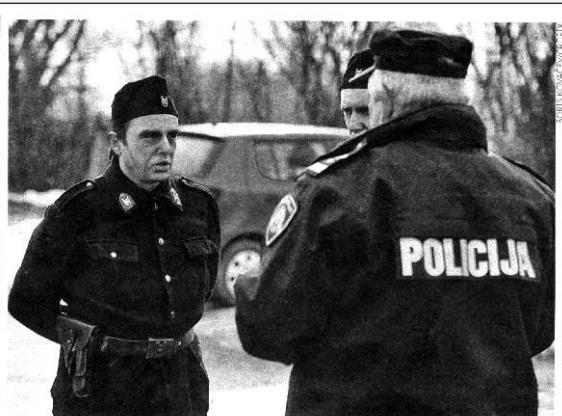
Narodna se vlast obilno služi prastarom političkom mudrošću: kad nisi u stanju puk nahraniti, barem mu misli zabavi nečim drugim kako ne bi mislio, jer ako misli - misli loše o vladu. Zato se iz dana u dan množe skandali i ispadi. Sve je u funkciji odvraćanja pozornosti javnosti od stvarnih nacionalnih problema. Tomu služi najava obraćuna s nogometnom mafijom, spektakularni podaci o nesređenim biračkim popisima, legalizacija nezakonito izgrađenih građevina, gradnja Potemkinovih sela u obliku hidroelektrana i termoelektrana, pripovijesti o prastarome mesu u hrvatskim trgovinama, o konjetini koja glumi govedinu, o zatrivanom mlijeku.

Svako malo se, naravno, pojave i novi prilozi za zbirku dokaza o tome kako *ustaškoj zmiji* nije satrvena glava. Posljednje smo epizode te već otvorene nizanke vidjeli u pokušaju dis-

kreditiranja židovke **Judith Reisman** kao tobožne poricateljice holokausta (zbog čega bi, kao, bilo logično da je na domjenke i na javne tribine pozivaju ov-

dašnji *desničari*), i u potpunoj konfabulaciji oko tobožne revizionistički obojenoga inače sasvim banalnog priloga televizijskog novinara **Vladimira Brnardića** o ustaškom pukovniku **Juri Francetiću** u emisiji *TV kalendar*.

Puk bi se imao time zabavljati, jer unatoč silnomu trudu ne uspijeva primijetiti ni jedan jedini uspjeh aktualne vlade. Ako uspjehom ne nazovemo sasvim izvjesnu kapitulaciju pred slovenskom ucjenom u pogledu Ljubljanske banke (kao i Savudrijske vale, u kojoj nas je utopila dojučerašnja predsjednica HDZ-ove vlade **Jadranka Kosor**, kojoj je namijenjen odlazak tamo odakle je i došla: u iznimno bogatu zbirku bezličnih i bezimenih *Tuđmanovih* kadrovskih akvizicija). A što je najgore: puk se time doista i zabavlja, dok se drugdje po Europi - ako ništa drugo - bar demonstrira... (N. B.)

**GRAĐANSKA AKCIJA PRED HTV-om
U ustaškim uniformama
tražili smjenu Brnardića,
uhitila ih i privela policija**

ANTO KOVAČEVIĆ UPISAO SE U HDPZ U PODRUŽNICI RIJEKA

Potkraj prošle, 2012. godine, u Rijeci je predstavljena knjiga bečkog doktora mudroslovja dr. Ante Kovačevića *Čovjek i njegova sjena*. Knjiga je predstavljena u prepunoj dvorani, a glavnu riječ imali su sam autor i njegova „sjena“, Željko Kekić. Razumljivo, gospodin Kekić jedan je od rijetkih ili jedini suradnik UDB-e koji je nakon svega imao hrabrost i ljudsku potrebu obratiti se svojoj žrtvi, kazavši mu: „Doktore Kovačeviću, da se konačno upoznamo: Ja sam Željko Kekić – Pauk, udbaš koji o Vama zna sve, a Vi o meni ništa. Ja sam Vas pratio i godinama sam bio blizu Vašega stola. Vodili smo Vas pod kodnim imenom 'Crni'. Više od stotinu ljudi bilo je angažirano na Vašem slučaju, među njima je bilo i Vaših rođaka, prijatelja ...“ (A. Kovačević, *Čovjek i njegova sjena*, str. 8).

Nakon svega postali su prijatelji, jer je doktor Kovačević svom progonitelju kršćanski sve oprostio, pa su se zajedno obratili javnosti, ne samo u knjizi, nego i na tribinama, predstavljajući knjigu širom Hrvatske. „Ljudski bi odnosi postali nemogući kad ne bi bilo oprštanja.“ (Jean Monbourquette)

Razgovor dr. Ante Kovačevića i njegove „sjene“, Željka Kekića, vrlo je zanimljiv. Kad bih bio novinar, pitao bih ga mnoge stvari. Na primjer, odlaze li udbaši ikad u mirovinu ili im to UDB-a ne dopušta. Naime, uvriježeno je mišljenje da ih UDB-a likvidira kad se odluče napustiti je, kako bi zatrila tragove svojih zločina. I, kako je to njemu uspjelo!

Gospodin Kekić kaže (u emisiji dr. Z. Tomca) na televiziji Z1, „da udbaši i danas drmaju Hrvatskom“. „Devedesetih su se oni samo pritajili. U sebi se nisu promjenili, samo su se prilagodili. Mi smo ljudi za sve sisteme i za sva vremena. Nas treba svaka vlast jer smo zanatlije i profesionalci. Udbaši su danas u svim strankama, bez obzira na ideološki predznak, bez obzira radi li se o HSS-u, HDZ-u, SDP-u ili HNS-u. Njima je važno biti na vlasti ili barem pri njoj. Pogledajte tko drži medije. Glavna pera su udbaška pera.“

I tako dalje! Sve interesantnije...

Dr. Ante Kovačević potpisuje pristupnicu HDPZ-u i posvetu na svojoj knjizi

Interesantno je i njegovo mišljenje o Tuđmanu i Manoliću i o tome tko je koga stvorio. I zašto je UDB-a od svih tadašnjih disidenata, kad se već jasno nazirao kraj Jugoslavije, krajem osamdesetih preferirala Tuđmana.

Na jednome mjestu u svome iskazu Kekić kaže: „Varate se vi hrvatski domoljubi, kad mislite da ste vi dobili Hrvatsku. Ne, Hrvatsku smo dobili mi udbaši“ „Pjevajte Vi, pjesniče, orfejsku pjesmu oblacima. Ipak, Hrvatskom vladaju moji kolege udbaši, a ne vaši domoljubi i bogoljubi koji su robijali po kazamatima bivše Jugoslavije.“

Eto presudnog pitanja: čija je Hrvatska! I, je li gosp. Kekić u pravu? Koje tragedije ako jest!

Nakon te promocije i posjeta Rijeci i Podružnici HDPZ-a Rijeka zajedno sa svojom „sjenom“, bečki doktor filozofije još je nekoliko puta posjetio našu Pod-

ružnicu i ugodno se družio s našim članovima uz prigodni domjenak te je Podružnici darovao stotinjak svojih knjiga, kako bi ona malo poboljšala svoju finansijsku situaciju. Hvala mu „do vijeka i svijeta“.

Bio je oduševljen ugodnom atmosferom u Podružnici i izrazio je želju učlaniti se u HDPZ, i to baš u Podružnici Rijeka, te je odmah platio i članarinu za 2013. godinu. Pa, aferim, bečki doktore! (A Slavko Radičević se sjeća kako je njegovih pedesetak knjiga ostalo zarobljeno na Krešimirovu trgu i zauvijek nedostupno, unatoč njegovim molbama Marku Veselicu i Đuri Perici koji su, uz ostalo, odbili i knjige vratiti vlasniku, kao što su odbili predati i ostalu dokumentaciju te inventar HDPZ-a! Eto, kakvih nas sve ima!)

Slavko MEŠTROVIĆ

OBAVIJEST O PRESELJENJU HDPZ-a (ČLANOVIMA HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA)

Na posljednjoj sjednici Vijeća naše udruge odlučeno je, da će ubuduće Središnjica i Podružnica Zagreb djelovati u zajedničkim prostorijama u Masarykovoj 22/IV, 10000 Zagreb. Tamo se šalju i prilozi za mjesecnik.

Takva odluka je donesena zbog izostanka bilo kakve potpore hrvatske države, pa nam za objavljivanje časopisa „Politički zatvorenik“ i djelatnost udruge stoje na raspolaganju samo sredstva preplate i članarina.

Svi naši članovi ostvaruju potrebe vezane uz djelatnost udruge u svojim podružnicama. No, ako postoji razlog za izravnu komunikaciju sa Središnjicom, onda će uredovni dan u Masarykovoj 22/IV biti **svake srijede od 9-13 sati**, i to na **tel. br. 01 487 2433**.

Adrese elektroničke pošte udruge, predsjednika i zamjenika ostaju iste.

Predsjednik

Alfred Obranić

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine prosinca 2012. do kraja siječnja 2013., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Antonio	Zelić	Split	1.000,00
Marija	Mogilnicki	Zagreb	300,00
Zlatko	Mubrin	Varaždin	1.000,00
Josip	Maruševac	Varaždin	120,00
Ivica	Karamatić	Posušje	50 EUR
Ivica	Karamatić	Posušje	240,00
Milenko	Živković	Čunski	1.000,00
Ivan	Račić	Zagreb	50,00
Vladislav	Musa	Mokošica	500,00
Ivan	Lukinec	Kanada	1.000,00
Ivo	Tubanović	Selci Đakovački	1.000,00
Đurđa	Hren Obranić	Varaždin	1.000,00
Jure	Knezović	Bratislava	1.000,00
Želimir	Crnogorac	Posušje	1.000,00
Ivan	Račić	Zagreb	50,00
Marijan	Šugar	Zagreb	200,00
Marija	Đurčević	Virovitica	320,00
Stjepan	Hudoletnjak	Zagreb	400,00
Ante	Lešina	Imotski	1.000,00
u k u p n o			11.180 KN i 50 €

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

LUSTRACIJA I DVADESETOGODIŠNJE ISKUSTVO HRVATSKE DEMOKRACIJE

Dvetnaestog listopada, Orsula. Udruga Hrvatski domobran Dubrovnik organizira komemoraciju za trinaestoricu domobrana ubijenih prilikom ulaska 'osloboditelja Dubrovnika', 1944. godine. Vijence kod spomen-obilježja polazu predstavnici brojnih udruga iz onoga i ovoga Domovinskog rata, predstavnici općine Konavle i na kraju članovi obitelji pobijenih. Međutim, predstavnici grada i županije, na komemoraciju šalju svoju prvu, drugu ili treću, rezervnu garnituru, ovisno o tome je li 'na vlasti' lijeva ili desna politička opcija. Tako se prošle godine na komemoraciji u ime gradske uprave nije udostojao pojavititi nitko od čelnika. Ipak, došlo je troje djelatnika, reda radi Imena nisu bitna, nije važno ni njihovo političko opredjeljenje, oni su došli kako bi zamazali oči javnosti. Svatko tko želi, lako iščitava poruku.

I dok se na Orsuli odavala počast okrutno ubijenim domljubima, politička garnitura koja se tamo nije pojavila, 'demokratski' je izabrala drugi dio grada i jedan drugi komemorativni skup. Sad je druga pjesma. Na Boninovo odaze u najjačemu stranačkom sastavu, dakle, idu s jasnom političkom porukom. Kalkulantski, bez prikrivanja. Uostalom, 'slavi' se dan 'oslobodenja' Dubrovnika, 18. listopada. Udruga Saveza antifašističkih boraca Dubrovnik organizira kulturno-umjetnički program u izvedbi srednjoškolaca, a sve to protkano je ideo-loškim govorima pored spomen-groblja boraca NOR-a na Boninovu...

I tu, dakako, svatko tko želi, lako iščita va poruku...

Tako izgledaju dvije sličice iz života Dubrovnika. Crtica iz novije hrvatske povijesti koja se provlači iz godine u godinu,

Piše:

Željko KULIŠIĆ

Hrvatski domobran, Dubrovnik

uvijek oko istih datuma, i tako već dvadeset i jednu godinu. Vladajući političari na komemoraciju šalju svoju prvu,

činjeni pod krinkom antifašizma? Zločina je bilo s obje strane. To su činjenice. Jedni su poraženi i osuđeni, pobijedili su oni s petokrakom. Ipak, sama činjenica što su mnogi zločini i zločinci ostali neprocesuirani, daje im alibi za miran san. A iza i iznad svega u pitanju su ipak ljudi, koji su ubijeni bez suđenja.

U Hrvatskoj se punih dvadeset godina predstavnici najviše državne vlasti trude podmetnuti tezu o tome kako se 'lijepo živjelo' u nakaradnoj umjetnoj tvorevini – Jugoslaviji. Isto se tako vješto manipulira i s komunizmom, tako da izvorna ideja dobiva potpuno krivo značenje. Izjednačavanje pojma komunizma s antifašizmom u najmanju ruku je nekorrektno prema njenim izvornim postulatima. Uzaludno je antifašizam veličati, dokle god se ne napravi distinkcija od komunističkih uljeza. Iz hrvatskog se antifašizma trebaju istjerati demoni zla. Zašto? Jedenostavno zato jer su najveći trik napravili komunisti, koji su prikrivanje zločina i zločinaca smjestili pod plašt antifašizma. Unatoč vještini prikrivanja zlodjela, povjesna gorčina ostaje i danas. Ljudi pamte, bar to im nitko ne može uništiti.

Definicijom antifašizam označava se politički pokret protiv fašizma i mogućih fašističkih pojava. Kao takav, temeljen na moralnom stavu odbacivanja doktrine i prakse fašizma, pokrenuo je i onodobne građane s područja Hrvatske u borbu za oslobođenje. Podsjecamo na nemjerljive antifašističke vrijednosti zagrebačkog nadbiskupa, kardinala Alojzija Stepinca, žrtve komunizma. Titoistički ga je režim osudio, u montiranom procesu, na šesnaest godina robije, da bi nakon snažnog pritiska međunarodne zajednice lepoglavlinski zatvor zamijenio ku-

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)
ISSN 1331-4688

politic'

ZATVORENIK

GODINA XV. - VELJAČA 2005. CIJENA 15 KN BROJ 155

**Sloboda se ne štiti
zabranama
i represijom**

**Između crvenog
fašizma i crnog
socijalizma
nema razlike**

**Hrvati u BiH
u svjetlu ulaska
Hrvatske u EU**

**Ususret saboru
HDPZ-a**

**Dokumenti,
sjećanja,
svjedočenja**

drugu ili treću rezervnu garnituru, ovisno o tome je li na vlasti 'njihova' politička opcija. Naši ili vaši. Na istom skupu, jedni zanemaruju počinjene zločine, dok drugi oplakuju žrtve počinjenog zločina. Normalno da se treba zapitati: do kada tako? Kad ćemo napokon smoći snage i raščistiti sve grijeha prošlosti? Kad će konačno jedni priznati, a drugi osuditi zločine, ma tko da ih je počinio? Makar i zločini po-

civanja doktrine i prakse fašizma, pokrenuo je i onodobne građane s područja Hrvatske u borbu za oslobođenje. Podsjecamo na nemjerljive antifašističke vrijednosti zagrebačkog nadbiskupa, kardinala Alojzija Stepinca, žrtve komunizma. Titoistički ga je režim osudio, u montiranom procesu, na šesnaest godina robije, da bi nakon snažnog pritiska međunarodne zajednice lepoglavlinski zatvor zamijenio ku-

nim pritvorom u rodnome Krašiću. Njegova prerana smrt posljedica je višegodišnjeg trovanja u režiji komunističkog režima, a nepobitni dokazi traga arsena pronađeni su u blaženikovu tijelu. Ima toga još. Istinskog antifašizma bilo je, vjerojatno, i među partizanima, koji nisu svi bili komunisti.

Garniture svih vladajućih političara od osamostaljenja RH s ponosom ističu kako je Hrvatska utemeljena na antifašizmu. No, trebalo bi to svakako razjasniti. Ako je u pitanju poštivanje ljudskih prava i sloboda, čvrsto protivljenje rasizmu i ostalom zlu koje su donijeli nacional-socijalizam i fašizam u Europi, pa se on dijelom prelio i u hrvatske zemlje, to je doista temelj na kojem Hrvatska treba graditi budućnost. Međutim, ako su antifašizam desetci tisuća ubijenih i stotine masovnih grobnica, ako je antifašizam komunistička diktatura koja je uslijedila, ako su nekome antifašizam nevine žrtve bačene u jame - onda se očito radi o velikom nesporazumu. Trebalo bi razlučiti antifašizam i njegove vrijednosti s jedne strane i užase poslijeratnih zločina i masovnih grobnica, prepune žrtvama komunističke represije. Po broju ubijenih ljudi, po stradanjima i ponižavanjima, između fašizma i komunizma nema uopće razlike, a to potkrepljuju i brojke.

U Hrvatskoj je pronađena najmanje 731 lokacija sa žrtvama komunističkog režima, od toga čak 672 masovne grobnice. Pretpostavlja se da je minimalni broj žrtava koje se nalaze u Hrvatskoj 90.000, a među njima je najviše hrvatskih vojnika (ustaša i domobrana), ali i civila te pripadnika njemačkih i talijanskih vojnih snaga. U Hrvatskoj su provedene 82 ekshumacije, a nađeno je 1900 posmrtnih ostataka. Policija je s tim u svezi provela 1800 obavijesnih razgovora, a podneseno je (samo) pet kaznenih prijava. S druge strane bez potpore države prikupljeno je i 30-ak tisuća političkih presuda, u kojima je samo u Hrvatskoj (od 1945. do 1990.) komunistički režim osudio preko 100.000 osoba.

Kao rezultat te strašne istine, međunarodna je zajednica usvojenom rez-

lucijom Vijeća Europe iz 2006. godine već presudila komunizmu. Stoga se logičnim nameće pitanje nužnosti razdvajanja stvarnog antifašizma od 'antifašizma' u Hrvatskoj.

Kada i kako će se napokon Hrvatska rasteretiti bremena prošlosti? Teško. Možda razlog leži i u tome što gotovo svaka hrvatska obitelj nosi ožiljke iz Drugoga svjetskog rata. Budući da se o hrvatskoj patnji i žrtvama prije osamostaljenja Republike Hrvatske nije smjelo javno govoriti, refleks šutnje ostao je do danas. Osim toga, oni koji su u tim zločinima sudjelovali, a još su živi, žele da povijest ostane zavijena velom tajne, isto onako kako je bilo i tijekom 45 godina komunističkog režima.

Prijepori koji nastaju nakon osamostaljenja Hrvatske, artikulirani su u višegodišnjoj oštrot polemici, odnosno političkom nadmudrivanju u svezi ustaša i partizana, antifašizma, i Tita, a sastoje se u tome što bivši komunisti (hrvatski i jugoslavenski) smatraju kako su oni pravi antifašisti, a ne komunisti, iako većinu članstva antifašističkih udruga u našoj državi, zapravo čine prekaljeni komunisti i ljuti protivnici nove hrvatske socijaldemokracije.

Da je drukčije, odavno bi donijeli zakon o lustraciji. Ipak, ima jedna *kavka*. Prijedlog zakona odnosio se na sprječavanje obnašanja vlasti nositeljima nekadašnjih visokih dužnosti u komunističkoj partiji, tajnim policijama i zloglasnoj UDB-i. Zbog toga su prekaljeni komunistički kadrovi na sve moguće načine izbjegavali usvajanje zakona o kojem se razmišljalo početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, zbog nezaobilazne političke odgovornosti koju sa sobom nosi 'lustracija', pa nažalost i današnji nositelji vlasti. S druge strane postoji još jedan 'problemčić', jer kad bi figurativno govoreći pokušali provesti u 'djelo'

zakon u lustraciji, postavilo bi se pitanje – tko bi danas sjedio u Hrvatskom saboru, tko u vlasti, sudstvu i svim drugim važnim državnim institucijama. Pametnomo dosta...•

OSMA REDOVITA IZBORNA SKUPŠTINA PODRUŽNICE KOPRIVNICA

U nazočnosti dvadesetak članova te gostiju, predstavnika koprivničkog ogranka udruge Hrvatski domobran, u Koprivnici je 10. prosinca 2012. održana 8. redovna i izborna skupština HDPZ-a, Podružnice Koprivnica. Izvješća koja su podnesena o radu upravnih tijela kao i financijsko izvješće jednoglasno su prihvaćeni. Predsjednik **Pero Katić** je pozdravio goste te je u sklopu izvješća posebno istaknuo važnost opstanka časopisa *Politički zatvorenik*, zamolivši sve da se na časopis pretplate. Također je nazočne upoznao s inicijativom osnivanja „Kluba podupiratelja i prijatelja glasila *Politički zatvorenik*“.

Gosti su održali pozdravne govore u kojima su istaknuli spremnost za eventualni dogovor o korištenju jedne zajedničke prostorije (sada svaka udruga ima svoju prostoriju, čiji troškovi godišnje iznose oko 3.000 kn). Na skupštini se raspravljalo i o smanjenju broja članova zbog bioloških razloga, što smanjuje do-tok sredstava s naslova članarine, pa samo po sebi ugrožava daljnji rad i postovanje Podružnice.

U izbornom dijelu, za članove upravnih tijela izabrani su: predsjednik - **Pero Katić**, tajnik - Božana Sabolek; upravni odbor čine: **Pero Katić** - predsjednik, **Božana Sabolek** - zamjenik predsjednika, te članovi **Ljerka Zalešak**, **Dragutin Marković** i **Petar Tubanović**. U Nadzorni odbor izabrani su **Katarina Šćetinec** kao predsjednik, te **Stjepan Zadravec** i **Berta Rujnić** kao članovi. Za sabornike X. Općega sabora HDPZ-a izabrani su **Pero Katić**, **Božana Sabolek**, **Katarina Šćetinac** i **Berta Rujnić**. Na kraju skupštine usvojen je program rada te plan prihoda i rashoda Podružnice za 2013. godinu. (P. K.)

SAVJET LIJEČNIKA

BOLJE SPRIJEĆITI NEGO LIJEĆITI

Bolje spriječiti nego lijeći, poslovica je koja je poznata iz davnine. Najčešće se spominje u vezi s odgojem, ali, prirodno, i sa zdravljem. Sprječavanje bolesti, ako je moguće, mudrije je, učinkovitije pa i jeftinije negoli liječenje, koje ponekad može biti i neuspješno. Čuvanje zdravlja je moguće tzv. zdravim životom, kretanjem, povećavanjem otpornosti, higijenom, izbjegavanjem štetnih tvari (nikotina, alkohola, droge) te uzmicanjem i bježanjem od mogućnosti zaraze.

Kako međutim nismo pustinjaci niti živimo u Tornju bjelokosnom, ne možemo izbjegći neprestalnoj razmjeni i bombardiranju milijunima uzročnika - bakterija ili virusa. Izlažemo se i kada kao društvena bića ili kršćani prirodno pomažemo bolesnima ili potrebnima. Zato ne mogu dovoljno naglasiti, sa zahvalnošću što živimo u ovom vremenu, vrijednost i važnost cijepljenja. Cijepljenje je uistinu epohalno otkriće, jer je stubokom promijenilo

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

zdravstvenu situaciju svijeta, posebno preživljavanje djece. Sjetimo se kako je poumirala većina brojne djece kraljice Marije Terezije! U vlastitoj obitelji dva bratića moje majke kao djeca su umrli od difterije.

Mnoge ranije zastrašujuće, teške pa i smrtnе bolesti danas su, zahvaljujući postojanju raznovrsnih cijepiva, postale iznimka. Neke su čak i iskorijenjene, primjerice velike boginje. Iz naše su svijesti nestali strah i tjeskoba pred mnogim bolestima. Tko još misli na kugu ili dječju paralizu! Osobno se u cijelome svom liječničkom radnom vijeku nikad nisam susrela s difterijom ili tetanusom. Nažalost, u međuvremenu se međutim pojavio *umor od cijepljenja*. Nestalo je naime

straha, pa sve više ljudi izbjegava dobrovoljne ili obvezatne mogućnosti. I, gled, neke zaboravljene i bagatelizirane bolesti ponovno se šire - primjerice difterija ili tuberkuloza. U današnjem vremenu brzih kretanja avionima, pošasti se mogu širiti poput vjetra. To vrijedi za nove, egzotične uzročnike, a posebno za epidemije koje se šire kapljicama iz dišnih putova (tzv. prehladna oboljenja), zatim za oboljenja probavnog trakta te, naravno, za sve vrste gripe. Zato važnost i blagodat cijepljenja ne treba zaboravljati! I to, cijepljenje se mora se provoditi što potpunije, opsežnije te redovito.

Poznato je da djeca obvezatno dobivaju osnovnu imunizaciju protiv određenih bolesti. Osobe koje taj proces nisu prošle u djetinjstvu, mogu ga nadoknaditi u odrasloj dobi. Za neke je bolesti potrebno osvježavanje imuniteta - docijepljivanjem u redovitim razmacima. Tako, primjerice, protiv tetanusa svakih 10 godina, protiv

NAŠ NUTARNJI SVIJET (10)

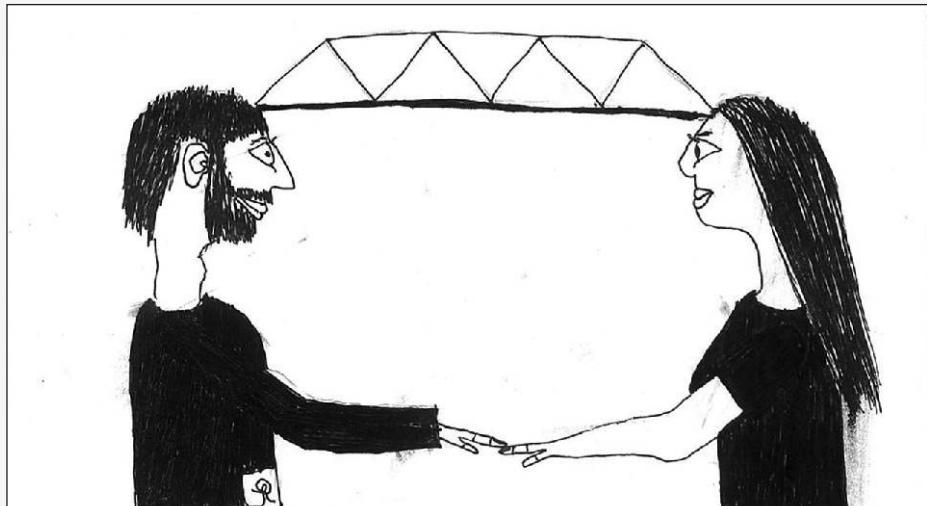
EMPATIJA

Piše:

Maja RUNJE, prof.

Empatija je sposobnost koja nam omogućava da drugog čovjeka *dobro vidimo* te shvatimo kako se on osjeća. Najvećim dijelom podrazumijeva prepoznavanje osjećaja, no kako je u čovjeku racionalno i emocionalno u neraskidivoj vezi, pomaze da drugoga vidimo u cjelini njegova bića. U uskoj je vezi sa suošjećanjem, mada empatija i suošjećanje nisu isto. Empatija je spoznavanje druge osobe s poštovanjem granica, tako da se osjećaji i ne moraju miješati. Preuzimanjem perspektive simpatija i suošjećanje mogu uslijediti, no empatija može donijeti i negativan doživljaj o drugom čovjeku, a ponekad je čak i u službi negativnoga. Zlonamjerna, funkcionalna empatija zlorabi prepozнатe osjećaje, osobito osjećaje straha, zavisti ili frustracije, pa često služi manipuliranju drugog čovjeka ili cijelih grupa ljudi.

Autentična empatija, koja drugoga želi kojima je empatičnost uskraćena pate od susresti, veliki je dar. Jedna je naime vrsta osamljenosti. U dugim monolozima stalživota ako ljude gledamo u lice, uočavamo kako su te s njima komuniciramo razumijevajući dijelove njihova svijeta, a druga ako uz njih prolazimo kao uz predmete. Empatični ljudi uspijevaju doživjeti više prijateljstava te imaju više us- Empatiju obično smatramo dijelom emocionalne i socijalne inteligencije, pa se stoga drži da je dijelom urođena. Redopjeha u privatnom životu i na poslu. Oni vito je, primjerice, moguće primijetiti da

pneumokoka svakih 5, protiv gripe svake godine budući da se uzročnik mijenja.

Ovdje ne ćemo donositi kalendar cijepanja jer ga je moguće dobiti od liječnika, iz literature, s televizije ili s interneta. U mnogim slučajevima provođenje će nažalost ovisiti o tome što zdravstveno osiguranje nudi i plaća, odnosno o finansijskim mogućnostima pojedinca. Ključna je ipak svijest. Posebno kritički treba gledati na stav onih koji ne žele sudjelovati, iako im je moguće i dostupno, jer vjeruju da su „zdravi i jaki“, pa da ih bolest neće pogoditi. Oni zaboravljaju da mogu prenosi i sijati uzročnike i ako se ne razbole vidljivo. Njihov stav znači pomanjkanje odgovornosti. Osobito mislim na opasnost od širenje gripe, čija opasnost je podcijenjena. Gripa je teška bolest koja može izazvati plućne i srčane komplikacije od kojih se može umrijeti, osobito u starijoj dobi. Cijepanje protiv gripe, kao i ono protiv pneumokoka, besplatno je za sve koji su stariji od 65 godina. Tako je i sa zaštitom od hepatitis B kod nekih izloženih zanimanja.

Zato, molim, cijepite se! Protiv gripe se može cijepiti čak i kad je sezona

gripe već započela! Imunitet se razvija nakon dva tjedna, pa još uvijek može biti na vrijeme. Dobro bi bilo kada bi se stariji ljudi cijepili i protiv hripavca, čija se opasnost također podecenjuje. Hripavac može biti uzrok teškog, pa i smrtnonos-

nog bronhitisa starijih osoba. Uvijek naime postoji opasnost prenošenja od djece na starije osobe (baku i djeda) ili od starijih osoba na djecu.

Vezano uz cijepanje nažalost postoji, po mom mišljenju, često neodgovorno širenje alarmantnih vijesti o nuspojavama, često uvećanih, ponekad i neistinitih. Nuspojave su naravno moguće, pa i one teške, no pitanje je učestalosti. Pogrješna je računica ako se prijeti da će svaki milijunti ili čak desetmilijunti cijepanjem protiv ospica umrijeti, a previđa se i ne spominje da svaki stoti bolesnik od ospica dobiva komplikacije, katkada teške, nekada doživotne ili smrtnе. Od posljedica ospica u ranom djetinjstvu je oslijepila i oglušila poznatu i fenomenalnu Helen Keller! Treba se kloniti zamišljanja zavjera, iako naravno imamo pravo očekivati provjerenost i ispravnost cjepiva te poštene i iskrene namjere proizvođača i zdravstva.

Ne uskraćujmo sebi i drugima mogućnost stabilnijeg i zdravijeg života. Cijepimo se! Bolje sprječiti nego liječiti!•

već novorođeno dijete reagira na stres majke ili na plač drugog djeteta, mada nije jasno u kojoj je mjeri možda riječ samo o strahu i uznemirenosti. U kasnijim razvojnim razdobljima dijete iskustvom uči o vezi vlastitih osjećaja te ponašanja i osjećaja drugih ljudi, pa stječe i razvijeni-ju, kognitivnu empatiju. Raste li u topлом i slobodnom ambijentu te uživa li dobar odgoj i obrazovanje, razvija bolju sposobnost empatije. Uz više sposobnosti empatije lakše izgrađuje individualnost i identitet, što mu osigurava daljnju prednost. Zrela empatija svakako je i preduvjet za oblikovanje morala, doličnog ponašanje te društvene solidarnosti.

Rašireno je mišljenje da žene imaju veću sposobnost empatije negoli muškarci. Psihologički testovi koji su simulirali teške poslovne pregovore pokazali su da žene bolje procjenjuju skrivene osjećaje pojedinih teških „pregovarača“, te na taj način bolje predviđaju ishode. Drugi, no viji slični testovi nisu međutim potvrđili isti nalaz. Pojedini istraživači ističu da

djevojčice pokazuju veću potresenost negoli dječaci, vide li da se drugo dijete ozlijedilo. Također opisuju da žene u ciljanim upitnicima, na pitanje brinu li se razvojnim razdobljima dijete iskustvom pitanje jesu li u djetinjstvu s lakoćom rezale gliste ili muhama čupale krila s ne. Pri tome, međutim, opet, nije jasno u kojoj je mjeri riječ o empatiji a u kojoj o osjećanju koje, u ovom slučaju, može biti tek posljedica očekivanog ponašanja.

Poznato je naime da žene pribjegavaju pomagačkom ponašanju jer tako stječu priznanje koje drugačije ne bi stekle. Suvremena neurobiologija u međuvremenu je doduše egzaktno potvrdila postojanje razlika u muškom i ženskom mozgu s obzirom na doživljavanje emocionalnih stanja drugih ljudi, no nije našla dokaza da bi potencijali za samu empatiju bili bitno različiti. Ispituju se i otkriveni zrcalni neuroni (Rizzolatti, 1995.), koji su odgovorni za spontano imitiranje motoričkih i osjećajnih ponašanja ljudi s kojima smo u društvu, primjerice zije-va-

nja ili smijeha, te se smatra da oni pomažu u brzom intuitivnom dijelu procjena. I ta istraživanja nalaze neke spolno specifične razlike, no ne tolike da bi bile bitno veće od individualnih razlika.

Razvitku empatije uvijek se u odgoju i školovanju ljudi pridavala pozornost - za postizanje više dobra među ljudima, osobito radi prevencije sukoba. Uče li, primjerice, djeca u roditeljskom domu, u dječjem vrtiću, na vjerouauku i u školi o dobroj komunikaciji – osobito o važnosti slušanja! – vjerojatno će drugoga uistinu bolje uočavati. Također je važno učiti o složenom svijetu emocija, vlastitih i tuđih. Tko dobro prepoznae razloge i nastanak vlastite ljutnje, lakše će razumjeti bijes drugoga te kako ga, možda, stišati. Najljepše u razvijenoj kompetenciji empatije ipak je mogućnost da drugog čovjeka, koliko nam dopusti, bolje vidimo izbliza, u punini i isinitosti njegove egzistencije, te tako s njim stupimo u vrstu osobnog odnosa i obogatimo vlastitu dušu. •

ZDRAVSTVENI ODGOJ I KATOLIČKA CRKVA

S obzirom na žučljive rasprave o modulu 4 programa zdravstvenog odgoja, koje su najčešće pune neutemeljenih pozivanja na „znanstvenost“ i neprikrivene mržnje na kršćansku vjeru, osobito na Katoličku crkvu, smatram potrebnim kao katolički vjernik dati sljedeća pojašnjenja.

Pedofilija, homoseksualnost, lezbijstvo su kao odstupanje od normalnog ponašanja prvenstveno psihijatrijski problem. Kao psihičke sklonosti, njih vjera ne smatra grijehom, nego bolešću. Za njih kršćanska vjera ne traži kajanje, nego liječenje. Grijehe te sklonosti postaju tek tada, kad im se popušta i udovoljava. Kod homoseksualnosti (pedofilije, lezbijskog) razlikujemo tri stupnja: sklonost, privlačnost i djelovanje (udovoljavajuće). Sklonost je abnormalna predispozicija vjerojatno zbog genetskog ustroja, zbog psihofizičke podloge. Prema stajalištu kršćanske vjere, tu nema mesta moralnom osuđivanju. Što se pak tiče drugoga stupnja, osjećaja seksualne privlačnosti među istospolnim osobama, kršćanska vjera naučava da se tomu ne smije popuštati. Glede trećega stupnja, homoseksualno (pedofilstvo, lezbijsko) udovoljavajuće je za kršćansku religiju, i ostale monoteističke religije, grijeh koga se vjernici moraju kloniti, te - ako ga počine - za koji su odgovorni, i zbog koga se moraju kajati. Koliko je pak pojedinac za takav konkretni čin odgovoran, pitanje je njegove savjesti. Zbog toga vjernik takvima ne smije suditi.

Što se pak kršćanske vjere tiče, osuda homoseksualnog (lezbijskog, pedofilstog) zadovoljavajuća izrečena je u više navrata u kršćanskoj objavi i u nauku Crkve. Od mnogih osuda u Bibliji citiram samo jednu. „*Nemojte se varati, ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni muške prostitutke, ni homoseksualci....neće baštiniti Kraljevstva Božjega.*“ (1. poslanica Korinćanima, 6:9).

Ovom se stajalištu kršćanske vjere protivi relativistička i hedonistička etika neoliberalizma, kojoj je vrhovna vrijednost uživanje. To je etika ideologije sekularizma koju označuje gubitak odnosa čovjeka prema Bogu i naravnom zakonu. Ova se

Piše:

Prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

neoliberalistička stajališta brane pozivom na njihovu „znanstvenost“, što neodoljivo podsjeća na komunističko nametanje marksističke ideologije kao „naučnog pogleda na svijet“. Pri tome se napada Crkvu kao „nesuvremenu, mračnjačku, zaostalu, primitivnu“? Ovdje se očituje bitno nepoznavanje Crkve i njezina poslanja.

drugima, a ne da jedni druge koriste kao predmet vlastita uživanja.

Kristova Crkva preko svojih članova mora proklamirati ova svoja temeljna načela i kritički se osvrnati na zablude, bile ove političke, gospodarske, socijalne ili neke druge naravi. To nije samo njezino pravo, nego i dužnost. Oni koji bi htjeli Crkvu strpati u sakristiju u narodu koji preko 80 posto pripada Crkvi, pokazuju sindrom mentalnih komunista, jer su i komunisti to isto nastojali za vrijeme njihova totalitarnog režima. Za tu je Crkvu

Ponajprije, Crkva u Hrvatskoj nisu samo kardinal Bozanić, biskupi i ostali članovi klera, nego su Crkva svi vjernici kao narod Božji. Kao što je rekao Karl Barth, jedan od najvećih protestantskih teologa prošloga stoljeća, Crkva postoji zato da u svijetu postavi novi znak koji se radikalno razlikuje od ponašanja svijeta, i koji tomu ponašanju protuslovi. Kristova Crkva, dakle, stvara alternativno društvo koje

mora pokazati što svijet *nije*, ali što će jednog dana biti. Crkva je društvo koje prima ljude svih rasa i društvenih klasa, društvo koje obilježava ljubav a ne polarizacija, koje u svijetu okuženom moralnom dekadencijom proklamira i zastupa prirodnu i Božju istinu, društvo u kojem će se svi članovi natjecati da služe jedni

njezin utemeljitelj Isus Krist rekao, da je vrata paklena, dakle ideoški i politički pritisci, ne će nadvladati.

I doista, Crkvu u Hrvata nisu uspjeli nadvladati, među ostalima, ni turski Sulejman, ni komunistički Broz. Oni su nestali u ropotarnici povijesti, a Crkva Kristova je još tu. Mislim da bjesnilo napadaja na Crkvu, čemu je program zdravstvenog odgoja samo povod, ima upravo svoj korijen u tome, što mentalni boljševici znaju, da je u hrvatskome narodu bitka protiv Crkve unaprijed izgubljena. Našim biskupima treba čestitati na neustrašivom iznošenju temeljnih kršćanskih istina, iako su svjesni, da kad govore istinu, mogu u tomu biti uhvaćeni. •

PLEHAN: POSJET BOSANSKOJ POSAVINI NEKADA I SADA (I.)

U našim sjećanjima i razmišljanjima o Bosanskoj Posavini, Plehan izbija na prvo mjesto – on je živopisna slika usuda Hrvata u tim krajevima, i to u onom što je bio i što je sada, a najvećma u onom što bi mogao i trebao ponovno postati.

Zbog toga su sjećanja na nekadašnji Plehan veoma poželjna.

Potrebno ih je oživjeti i sučeliti se s pitanjem zašto je i kako je Plehan u srpskoj naježdi gotovo zbrisana s lica zemlje? A to se dogodilo u danima kad se činilo kako će on buknuti životajnom snagom i biti glasnikom procvata kršćanske uljudbe – pojedinačnih kulturnih dostignuća kao brojnih nada poniklih iz velike nade što je bilač zasadio Isus Krist i stavio u službu preobražaja čovjeka i obnove lica zemlje.

Nije li možda bio samo labuđi pjev ili, možda ipak istinsko ali dobrano zakašnjelo buđenje kojemu je trebalo nešto više vremena i napora da bi uhvatilo korijena u narodu i u njemu se razmahalo? A to bi značilo: ljudi bi bili došli do sebe, postali svjesni sebe i svojih mogućnosti. A kad se to dogodi, obzorje se proširi i zasja svjetlo u kojem se jasno vide slabe strane mrtvila i njegovih posljedica, pa uljudbeno djelovanje može kročiti nezaustavljivo u susret danu veličanstvena preporoda na kraju povijesti.

Nekoć cijela Bosanska Posavina odzvana je cvrkutom ptica, zvucima razigranih šargija i pjesmom iz grla i srca mladića i djevojaka, muževa i žena. A danas, premda rijetko, tek na pojedinim vjerskim i narodnim svečanostima pojave se u narodnim nošnjama djevojke s crvenim krpicama na glavi a mladići sa šargijama u rukama. Zaigraju i zapjevaju: „Oj, Plehane, šalaj ču te slikat', ne mogu te zaboravit nikad!“

*

Ono što pri susretu s Plehanom i njegovom bližom okolicom najprije upada u oči jest nesvakidašnja ljepota tih predjela. Čovjek zastane zbumen i zadvljen; obuzme ga neko čudno - mirno i prijatno - osjećanje, takne ga iznutra i nekako podsjeti na ona davna vremena kada se, kako nam

Piše:

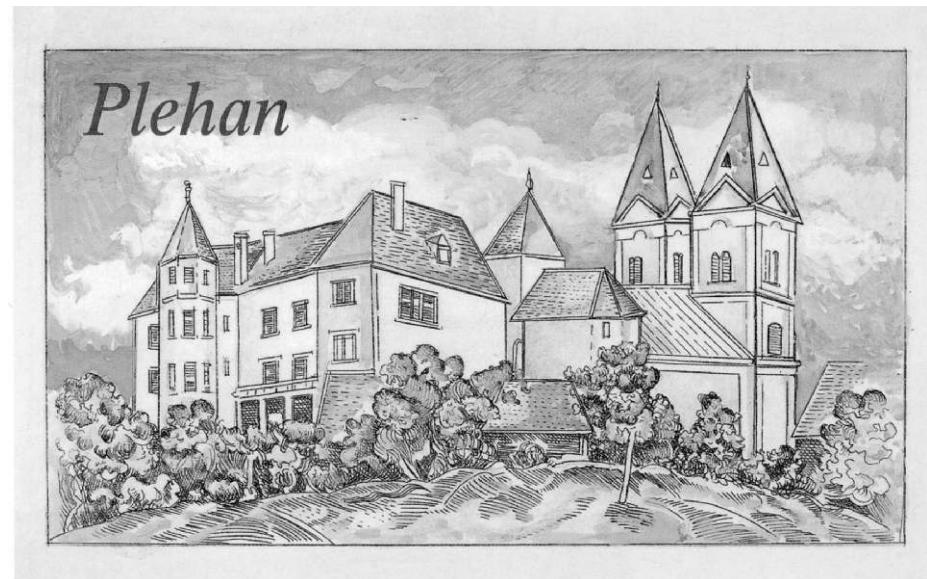
Dr. Vjeko Božo JARAK

se danas čini, živjelo spokojno i sve bilo jednostavno i čisto.

Proljetni dani tu se javljaju svojim bistrim plavim nebom, toplim suncem i bijelim oblacima. Svuda naokolo treperi šarenilo oranica, a po brežuljcima i uz ograde krošnje rascvalih šljiva raskošno prospipaju svoje latice i bijele krovove kuća i zelenu travu livada. Ljeti izgleda sve mirno i nepomično kao da klasje usjeva sanja kako bi svoj mir protegnulo na cijeli

A i ljudi su u tome kraju vedra duha, pitomi i gostoljubivi. Njihov pogled nije uvijek jednak, ali najčešće iz njega zrači tiha radost i mir, što daje naslutiti da je negdje duboko u njima pohranjeno jamtvo da ih staze života, makar hrapave i krivudave, vode u susret nekom dobrom izlazu.

Čovjek s Plehana fizički osjeća snagu prostora, a priroda svojom bujnošću i raskošjem ostavlja na njemu tragove podneblja. Kao što je obzorje široko, bogato i iznenađujuće, tako su obično i ljudi otvoreni, neposredni i pitomi. Tko se tu rodio, jeo kruha s tih oranica i pio mljeko s tih pašnjaka, stalno u sebi nosi tragove kraja.

Plehansko svetište nekad na crtežu I. Šiška

svijet, dok cvrkut ptica ponad nijemog raslinja ubrzava ritam svojih hvalospjeva. Kad se zajesenii, po seoskim putovima škripe kola pod teretom bogate žetve. Grmlje i šumarnici mijenjaju svoju boju, postaju prozirniji i tajanstveniji, a zatim se javljaju jesenske maglice, mekane i čiste povijaju se dolinama i onda se lagano uspinju uz obale ubavih brežuljaka dajući im čaroban izgled. Zima pruža obilje čudesnih prizora svjetlucanja bijele površine snijega, po kojoj klizi pogled i zauzavlja se negdje daleko, gdje se zemlja povezuje s nebom i uspostavlja željenu ravnotežu svijeta.

Život i ovdje pokazuje svoje lice i nailičje, svoju svijetlu i tamnu stranu, a ljudi su skloni da vide obadvije; ne gledaju tamnu stranu a da istodobno ne pomišljaju na onu svijetlu, i obratno. Kad se ustremi zlo i kad im se u životu i radu zareda, u njima se budi otpor; iz skrivenih dubina njihova bića javlja se temeljno pouzdanje i tih ih sokoli kako treba biti čvrst i ne klonuti duhom. Za njih je posvuda nazočna zbilja života kao velika tajna koja se sad rasplamsa u iznenadnim zbivanjima rađanja, pirovanja i umiranja, a sad opet utihne u tijeku jednolična rada i počinka, ali jednak spremna da čovjeka iznenadi

pa da prestrašen zanijemi ili ushićenusklikne.

Ni tim ljudima nije nepoznata spoznaja da s ovim svijetom nešto nije u redu, kao da je nešto u samim njegovim temeljima naopako ugrađeno, pa to od vremena do vremena zaškripi a katkada stvara poremeće dalekosežnih razmjera. Koliko god se trudili da sve dovedu u red, uspostave sklad i mir, znano im je da će i pored toga negdje od gladi umirati nevina djeca, da će se zbivati prirodne nepogode, poplave i požari, da će ljudi stradavati u prometnim nesrećama, trpjeli nepravdu, bolovati od neizlječivih bolesti, uzaludno se lječiti i teško umirati.

Započnete li s njima razgovor, reći će vam kako zemlja nije ni raj ni pakao. U tom uvjerenju ukorijenjeni, oni uglavnom žive spokoјno, vole život i uvjereni su da se isplati živjeti, zauzimati se za istinu i pravdu, za ljubav i mir među ljudima. Spremni su također i trpjeli uvjereni da je Bog pravedan sudac te da poštjenje i zala-

ganje za dobro tijekom ovoga života dobiva kod njega svoju konačnu plaću.

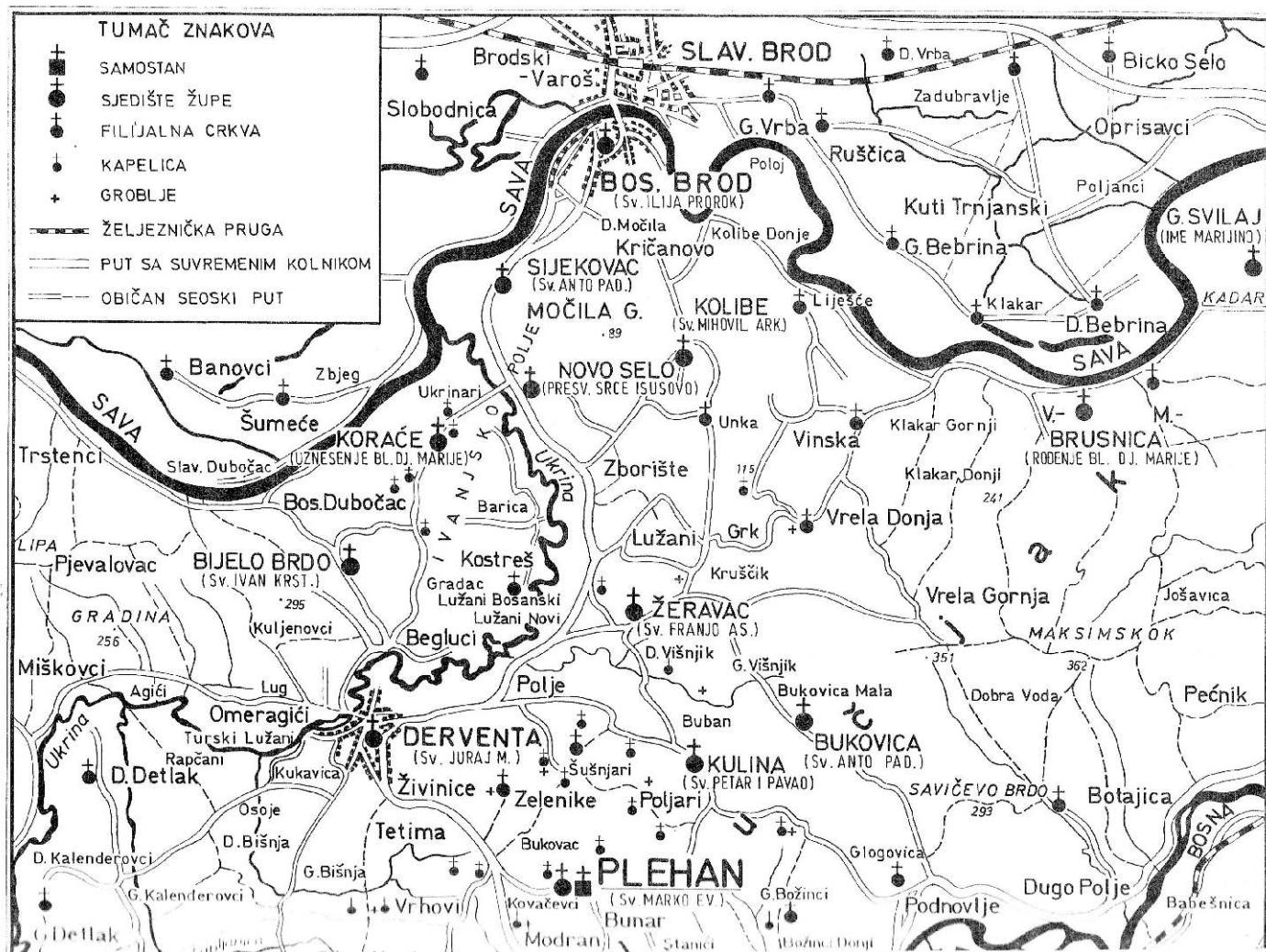
Prastara nada čovječanstva, izražena u brojnim pričama i bajkama, u mitovima i simbolima, da je posvemašnja i trajna sreća ostvariva, živi i u iskustvu ljudi ovoga kraja i potvrđuje se kao neporeciva istina. Njihova čežnja za takvom srećom, često nemirna i nedorečena, nikad posve zadovoljena, ima za njih smisao i ne vodi u prazno. I jer je njezino potpuno osvrtarenje skriveno u Bogu, često se može čuti kako se i ovdje ponavlja Augustinova misao da je naše srce nemirno dok u Bogu ne otpočine.

Neotklonjiva pitanja, razni oblici nesreće, bol i tuga, starost i smrt, prijetnja atomskog rata i propasti svijeta, sve se to uzima posve ozbiljno. Ti razorni oblici zla doživljavaju se duboko i izražavaju slikovito: »Što ti misliš, kume Mićo, hoće li biti rata«, pitali su nekom zgodom prijatelji jednog starijeg čovjeka u Foci. »Što je gore, može biti!« - odgovorio je on i jedva

vidljivo nagnuo glavu u lijevo. Redovito su pak takva razmišljanja popraćena isticanjem prolaznosti i takvih događaja. Kako god bili strašni, i oni su prolazni. »Proći će i što nije postalo«, govorila je jedna mlađa žena na Plehanu.

Tako se živi iz vjere u dobrotu ovog svijeta, a njegovu se tamnu stranu prihvata s pouzdanjem - u nadi.

To su ljudi koji imaju vedru dušu, nisu turobni i ne opterećuju druge svojim brigama. Iz njih zrači vedrina, radost i dobro raspoloženje; ne vole osamljenost nego pokazuju izrazitu naklonost za suradnju, za priopćavanje i zajedničko radovanje. Nadaleko je poznata njihova ljubav prema kolu i šargiji, zajedničkim sijelima, »perušanjima« kukuruza, igri »prstena« i proslavama različitih svečanih zgoda u životu. Poslovična je i njihova duhovitost i sklonost šali. Oni su ovjekovječili pojedince koji su se u tome na poseban način istakli. Plehan je naprosto nezamisliv bez

dosjetki, veselih i ujedno mudrih šala jednog Petra Sušića...

Na izuzetan način vidi se njihova duhotitost u davanju nadimaka pojedincima ili cijelim obiteljima. Ishodište nadimka redovito nisu nikakvi moralni ili fizički nedostaci, nego, veoma često, izrazite sposobnosti ili karakterne crte kojima se jače očituje osobna vlastitost pojedinih ljudi. Pritom se, dakako, traži zgodan način kako da se ljudi s nekim našale, da ga malo »nakolju«, ali da to ne bude ni izazovno ni uvredljivo. Tako je Jozo Šitum na Plehanu dobio nadimak »Trčinoga« jer je bio izvrstan pješak i u svom dugom životu mnogo pješačio. Između ostalog, on je jedanaest puta išao pješice s Plehanu u Split i nazad iz Splita na Plehan. U tom kraju bilo je ljudi »hendikepiranih«, kao »Džilimenta« (Jure Zubak), ili »Zvrko« (Ante Princip), a ipak su ih tamošnji ljudi rado primali, hranili ih i davali skrovište i odijelo. Nikad mrzovoljno! I danas pričaju da se »Zvrko« znao požaliti što »ljudi slabo umiru«, pa nema gdje otići na daću, a kad su bile kakve proslave, raspitivao se, da li će se »mećati kruva«.

Zajedničko radovanje prenosi se i na druga živa bića i na sav vidljivi svijet. Fra Juro Vuletić video je svojedobno domaćicu kako na Božić daje psu komadić pečenice i pri tome mu govori: »Svako svijeta stvorene danas ima veselje!«

Takov obuhvatan pozitivan stav prema životu uključuje sve: čovjeka pojedinca i ljudsko društvo, sve životne radosti i svu tugu, razumna i nerazumna bića, sav svijet i cijeli svemir!

II.

Plehančanima je drago kad im se kaže da su ponosni ljudi. Oni to i jesu. Poput ostalih ljudi, i oni žive u jeku životnih zbijanja i moraju zauzimati stav prema njima kao i prema svojoj okolini u cjelini uzeto, pa se tu očituje njihova svijest u raznim oblicima - u odvažnosti i samostalnosti, ali i u nedostacima ili iskrivljenjima tih vrijednosti.

Život im dakako donosi razna iznenadenja i kušnje. Zato su nekad prisiljeni braniti sebe od raznih oblika ugroženosti. Da bi opstali, rasli i razvijali se, moraju nadvladavati protivštine, pronalaziti i primjenjivati prikladna sredstva, a za to se traži mudrost, umijeće i odvažnost.

Pritom se pokazuje kako su jedni ispunjeni osjećajem snage i doraslosti životnim zadacima, dok druge obuzima osjećaj nesigurnosti pa su nekako uvijek u uzmicanju. U susretu s pogibeljima takvi ljudi gube prisebnost duha, nedostaje im pregled cjeline, umrtvleni su i nepokretni te im smjela poduzetnost izgleda besmislenom, Oni, jednostavno rečeno, nemaju samopouzdanja. Ako se i pokreću na djelatnost, biva to nekako usporeno, neodlučno i prigušeno, a nekada se uopće ne mogu odlučiti. Na sreću, kod većine prevladava drugačije raspoloženje. Brojni su ljudi u ovim krajevima koji mirno promatraju svijet i sva zbivanja u njemu, ne boje se životnih zadataka i odvažni su kad se susretu s teškoćama. Makar bile izuzetno opasne, oni ne gube prisebnosti nego nastupaju promišljeno, čak se može reći dostojanstveno, mirno idu svojim putem radujući se životu i gledajući vedro u budućnost. Nevolje ih samo ponukaju da budu još pribraniji, trezveniji i odlučniji. To su ljudi životne snage i zrelosti.

Takvi ljudi u svom odnosu prema okolini i svakodnevnim poslovima ne potvrđuju samo svoju životnu snagu nego i osobnu vrijednost i dostojanstvo. I jedni i drugi osjećaji - oni životne snage kao i oni osobnog dostojanstva - međusobno se isprepliću, povezuju i nadopunjaju.

Osjećaj osobne vrijednosti javlja se u doživljajima priznanja, poštovanja i zahvalnosti od strane sredine u kojoj čovjek živi. Povrh toga tu svijest vrijednosti čovjek može doživjeti pred samim sobom, pred svojom sviješću i savješću, neovisno o samoj sredini. Kad se pak to dvoje sjedini, onda nastaje ono što nazivamo ljudskom čašću. Svako mjesto u ovim krajevima poznaje takve pojedince.

Nekada se zna dogoditi da stupanj doživljaja vlastite vrijednosti bude pretjerano istaknut. To biva kod onih koji nemaju dostatno životnog iskustva, nemaju ispravnih predodžbi ni zdrava prosuđivanja stvarnih vrijednosti. To se češće događa kod mladih i neiskusnih ljudi. Njima nedostaje šire obzorje gledanja i promatranja svijeta i života, ljudi i zbijanja, pa gonjeni unutarnjim potiskom prema vode računa o zbilji izvan sebe i o prosudbama drugih oko sebe.

Iz te skupine izdvajaju se rijetki pojedinci koji su svjesni svoje vrijednosti

utemeljene na stvarnim sposobnostima, i to više na podlozi vrijednosti građe od koje su satkani negoli na onom što sami mogu u životu ostvariti. Takvi su ljudi opušteni i dostojanstveni, ne trpe nagle kretnje ni žurbu i tim kao da žele reći kako ne postoji ništa što bi njih moglo potaknuti da se za nešto oduševe, kao da za njih i ne postoji neka nova mogućnost za postizanje vrijednosti koja još nije postignuta pa bi je trebalo poželjeti Te ljudi krasiti ponos koji je neovisan o mišljenju njihove okoline.

Moguće je susresti i takve pojedince u kojih pretjerano razvijen osjećaj osobne vrijednosti prerasta u samozaljubljenost. Oni nikad nisu zadovoljni postignutim priznanjima i uvijek traže nova: njima su »draghi pozdravi na javnim mjestima« i »prva mjesta na gozbama« (Lk Z0, 46). Zajedno s time ide i podcjenjivanje vrijednosti drugih, čini se da je u pozadini svega ponajčešće strah od istine o samom sebi. Vjerljivo se zato često predaju povećanoj izvanjskoj djelatnosti, jer onda neće imati vremena misliti o sebi.

Neki se opet u svom iskrivljenu ponosu suviše udaljuju od svoje okoline, kao da tobože drugi nisu dostojni njihove pažnje i druženja, te kao da ništa i ne postoji što oni ne bi već znali ili što ne bi bili doživjeli. Njima se čini da postižu poseban ugled ako na neki način dadnu do znanja da je sve što drugi cijene i poštiju nevažno i nevrijedno. Ljudi puni sebe, a inače po sebi tjesni, ne mogu primiti ni drugoga ni ono što im drugi nuditi. Njihov je život prazan i turoban, »jer duša se dušom obasjava i sve joj je drugo mrak« (Vesna Krmpotić).

Svemu tome treba pribrojiti i pojave pretjerane osjetljivosti, uvredljivosti i razboljivosti. To su ponašanja ljudi koji nemaju smisla za ugodnu šalu, neraspoloženi su, nesposobni za suočavanje s drugima, nikad se ne oslobađaju brige za svoj neprimjereni istaknut ugled i svoju vrijednost u očima drugih. Teško dopuštaju da im se nešto kaže, boje se bilo kakve raspoloživosti za drugoga, jer to doživljavaju kao napad na svoju vrijednost. U njihovu govoru i kretnjama zapaža se nešto ukočeno, napeti su i djeluju neprirodno. Kao da su u svom rastu i sazrijevanju zasiali i nesvesno gube mladenački polet ko-

ji je neophodan u svakom životnom razdoblju.

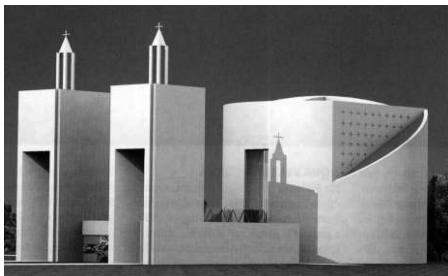
Kako je moguće susresti ljudi koji imaju jače razvijen osjećaj osobne vrijednosti, isto je tako moguće vidjeti pojedince s osjećajem manje vrijednosti. Taj osjećaj ima svoj izvor najčešće u zakržljalosti neke sposobnosti, u doživljaju izrazita tjelesnog ili duševnog nedostatka s kojim se čovjek ne može pomiriti. U tim se ljudima snažno razvija želja da ne budu onakvi kakvi jesu. A jedan od načina za prevladavanje takvih poteškoća jest razvijanje neke druge moći. Tako mladić koji nema razvijene fizičke sposobnosti i ne može postati npr. dobar sportaš, kad se posveti studiju,

može postati odličan stručnjak u nečemu. To je dobar način izbavljenja iz nevolja što ih u čovjeku rađa osjećaj manje vrijednosti. Međutim, ako se ne postupa tako, onda čovjek, svjesno ili nesvjesno, pokušava nadvladati taj osjećaj bilo kako, a najčešće - idući stranputicom: preziron drugih, samovoljom i nasiljem. Tako nastaje pogibeljan poremećaj u čovjeku koji se s vremenom produbljuje i povećava: čovjek postaje sve osjetljiviji kad je riječ o njemu, a sve bezobzirniji kad su posrijedi drugi ljudi. Raskorak između zbilje i čovjeka biva sve veći, a odnos s drugima sve teži. Žalac unutarnjeg osjećaja manje vrijednosti ne da se iščupati nego se samo manje-više prikriva, potiskuje u podsvijest, a onda on odatle još jače djeluje i ugrožava svog gospodara.

Zadovoljstvo se očituje u miru duše i plemenitosti srca koje je slobodno od uznenirivanja i napetosti što se inače javljaju zbog neispunjениh želja i zahtjeva. Postoje međutim ljudi koji nisu nikad zadovoljni. Njihovi su zahtjevi izmakli ispod vlasti razumskog nadzora, te što su oni veći, veća je unutarnja napetost i nezadovoljstvo, posebice kad su u pitanju novac i izvanjski uspjeh, za mnoge danas znaci sreće, a zapravo izvori nemira i pritska što čovjeka učine nesretnim.

III.

Prošetamo li Plehanom i njegovom okolicom, zapazit ćemo kako su nikle i ne prestaju nicati brojne nove kuće. U usporedbi sa starim, one su velike i lijepе, ukrašene balkonima i cvijećem, ali je ovdje za nas važnija jedna druga razlika: nove kuće poredale su se uzduž prometnica i

Ovako će izgledati novo svetište u Plehanu kad bude u potpunosti dovršeno

približile se jedna drugoj. Na pitanje jesu li se i ljudi sada približili jedni drugima i stoje li bliže nego što su prije stajali, dobit ćemo različite odgovore.

Jedni se žale da među ljudima nastaje i neprestano se produbljuje jaz. Oni misle da su se ljudi prijašnjih vremena mnogo više posjećivali, rado se družili, razgovarali i uzajamno se pomagali. Sada pak kao da se svima nekako suviše žuri, te jedni za druge nemaju vremena, kao da su svi prezaposleni pa susreti postaju rjeđi, odnosi hladniji, a ljudi sebičniji. Tu i tamo čuje se stara poslovica: »Što netko više ima, više želi!« ili »Škrrost ima vučju glad i što više ždere, sve je nesitija!«

Drugi opet, razmišljajući o tom, iznose drugačija zapažanja. Prema njihovu mišljenju, i prije je bilo ljudi koji su naizgled živjeli zajedno, ali nisu imali nikakvih ljudskih dodirnica; viđali su se i susretali, pozdravljali i razgovarali, jer je to bio običaj, ali sve to bijaše nekako hladno i ravnodušno, kao da ih iznutra ništa nije grijalo i sokolilo da se u susretu otvore i progovore topлом i snažnom riječju srca i duše. Bilo je i takvih pojedinaca koji su izbjegavali ljudi, nosili u sebi neku čudnu odbojnost, pre malo imali obzira i strpljenja te se međusobno teško podnosili. Štoviše, i u prošlim vremenima nisu bili nepoznati slučajevi otvorene nesloge i razdora; jedni su znali ustati protiv drugih, posebice ondje gdje je netko nastojao nasilno istaknuti svoju moć u posjedu i društvenom ugledu ili je postupao nepravedno izrabljujući, prezirući i odbacujući siromašne i slabe. Redovito su takvi pojedinci tijekom svoga života ostavljali loš dojam kod većine mještana i postajali omraženi, a njihov je završetak najčešće obilježen osobnom nesrećom.

Takvo razmišljanje navodi na pomisao da su današnje teškoće u međusobnim odnosima zapravo vidljiv znak sazrijevanja.

Ovdašnji ljudi sve više postaju svjesni koliko su upućeni jedni na druge i kolika je vrijednost uzajamna povezanost i sloga, duh bratstva i međusobnog prijateljstva. I jer je to velika vrijednost, valja se za nju zalagati svim silama - ustrajno, strpljivo i nadasve mudro. Ona sama po sebi nikad ne će doći, a ne će se ni održati, ako ne bude na taj način njegovana.

Razmišljanja o tome uvode ljudе u svijet zbilje i osposobljavaju ih da otvore oči te progledaju i vide kako stoje međusobno povezani u postojanju i djelovanju.

Pred njima se najprije pojavljuje široka mreža obiteljskih niti. Ona je toliko prostранa da joj je zaista teško naći kraj. Dosljatno je samo jednom poslušati ove ljudе kako u razgovoru raspredaju tu mrežu otkrivajući tko je komu i s koje strane rod - »famelija«, pa da se doživi utemeljenost narodne izreke da se rod ispituje sve do devetog koljena. Jednaku sklonost širini i što većoj obuhvatnosti pokazuju i drugi oblici međusobnog zблиžavanja ovih ljudi. To su kumstva i prijateljstva. Možda su u zadnje vrijeme, uslijed iseljavanja i smanjivanja broja djece, ti oblici u opadanju, ali njihovo značenje i vrijednost dobiva na snazi. To, dakako, dolazi do punog izražaja kad je riječ o maloj djeci i njihovu odgoju, kao i kad je posrijedi ugroženost od siromaštva, bolesti i usamljenosti starih i nemoćnih.

Dobiva se dojam da je u ovih ljudi potreba za susretom i razgovorom uopće pojačano istaknuta. Njihov pak govor je živ i slikovit, oni u njemu sudjeluju cijelim svojim bićem, umom i svim osjetilima, pa ih primljena i odašlana poruka dira dublje, budi sjećanja i potiče razmišljanja koja visoko nadvisuju razinu svakodnevnog prepričavanja. Za njih se može reći da žive u svojim riječima. I kad netko umre, često se događa da njegova riječ ostaje u živoj uspomeni te potomcima daje svjedočanstvo o njemu. Nije stoga čudno što su ovi ljudi osjetljivi, čak preosjetljivi, na pomisao što će drugi o njima pomisliti i reći. Oni uvijek nastoje odgonetati kakav će odjek izazvati u svojoj okolini, te ako ne nađu na dobar odjek, sami sebi izgledaju nekako pusti i prazni, malne nesretni.

(nastavit će se)

ŠVICARSKI PRIJATELJ HRVATSKE: FRAGMENTI O JEANU HIRTU

(Zürich, 12.XII.1898 – Neuchâtel, 4.IV.1976.)

Švicarska priča o Hrvatskoj sadrži sve elemente općeeuropske priče o Lijepoj našoj. U njoj je Hrvatska sekundarna pojava, za kojom čitatelj mora tragati, jer je to anacionalna pripovijetka o Ilirima, o Dalmaciji, Istri, Slavoniji, Dubrovniku, a u 20. stoljeću prvenstveno o sablasnoj Jugoslaviji. Pa i hrvatski vojnik, čije je legendarno junaštvo u borbi za tuđe probitke diljem Europe bilo prepoznatljivo kao hrvatsko, doživio je da ga veliki njemački književnik **Friedrich Schiller** (1759.-1805.) prepozna kao bogca, bez domovine, „ugnjetača tuđe slobode“ (Matoš): „Austrijanac ima svoju domovinu / voli ju i ima razloga voljeti ju. / Ali ova vojska, koja se carskom naziva, / Koja ovdje u Böheimu prebiva, nema domovinu; / To je izmet tuđih zemalja, to je / Napušteni dio naroda, kojemu ništa / Ne pripada osim sveopćeg sunca.“[1]

Manji je problem što **Theodore Zeldin** u svojoj „Intimnoj povijesti čovječanstva“ (Zagreb, 2005.) **Julija Klovića** karakterizira kao „minornoga hrvatskog slika“, za razliku od **Willa Duranta** koji u svom djelu „The Renaissance“ (1953.) spominje Hrvata Giulia Clovia kao „posljednjeg velikog majstora izumiruće umjetnosti iluminacije“, nego kad **John Freely** u svom djelu „Aladdin's Lamp“ (2009.) **Hermana Dalmatina** smješta u Korušku a **Friedrich Nietzsche Rudera Boškovića** u Poljsku („S onu stranu dobra i zla“, Frankfurt a/M, 1968., premda je ovo u većini ranijih i kasnijih izdanja ispravljeno)!

Hrvatska je u Švicarskoj bila neprepoznatljiva jer nije bila država. Prepoznatljivo je, međutim, bilo pojedino blago iz općehrvatske škrinje. Veliki je švicarski povjesnik **Johannes von Müller** (1752.-1809.) bio oduševljen Dubrovačkom Republikom, jer je u ovoj „neovisnoj, pa manak maloj državi svatko po sebi mogao biti nešto“. Njegovi zapisi o Dubrovniku nadahnuli su njemačkog pisca **Achima von Arnima** (1781.-1831.) da napiše dramsko djelo „Marino Caboga“. Von Müller je na latinskom vodio korespondenciju s Dubrovčanima **Stjepanom Rajčevićem i Đurom Fericem**. Potonji mu je slao svoje latinske prijevode narodnih

Piše:

Tihomir NUIĆ

„Donedavno je ime Hrvat kao ime pandura i ropskog ugnjetača tuđe slobode bilo ime sramotno u tuđini.“ (A.G. Matoš)

pjesama, među kojima se nalazila i „Hasanaginica“, kao i svoja književna ostvarenja na latinskom.

Von Müller je prikazivao Ferićeva djela u jenskim novinama „Jenaische Allgemeine Literaturzeitung“ i dijelio pohvale

Naslovica Hirtovih novina "Ilustrirani švicarski prijatelj"

ne samo latinskom jeziku, nego puno više i autohtonoj poruci priča i pjesama koje se tiču ljudskog života. Revni historik, koji je bio prezasićen dokumentima naroda koji su imali državu, tražio je novo gradivo, dostoјno njegova štovanja starine, moli Ferića da mu šalje narodnu mudrost iz koje bi on proučavao društveni poređak i socijalne odnose u društvu. Ferić je svoj materinski jezik, kako je to bilo uobičajeno u to vrijeme, nazivao „slovenskim“ ili „ilijskim“ i tako naveo von Müllera da piše o „ilijskoj naciji“ i o „slavenskom jeziku“. Premda je Johannes von Müller bio donekle preteča, vjerojatno u dobroj vjeri, onih koji će „anacionalno“ hrvatsko kulturno blago pretvoriti u srpsko, njegove bi

„serbokroatizam“. Potporu ideologiziranju jezika u određenim njemačkim intelektualnim krugovima pružili su srpski uspjesi na vojnemu i političkom polju u 19. stoljeću, kad je Srbija povela uspješne ratove protiv Osmanskog carstva i uspostavila državu. Nastala je prava junačka romantika („humanitas heroică“), koja je narodne pjesme, običaje, glazbu i ples, nastale na području štokavskog idioma, pripisala srpskomu junačkom narodu. Ovaj duh vremena je srpska inteligencija iskoristila i neumorno pružala „dokaze“ o bogatstvu srpske kulture, prisvajajući čak i dubrovačku književnost.

Kao i mnoge europske zemlje, pa i samu Hrvatsku, i Švicarsku je zahvatila

srpska romantika. **Fran Milobar** je bio rijetka iznimka sa svojom inauguralnom disertacijom „Povjesni odnos Bosne prema Hrvatskoj i Ugarskoj“ (Zürich, 1898.). Srbija je sa Švicarskom uspostavila diplomatske odnose i njezini su bogatiji slojevi počeli studirati (**Nikola Pašić**) i živjeti u Švicarskoj. Nisu tu samo nastale osobne veze, nego puno više i promičbeno štivo. Prva Jugoslavija je, konačno, bez skrupula agitirala protiv Hrvata i učinila sve kako bi izbrisala postojanje hrvatskog identiteta. Dosege ovog rashrvačenja pokazuju nam disertacija švicarskog povjesnika **Werner G. Zimmermanna** o Valtazaru (sic) Bogišiću.^[2]

U ovakvom se ozračju pojavlje **Jean Hirt**, zaljubljenik u onu istu Hrvatsku koju je tako želio upoznati njegov zemljak **Johannes von Müller**. Razlika je bila u tome što Hirt nije nasjeo na zbrku pojma. Svoj boravak u Zagrebu,^[3] kao trgovac drvom, početkom 1920-ih godina iskoristio je da nauči hrvatski jezik i upozna ljudе, suoči se s njihovim poviješću i kulturom. Brzo je shvatio da blago u hrvatskoj škrinji nije ni ilirsko ni slovinsko, ni srpsko niti jugoslavensko, nego jednostavno - hrvatsko. Dakle, nacionalno blago kojemu nedostaje sloboda da se takvim deklarira.

Novinarsko ime Jean Hirt, kršteno ime **Johann Joseph Hirt**, trebalo bi svakako zapamtiti, a po mogućnosti i detaljno istražiti. Hrvatski nacionalno orijentirani krugovi u Švicarskoj su blagonakloni pratili njegov rad i, poput fra **Lucijana Kordića i dr. Jure Petričevića**, Hirtove radove pohranjivali u svojoj pismohrani. Hirtova djelatnost nije promakla ni budnom oku **Josipa Milkovića**, kao ni protuhrvatskim djelatnicima koji su bili organizirani i imali daleko veći utjecaj u švicarskoj javnosti. „U dva tjednika i jednom slikovnom listu otisnuti su povoljni ilustrirani članci o Hrvatskoj. Pisao je švi-

carski novinar Hirt, s kojim izaslanstvo drži stalan dodir. Članci nisu savršeni, ali su kao prvi takove vrsti bezuvjetno povoljni za dalnje probijanje leda. Odnosni listovi posebno se dostavljaju političkom i kulturom odjelu, a ukupna im naklada iznosi 204.400 primjeraka. Ovim će se putem nastaviti, a potrebno je da se izvadi donesu u hrvatskim novinama.“^[4]

U „Političkom izvješću“ br. 4 Milković zapisuje:

„Švicarski novinar Jean Hirt trudi se, da pomogne hrvatskoj stvari pisanjem članka u manje listove. Plasirao je i jedan članak u dnevnik 'Neue Berner Zeitung'. Taj čovjek inače daje utisak jednog siromačka, ali je njegova ljubav prema Hrvatskoj i hrvatskom narodu bezuvjetno iskrena, a potiče iz činjenice, da je u Zagrebu proveo oko 4 godine kao činovnik kod Dom d. d., za preradbu drva. Ja sam njegove stvari već slao u Zagreb, ali nažalost to nije nigdje u našim novinama zabilježeno, iako su to jedini pozitivni glasovi o Hrvat-

skoj u ovdašnjem novinstvu. Molim, da se netko za to pobrine.

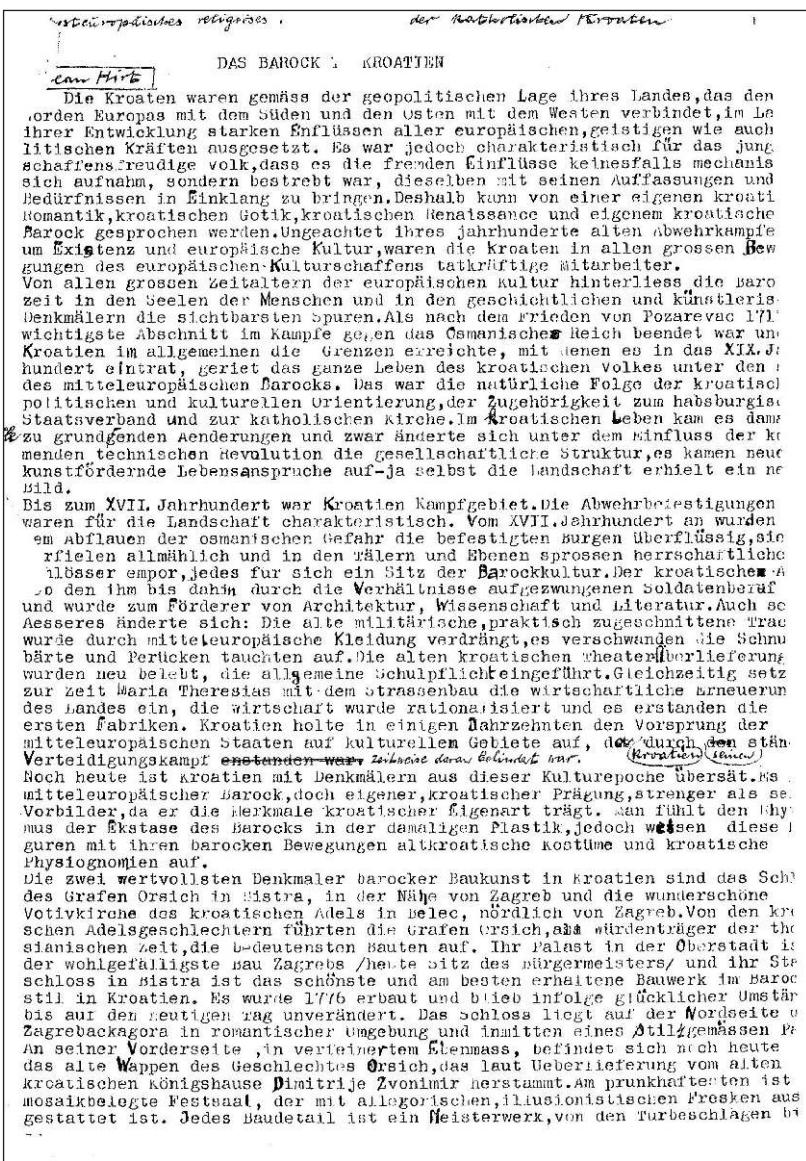
Sada je Hirt u dogovoru sa mnom poduzeo korake, da održi jedno krugovalno predavanje o Hrvatskoj, koje naravno neće moći biti političke naravi. Dobio je od uprave krugovala poziv, da ponese manuskript predavanja, nakon čega će uprava donijeti konačnu odluku. Predavanje će ja dotjerati. Ako stvar uspije brzojavit će u Zagreb dan i vrieme predavanja, pa molim, da onda netko sluša i neposredno zatim donese mali prikaz u našim novinama.

Inače sam mislio, da bi se Hirta pozvalo na nekoliko dana u Hrvatsku, da mu se napravi veselje, a s njim eventualno još kojega novinara, makar ne bi bio od osobite važnosti, jer se ovdje mora biti s vrlo malo zadovoljan. Molim, da mi se o tome dostavi stajalište ministarstva.^[5]

Spomenuto predavanje je pod naslovom „Hrvati na jugoistoku Europe“ emitirano na švicarskom krugovalu 4. siječnja

1944. od 18.00 do 18.35 sati. Popraćeno je bilo glazbenim prilozima „Koračica Jelačića bana“, „Kolo poskočnica“ iz **Gottovčeve** opere „Morana“, „Škrip derem“ i himnom „Lijepa naša“.

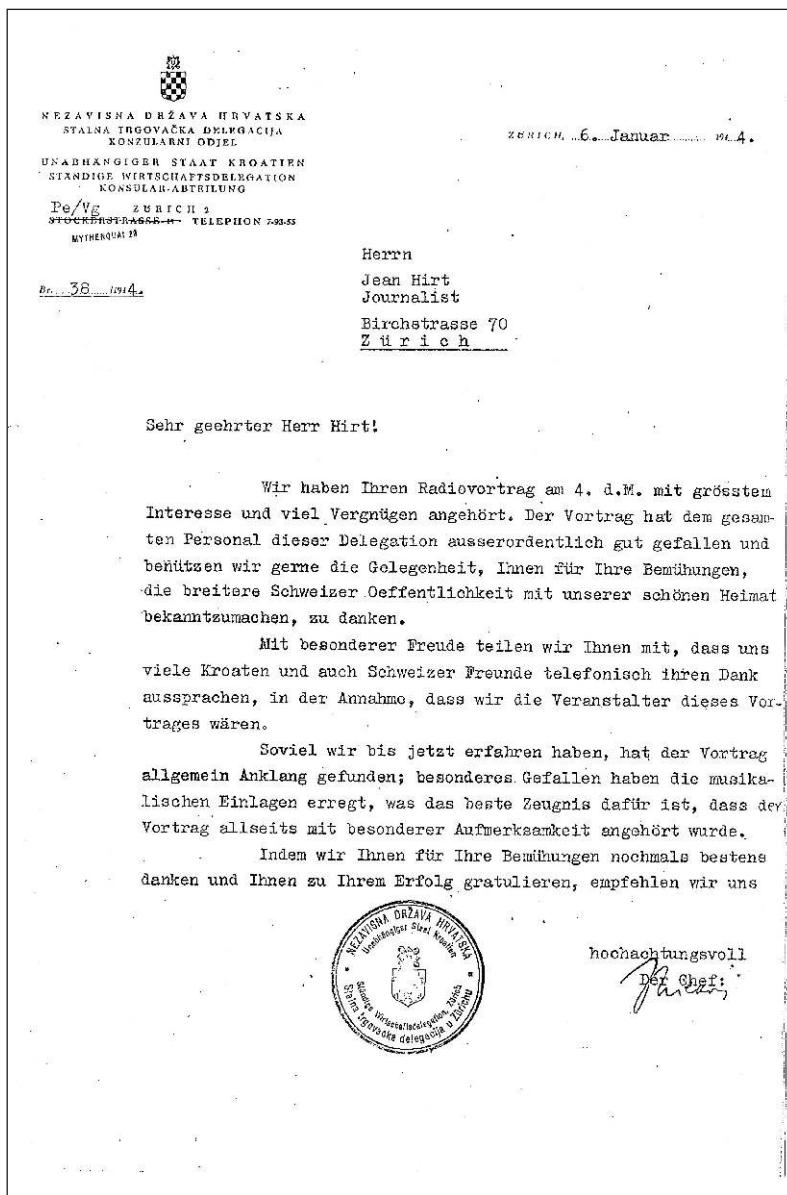
Predavanje počinje pozivom o gradnji mostova među narodima, pa tako i s Hrvatima, jednim od najstarijih europskih naroda s najmlađom državom u Europi. Pradomovinu Hrvata se smješta u Iran, a njihovo naseljavanje današnje domovine između Drave i Jadranskog mora se zbilo oko 630. godine. Nakon kratkog osvrta na povijesna zbivanja kroz stoljeća i mukotrpni otpor Osmanlijama, autor kaže da „10. travnja 1941. za Hrvate ima isto ono značenje koje za Švicare ima 1. kolovoza 1291. godine“ (prvoga klovoza Švicarci slave osnutak svoje države.). Povratak Dalmacije površina Hrvatske iznosi oko 111.000 km² i oko 7 mil. stanovnika. „Hrvatska je izvorno zemljoradnička zemlja. Industrijalizacija

Koncept Hirtova predavanja "Barok u Hrvatskoj"

je intenzivno započela nakon Prvoga svjetskog rata...“ Bogatstvo zemlje čine šume, rude, poljodjelski proizvodi te more s dugom obalom. Bosna i Hercegovina su sačuvale svoj osobiti orientalno-hrvatski karakter, koji u duhovnoj povezanosti s Hrvatskom nema ništa zajedničko s Orijentom, kako to putopisci često krivo tumače. Hrvatski narod želi očuvati svoje mjesto u kulturnom krugu Zapada koje je izborio sudjelovanjem u svim europskim političkim i kulturnim pokretima. Švicarcima se preporučuje da upoznaju ovu novu zemlju u kojoj od 1920. postoji počasni konzulat, unazad nekoliko godina konzulat, a u posljednje vrijeme generalni konzulat.[6] Hrvatska je u svibnju 1943. pristupila Ženevskoj konvenciji Međunarodnog odbora Crvenoga križa, koji u Zagrebu zastupa jedan Švicarac koji od ranije živi u Zagrebu (**Julius Schmidlin**, rođen 1911., imenovan 1943. predstavnikom Međunarodnog odbora Crvenoga križa za NDH u Zagrebu).

Hirt je 17. siječnja 1945. ponudio katoličkim novinama „Neue Zürcher Nachrichten“, koje su u međuvremenu prestale izlaziti, tekst pod naslovom „Barok u Hrvatskoj“, s popratnim napomenom da im ga nudi bez nadoknade. Iz članka je vidljivo da potječe od marljive amaterske ruke koja po svaku cijenu želi dokazati hrvatsku pripadnost uljudbi iz koje i sam Hirt potječe. U članku su navedeni vrhunski primjeri barokne umjetnosti u Hrvatskoj: Oršićev dvorac i remek-djelo, crkva u Belcu. U rukopisnoj zabilješci na koncu teksta predstavlja se uredništvo na ovaj način: „Za vrijeme svoga višegodišnjeg boravka u Hrvatskoj osobno sam se sve više i više zauzimao za katoličke ljude, seljake i radnike, seljanke i radnice, protiv nasrtaja tuđinskih vlasti i otada koristim svaku priliku da sa švicarskog stajališta našoj javnosti opišem ovaj

Pismo koje je Hirt u siječnju 1944. uputio Josip Milković, šef Stalnoga trgovinskog izaslanstva NDH u Švicarskoj

teško poniženi, čestiti, hrabri i radijni narod.“

Teško je utvrditi autorstvo nepotpisanoga i nedatiranog članka „Hrvatsko stvaralaštvo kulturnog filma“ na dviće stranice, koji je mogao potaknuti Hirta da napiše spomenuti članak „Barok u Hrvatskoj“. Naime, u osvrtu na filmsko stvaralaštvo, govor je o filmu „Barok u Hrvatskoj“ u režiji **Oktavijana Milića**, za koji je tekst napisao **Josip Horvat**, a glazbu **Boris Papandopulo**. Kao drugi film u produkciji tvrtke „Hrvatskog slikopisa“ (Croatiafilm) spomenut je film „Straža na Drini“, potom „Tamburica“ i „Dubrovnik“. Dalje se u članku spominje da tvrtka „Hrvatski slikopis“ pod vodstvom ravatelja **Marijana Mikca** okuplja veliki broj stručnjaka (umjetnika, skladatelja, pisaca, sveučilišnih profesora, novinara). Kao

dodatak članku, Hirt bilježi Tanjugovu vijest od 20. srpnja 1951., kojom se javnost obavješta da je Argentinsko-jugoslavenski institut za kulturu organizirao sjećanje na **Jovana (sic) Vučetića** izumitelja daktiloskopije. Nakon što rukopisom dodaje da je na prosлавi Scotland Yarda 1953. neki Francuz ustvrdio da je metodu otiska prsta pronašao njegov sunarodnjak **Alphonse Bertillon**, na što mu je britanski detektiv uzvratio da metoda otiska prsta još uvijek nije pronađena, Hirt zapisuje: „Ipak je izumitelj daktiloskopije Jugoslaven, tj. Hrvat koji je rođen na jugoslavenskom-jadranskohrvatskom otoku Hvaru, starome kulturnom središtu hrvatskog naroda.“ Valjda da izbjegne nesporazume s citateljima, Hirt u svojim poratnim člancima češće rabi riječ „jugoslavenski“ i „Jugoslavija“ kao zemljopisni okvir Hrvatske.

Vjerojatno nakon pada Italije i Poglavnika „Proglaša“ od 9. rujna 1943., Hirt je napisao hvalospjev Dalmaciji „1300 godina hrvatske Dalmacije“, toj slavnoj kolijevci hrvatske državnosti i nepokorivu seljaku Dalmatinske zagore. Izvori dalmatinske vitalnosti i snage za pisca su junaštvo, majčinstvo i ljubav, kreposti opjevane u narodnim pjesmama i baladama, orisane u **Meštrovićevim** skulpturama i opisane u **Šimunovićevim** novelama. Na koncu članka Hirt navodi jednu zanimljivost: da je 18. studenog 1938. u züriskome gradskom kazalištu „Schauspielhaus“ nastupilo neko amatersko kazalište iz Zagreba i citira osvrт jednoga gradskog lista na nastup, u kojem stoji „da se ovdje očito susrećemo s pastirskim i zemljoradničkim narodom. Ovaj se narod morao nositi sa svim i svačim... Uvijek se borio i stalno radio i bez dvojbe će ostvariti svoju volju u povijesti suvremenog jugoistoka. Njegova tradicija to jamči.“ Nesum-

Die kroatische Kultuffilmerzeugung

Die kroatische Filmerzeugung, die zu den jüngsten in Europa gehört, macht sehr schöne Fortschritte und hat auch schon ausser öffentliche Ergebnisse ihrer Arbeit gebracht. "Hrvatski Slikopi" (Croatiafilm) erzeugt neben der regelmässigen Wochenschau auch kleine Kulturfilme, die besonderen künstlerischen und nationalen Wert besitzen. Auf der letzten internationalen Filmkunstschau in Venedig, auf der Filmbiennale des Jahres 1942, war auch das kroatische Filmschaffen vertreten. Es ist besonders charakteristisch, dass die kroatische Filmproduktion unter den zahlreichen europäischen Filmerzeugern zum Ausdruck kam und ihr, als einer der jüngsten, volle Anerkennung ihrer Arbeit am kulturellen Filmschaffen durch die Erteilung eines Preises zuteil wurde.

Wir wollen hier folgende kroatische Kulturfilme mit kurzer Meterzahl als Beispiele aufführen: "Barock in Kroatien", "Wacht an der Drina", "Jugend Kroatiens", "Tamburiza", und "Dubrovnik".

Der Kultuffilm "Barock in Kroatien" - das Drehbuch zu diesem Film schrieb der bekannte kroatische Schriftsteller und Journalist Josef Horvat - zeigt in sehr feiner und kultivierter Art die Barockkunst in Kroatien, die in zahlreichen Adelssitzen und kleinen Kirchen zu vollem Ausdruck kommt. Die Barockkunst in Kroatien drückt einer ganzen Epoche in der Entwicklung des kroatischen Volkes ihren Stempel auf. In diesem Kultuffilm werden eine Reihe der schönsten Bauwerke der Barockkunst in der Außen- und Innenarchitektur gezeigt. Der Film hat auch ein kleine Handlung, sodass das Interesse des Publikums noch gesteigert wird. Die Musik zu diesem Film schrieb der bekannte kroatische Komponist und Direktor der kroatischen Staatsoper in Agram, Boris Papandopoli. Die Aufnahmen zu diesem Film wurden unter der Leitung von Oktavian Miletic gemacht. Der Film konnte auf der internationalen Filmschau in Venedig einen schönen Erfolg verbuchen.

Der Dokumentarfilm "Wacht an der Drina" zeigt die Schönheiten der bosnischen Landschaft, das Leben des kroatischen Bauern in Bosnien, ihre Kämpfe, ihr Heldenmut und ihre Verbundenheit mit der Heimat. Der Film enthält herrliche Aufnahmen der Naturschönheiten des Landes und wirkt außerordentlich impressiv. Die internationale Kommission auf der Biennale in Venedig zollte dem

Hirtovo predavanje o filmskoj umjetnosti u Hrvata

svjesno prešućuju, jedan seljačko-branički narod (Wehrbauernvolk) par excellence kao što su bili 'stari' Švicarci. Legitimiran sam zauzimati se za Hrvatsku i jugoistočnu Europu stvarno i neutralno. Nekoliko sam godina imao s različitim slojevima hrvatskog naroda prisan kontakt. Pišete mi da poznajete Hrvatsku. U svezi s tim skrenuli ste mi pozornost – opposteite na otvorenosti, ne želim biti osoban – da se iz Vašeg imena ne može zaključiti da ste rođeni Švicarac... Imam li pravo ili ne? Zanima me više od 1300 godina jugoistočne europske slobodoljubive i suvremene povijesti Hrvata, a ne kako spomenute 'biti obaviješten', što kod Vas znači misliti na događaje 1939./41. Tko ne poznaje hrvatsku povijest staru više od 1300 godina i ne želi je upoznati ili je želi zlonamjerno drugaćijom prikazati čitateljima i čitateljicama, taj ne može našoj javnosti ponuditi objektivnu povijesnu sliku.“

Iz ostavštine Jeana Hirta posjedujem, osim povijesne rasprave na njemačkom o Dalmaciji, koju potpisuje dr. Edo Bulat, još i stručni članak o Istri, ogled o Ivanu Meštroviću te članak o uskocima – sve na njemačkom i nepotpisano. Ovaj dio ostavštine je Hirt vjerojatno dobivao od hrvatskih prijatelja, da ga može koristiti u svome nadasve pohvalnom javnom djelovanju za hrvatsku stvar.

Jean Hirt je po svoj prilici bio trgovac, sa završenom srednjom školom. To ga ipak nije sprječilo da se desetljećima angažira za hrvatsku stvar, u vremenima kad se rijetko tko usudio, pa makar bio i fakultetski izobražen, zagristi u taj vrući krumpir. Njegovi članci koje sam mogao konzultirati, obiluju uglavnom točnim faktografskim podatcima, a slabost im je jezik i stil. To je nadoknađivao dubokom i neograničenom ljubavlju prema hrvatskoj zemlji i narodu. Ne možemo odgonetnuti što ga je na to potaklo, ali iz pročitanog

štiva se isčitava stanovita identifikacija hrvatskog seljaka sa švicarskim, te narodno pjesništvo, folklor i nošnje. Ono što je uspio švicarski seljak – obraniti, očuvati i izgraditi svoju zemlju – Hirt je neodoljivo želio hrvatskom seljaku.

Bilješke:

- [1] Friedrich SCHILLER: *Wallensteinova smrt II*, 1. čin, 5. prizor, redak 306.-312.
- [2] Werner G. ZIMMERMANN: *Valtazar Bogišić (1834 – 1908). Ein Beitrag zur südslawischen Geistes- und Rechtsgeschichte im 19. Jahrhundert*. Wiesbaden 1962. Koncem 1980-ih godina molio sam dr. Zimmermanna da preuzme pokroviteljstvo nad izložbom o pismenosti na tlu Hrvatske na Sveučilištu u Zürichu. To je trebao biti odgovor na izložbu iz 1987. o Vuku Karadžiću. Titularni profesor je to glatko odbio, a ja sam iskoristio priliku upitati ga, zbog čega piše o Valtaزارu Bogišiću, kad je on kršten u katoličkoj crkvi kao Baltazar. Odgovorio mi je da je Bogišić sam promjenio svoje ime.
- [3] Zagreb je 1920-ih godina očito bio središte švicarskih trgovaca za jugoistočnu Europu. U njemu je, primjerice, rođen industrijalac Georg H. Endress. Iz istih razloga je u Zagrebu proveo svoje djetinjstvo švicarski filozof „praksisovac“ Arnold Künzli (1919.-2008.).
- [4] Josip Milković (1909.-1966.) glavar Stalnog trgovinskog izaslanstva NDH u Zürichu od 1943. do sredine 1944., Političko izvjeće br. 2/43, 9. srpnja 1943. u: Tomislav JONJIC: „O pokušaju osnivanja Hrvatskog komiteta u Švicarskoj 1943. godine: diplomatska izvješća Josipa Milkovića“, u: *Senjski zbornik*, 38/2011., 297.
- [5] Isto, 321.-322.
- [6] Tu je Hirt bio u krivu. Švicarski konzul je promaknut u rang generalnoga konzula, ali je konzulat ostao u istome rangu.
- [7] Postoji i hrvatski prijevod ove knjige, iz pera Ise Velikanovića: "Herceg-Bosnom uzduž i poprijeko: putovanja Henrika Rennera." Sv. 1. S 355 ilustracija... [Srijemska] Mitrovica: Hrvatska dionička tiskara 1898., 446 str. (Ovaj podatak zahvaljujem dr. Jozi Džambi, München.)
- [8] U izvorniku stoji: „Auf ähnliche und gleiche Art und Weise gelang den Serben, in die alt-kroatischen Staaten und Siedlungsgebiete Bosnisch-Kroatien, Banal-Kroatien-Slawonien-Adria-Kroatien (Dalmatien) vor- und einzudringen und in halb Südost-Europa «all» - und «gross» - serbischen, -orthodoxen, -byzantinischen Kolonialismus gegen das Bollwerk des Abendlandes und das Christentum zu betreiben, bis die Schüsse am 28. Juni 1914, dem Tag, der die Serben an die katastrophale Niederlage ihrer Vorfahren am 28. Juni 1389 gegen die Türken erinnerte («Vidovdan», 15. Juni 1389, Julianischer Kalender) in Sarajevo, der Hauptstadt von Bosnisch-Kroatien, den Thronfolger Österreich-Ungarns, Erzherzog Franz Ferdinand, der anstelle des «verdorbenen Sinnes des Dualismus» den demokratischen staatsrechtlichen Triadismus den Kroaten-Jugoslaven wieder geben wollte, und seine Gemahlin tödlich trafen.“

O LJUDIMA I ŽIVOTU PREMA KNJIŽEVNOM DJELU MILE BUDAKA (I.)

ŽIVOT

Tko bi mogao rastvoriti malenu sjemenku oštре vlasulje na Dušicama nad Svetim Rokom, spoznati nešto od tajne što je život i podijeliti je s nama! Samo umjetnik! Samo je umjetnik saveznik tisuća godina ljudskog iskustva i bljeska istine!

Stotine stranica književnog djela Mile Budaka svjedoče upravo o pothvatu *rastvaranja*. Jer, eto, književnik je bio rođen s darovima za osobit put, poput njegova velikog junaka Luke, koji je već iz djetinjstva mnogo znao i mnogo razumio, jer ni kraj jednog događaja, ni preko jedne riječi nije prelazio bez osjećaja i razmišljanja. Često puta je sjeo na stanac kamen više kuće, laktove podbočio na koljena, glavu na dlanove i netremice zurnio u nedohitno visoko nebo i promatrao zvijezde. Vidio je da sve zvijezde vise u zraku, kao kruške ili jabuke na stablu, samo što se stablo ne vidi... (Og. I., 32)

Razumio je Luka (i Budak!) kako se osjećaju biljke, šuma i zemlja, kako se osjećaju životinje. Slušao je ševinu molitvu kada se digne u nebesa (Og. II., 157), ali iznad svega razumio je, naravno, ljudе, koji žive nošeni neumornom nadom ka neprekinutosti, svjesni da su u kratkom životu, ovisni o disanju koje može ugasiti čuh vjetra. Lukina velika snaga – i cijela Budakova fikcija – buja iz poniznosti pred činjenicom krhkosti.

U svome samotnom književničkom poslu Budak je u svom srcu najprije neu-morno tražio srca drugih ljudi, da vidi za što su spremna. Vidio je da su najljepša kada vole - prijatelja, druga u radu, roditelja, dijete, ženu, muža. Opisivao je ljubavi koje izviru iz jake duše i preuzimaju velike odgovornosti. I, naravno, čine čovjeka sretnim da može doživjeti ushit i dragost, kao da se sav nekuda razilazi, ras-tače, rasplinjuje, samo da ne počne vikati: Pomagajte braćo, ljudi! Ustavite me, skupite me, zgrnite me evo se razleti' u komadiće, razido' se na sve četiri strane svita ka' razlivena voda. (Og. I., 39). Lijepe su Budakove stranice o ljubavi! A o dobroti! Ili, o nježnosti! Njegov Luka svoju ženu u svim godinama braka oslovjava jedinice moja (Og. I., 62), kćer o milinje moje (Og., 140), a Anina djeca su mu dra-ga dva mrava (Og. I., 294)!

Piše:

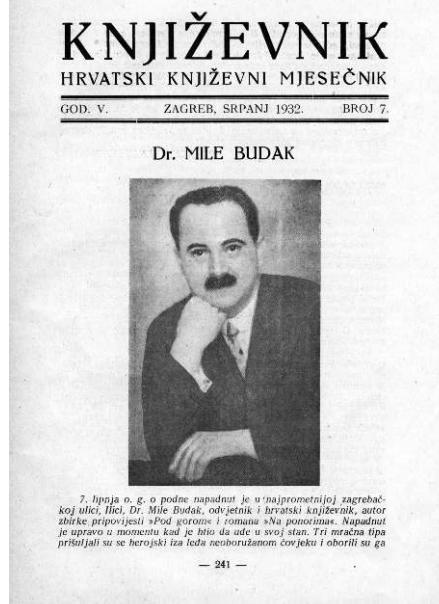
Maja PAVELIĆ RUNJE

A stranice o hrabrosti i samopouzdanju! U svijetu o kojem Budak piše (i na drugim mjestima!) ljudi su trajno suočeni s pogibeljima - s razočaranjima, preuranjenim smrtima, lošim ljudima, ratovima, državnim nasiljem. Ljudi se nastoje oduprijeti snažno - nutarnjim mirom (Živ-

nesreće koje su ga bile i satirale, sve teške slutnje i bojazni za budućnost. Na oči mu udariše suze radosnice, srce se uzinemiri, a duša u zanosu prošapta: Majčice moja, zemljice moja, sunce moje žarko, sad sam se ja rodije, kad sam ovo dočeka'. (Og. I., 431) No Seka i Luka ne žele imati više za-to jer njima treba materijalno. Drugi su njihovi razlozi.

Budak piše, naravno, i o ispraznim ljudima. Također i o lošima - kojima ravna zavist, opsesivno ponašanje, sebičnost, li-jenost, ogovaranje, korumpiranost. Opi-suje i teške ljudske odnose - opterećenima laganjem, podmetanjem, ogovaranjem, sramoćenjem ili čak brutalnim nasiljem. Zna Budak sve ljudske granice! Njegov Joso, koji umire od žalosti za sinom Niko-lom - koji je pred strašnom nepravdom morao zauvijek napustiti kuću i sakriti se – bio je zadovoljan, ali i vrlo iznenaden, kad je čuo da su se mnogi kod vlasti izložili kako bi posvjedočili o Nikolinoj nedužnosti. Jer, nije se on zanosio i previše vjerovao u ljudsku odlučnost i čestitost do samozatajne! Dok ništa ne stoji i dok nema baš nikakove opasnosti, (dru-gi) će pomoći. Ali kada bi se moglo štograd o njega ostrugati i malko ga možda i poš-kakljati koji zarez niže kože, prestaje i pri-jateljstvo i odanost i odlučnost. (Ha., 155)

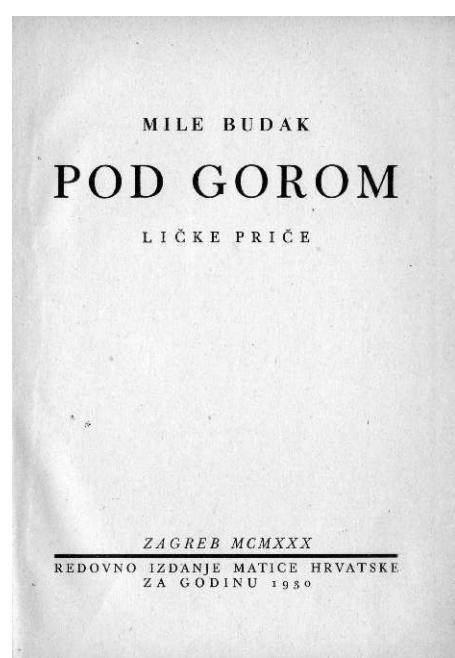
Dakle, Budak život vidi u finoći njego-va tkanja – što je osnovni uvjet ozbiljne

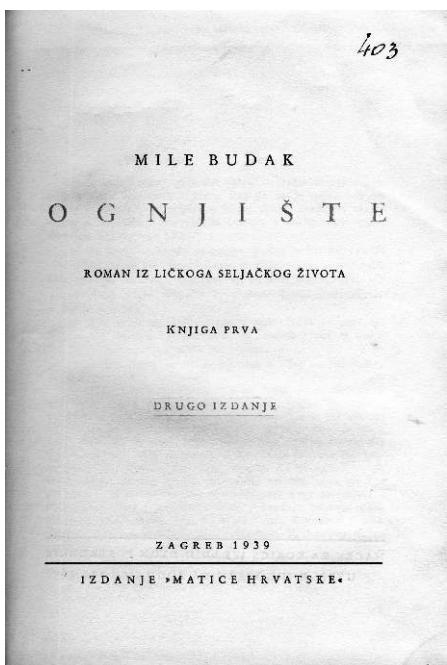

Jedna od reakcija na atentat na Budaka 7. lipnja 1932.

se čovik ne pridaje. Og. I., 71), dostoja-nstvom (*Nit se savi, nit se privi*. Og. I., 208.), odlučnošću (*Ko se pripame, gotov je!* Ba., 236). I žene i muškarci, tu nema razlike. Svakog boli jednakom (*Kun da j' moje srce drukčije neg tvoje!* Og. II., 251), ali svi na isti način žele ostati us-pravnima, dati sve od sebe da nastave svo-jim putem.

Budakovi junaci nisu motivirani onim što im nedostaje ili onim što posjeduju. Na oskudicu se ne žale. Da, Seki se srce steže da je za njenu djecu u novoj grad-skoj smočnici sama bijeda i sirotinja, tek šaka brašna, žlica masti i čaša ulja. (GT., 99), a Luka kao lud želi postati vlasnikom Doca Kresočića, svim silama. Kada ga je uspio kupiti, stupio je na njega tako da mu je duša bila razigrana da je zaboravio sve

književnosti – pa preostaje još ključno pitanje, piše li Budak lijepo, je li uistinu *pravi* i veliki književnik. Hrvatska književna enciklopedija Hrvatskog leksikografskog zavoda (Zagreb, 2009.) urednika Velimira Viskovića Budaku daje skoro dvostruko više prostora negoli Ivanu Aralici a šest puta manje negoli Miroslavu Krleži! A osjećamo da je Aralica veliki hrvatski pisac! I da Krleža ne može biti toliko puta bolji od Aralice! Znamo, također, da se moglo dogoditi da Budaka u Enciklopediji uopće i ne bude. Književna komparatistika je, očito, neobična fizika. Stoga moramo sami zaključivati. Jasno vidimo da je u Budakovu slučaju riječ o autentičnom senzibilitetu, velikom narratoru, vrhunskim strukturama i profinjenoj metaforici. Metaforičnost (i metafizičnost!) pričama i romanima plove poput tisuća jakih struja morskih dubina.

Često se spominje da je Budakov književni opus načelno stran današnjem čitatelju, što bi moglo biti istina, premda zapreke sigurno ne stope u vezi s „tradicionskom kulturom“, „patrijarhalnim vrijednostima“, „selom“ ili „zavičajnim jezikom“. U tom smislu čitatelju moraju biti strani i Grazia Deleda (Nobelova nagrada), jer piše o staroj ruralnoj Sardiniji, Zsuzsa Bank (Njemačka nagrada za književnost), jer piše o životu u mađarskoj provinciji, Frank McCourt (Pulitzerova nagrada), jer piše o sirotinji u irskom Corku ili Kiran Desai (nagrada Booker), jer piše o dijelovima Indije. Književnik uvijek piše o izoštrenoj slici jednog djelića svijeta. A pripada li malom narodu, rijetko doživjava visoku čitanost. Budak

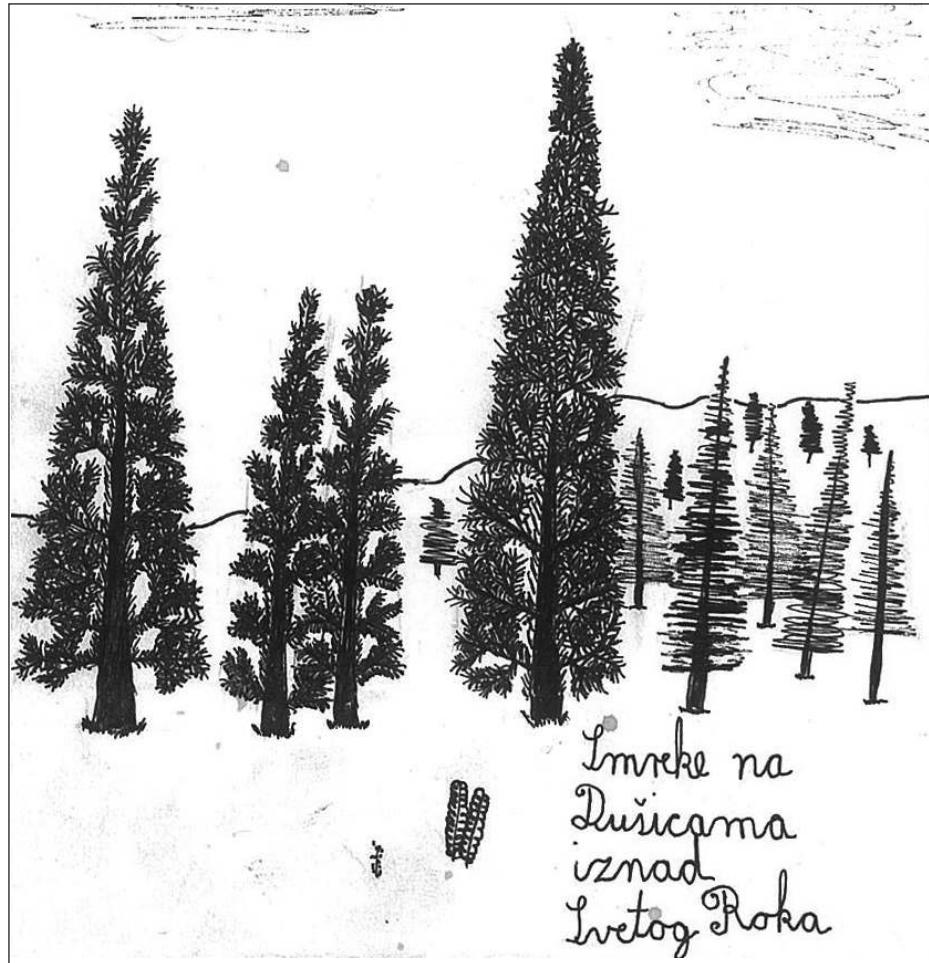
je, istina, imao vrlo široki krug čitatelja u Budakovu književnom razdoblju, od 1930. do 1945., kada su mnogi bili baš iz sredina sličnih onima o kojima Budak piše, a čežnja za nacionalnom slobodom, koje je Budak lučonoša i mučenik, na svom vrhuncu. Danas se njegovim knjigama kao dragocjenomu književnom blagu raduju oni čitatelji koji žđaju za umjetnošću u smislu *najljepših procesa sanjanja*, u smislu žudnje za poetskom čarolijom (Schiller) – iako i te čitatelje obično vodi koji od starih razloga. U Budaku nalaze vrhunsku hrvatsku poetsku esenciju. Ali također i dramu najveće nacionalne bitke. I sjaj pobjede!

Na kraju, još riječ o bitnom u životu, kako ga vidi Budak. Bitan mu je svakako red u duši i red među ljudima, koliko ga je na ovom svijetu moguće postići. U tom smislu Tomina tvrdnja *Kome damo viru, more na nama vatru ložiti* (GT., 200) nije lokalna dikta, već moralni ideal. Bitno je Budaku, očito, i *lijepo*, jer stvara poeziju, književnu prozu i memoaristiku, a i uređuje, puno i vrijedno. Iz svega je međutim vidljivo da zna kako o bitnome ne mogu govoriti samo etika i poetika. Penje se u sve duhovnije sfere, sve intenzivnije kako godine prolaze. U proljeće 1945. je već

daleko, gotovo da iskoračuje ka nevidljivim stvarnostima, i to u vrsti duboke šutnje: *Kao što ružino stablo ne ispituje tajne Providnosti, već posve pravilno donosi opasno trnje i najdivnije ruže opojnog mirisa, isto je tako i Ivan* (koji je na Svetom Brdu doživio susret s Bogom) *nosio svoje darove bez razmišljanja i bez umovanja. On je o tom šutio, a ako je tko spomenuo, pretvarao se da ne razumije, a kad bi morao razumjeti, kad bi mu to oružje izbili iz ruku, on bi ublaživao i svodio na ništa, dok ne bi izmakao i uklonio se.* (Ba., 96)

Ivan – koji je sam Budak, jednako kao što su Budak Luka (Og.) ili Mijat (OdV.) – na kraju uistinu sažimlje što život jest: *I tako... Sve je živo, sve je Božje, i u Njemu... I tako... Lovaj kamen i ovo drvo i ova trava ...* (Ba., 56).

(Kratice: Og. – *Onjište* I. i II. dio, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1990.; Ba. – *Bazalo*, Matica hrvatska, Zagreb 2004.; GT – *Gospodin Tome*, Matica hrvatska, Zagreb 1944.; Ha. – *Hajduk*, Hrvatsko kulturno društvo Freiburg i Ogranak Matice hrvatske Basel, Zagreb / Basel / Freiburg 1989.; OdV – *Openci dida Vidurine* (Čiji je Velebit), Matica hrvatska, Zagreb 1933.) •

BILJEŠKA JEDNOGA HRVATSKOG ČASNIKA O LIKVIDACIJAMA NA KRIŽNOME PUTU

Ovi opisi jednoga hrvatskog časnika, komu priređivač zbog stanovitih razloga želi prešutjeti ime, stavljeni su na papir pred više godina, i u tom razdoblju do današnjih dana provjeravani. Ako ima još živih svjedoka o spomenutim događajima, mogli bi ovo i dopuniti.

«Kada je iz logora Prečko, u Zagrebu krenulo na Križni put preko tisuću hrvatskih časnika, bila je to zaista velika drama.

Kada se ta velika kolona zarobljenika uputila na svoj Križni put, u pravcu Srbije i dalje iz logora Prečko, u sumrak jedne kobne noći, prije devet sati našla se okružena sa preko 10.000 ljudi. Začuo se strahoviti krik i plač. Bilo je tu očeva i majki, braće i sestara, rodbine i prijatelja, te tužnih građana Zagreba. Tu kolonu, čije je čelo bilo oko 100 metara od izlaza, gdje je roblje bilo vezano u četverorede, pa ti redovi uzdužno među se povezani, kolona je natraške vraćena u logor, da bi iza 9 sati razvezanih redova krenuli preko Zagreba prema Bjelovaru.

Priredio:

Dr. Augustin FRANIĆ

Kada su stigli blizu Čazme, proveli su ih kroz šumu pod jakom kišom koja je padača. Partizani koji su ih pratili, na njih su pucali i ubijali ih.

Svaka kolona zarobljenika imala je jednog zarobljenika predvodnika. U ovoj

Nas je pratila IX Banjiska brigada. Nosiči su hrvatsku zastavu, ali su bili Srbi i četnici.

Kad smo stigli u Bjelovar pred logorske barake, partizanski kapetan - bivši domobranski časnik, nije nas htio primiti četiri sata, jer je falilo 438 zarobljenih domobranskih časnika. Zvao se je Čop. Nedostajali časnici su bili poubijani, pa je taj kapetan nakon pregovora nas primio, jer je komesar bio pijan, pa bi ubio još mnogo zarobljenika.

U tim barakama, ostali su dvije noći prije nastavka puta prema Lupoglavu.

Spomenuti kapetan dao je propusnice 42-ici zarobljenih časnika, da idu svojim kućama. Među njima je bio prof. E.K.V.Š. Kuraja, brat ustaškog generala Kuraje.

Naša kolona je potom nastavila put do Vršca i dalje.»

Pisac ovih bilježaka dospio je živ u Kovin, a odatle je odveden u Glavnjaču, odnosno u centralnu UDB-u, pa potom u UDB-u BiH u Sarajevu, te iza toga u Savsku cestu, u Zagrebu, gdje se tada nalazila UDB-a za Hrvatsku. Nakon što su ga pustili kući, sklonio se je u emigraciju, gdje je živio i borio se za Domovinu. Umro je 2008. godine.♦

MEGLA

*Megla se vleče
prek ceste.
Auti letiju,
tak i vure.*

*Cucek se javla
z vugla.
Ludi glediju
z obloka*

Kakvo bu vreme.

*Sunce se skriva
za krovi
Bumo se zbudili
friški i novi.*

Višnja SEVER

MOJ OTAC, PUKOVNIK DELKO BOGDANIĆ (I.)

(Sjećanja Magde Bogdanić)

Od Kristova doba do danas, što se promjenilo? Malo, gotovo ništa. I dalje, kao u Isusovo doba, jedni žive u izobilju, hedonistički se iživljavaju i sve dublje tonu u razvrat, a drugi umiru od gladi, žedni i različitim danas izlječivih bolesti. Malo je istinskih sljedbenika Kristovih i među onima koji propovijedaju u njegovo ime.

Isus se klonio moćnim, bogatim i „učenim“. Prigrlio je male, jednostavne, siromašne ljude. Njima se obraćao, njih je vodio, s njima je živio, između njih je odabran apostole, svoje zemaljske namjesnike. Moći, bogati i „učeni“ progonili su ga onda, a progone i danas, Njega i Njegove istinske sljedbenike.

Često s prijateljima i znancima raspravljam o tome, zašto među nama Hrvatima ima toliko nagodbenjaka i toliko narodnih izdajica. Uvijek dolazimo do zaključka da je to posljedica stoljetnog života u unijama, u kojima su narodi iz kojih je dolazio vladar, nastojali zagospodariti ostalim narodima unije. To im je polazilo za rukom kupujući naklonost lokalnih moćnika, bogatih i „učenih“ ljudi, koji su radi osobnih probitaka izdali većinu iz koje potječu. Svoju moć, bogatstvo i učenost stekli su na račun obespravljene većine, prodavši se za Judine škude. Još je teže i pogubnije stanje bilo u karadžićevskoj i Titovoj Jugoslaviji.

Privid je da smo u Domovinskom ratu oslobođili Hrvatsku i konačno postali svoji na svome. Umjesto slobode i gospodarskog napretka upali smo u dužničko ropoljstvo i apatiju, postali smo narod bez nade. Zašto? Jer su grješne strukture ostale na vlasti, a to su moćni bogati i „učeni“, koji nažalost kod nas Hrvata spremno prelaze iz sustava u sustav. U sime zadnjem prerašavanju od Titovih južnika, komunista i antikapitalista pretvorile se u mračne kapitaliste i „gorljive Hrvatine“, nositelje grješne strukture, s kojima počinje novo razdoblje u kojem se neće baviti prošlošću već će se okrenuti budućnosti. Zašto se odriču prošlosti? Zato, jer ih razotkriva kao nemoralne, nedomoljubne i izopačene nakaze. Na temeljima koje oni grade, ne može se izgraditi država, kao ni kuća na živom pjesku. Urušit će se sama od sebe.

Piše:

Ivan VUKIĆ

Tragedija je što je naša Crkva sve to prepoznala i progovorila o grješnim strukturama, ali zbog nagodbenjaštva nije ih razotkrila. Posljedica toga je progon hrvatske tradicije izgrađene na katolištvu, i progon svega domoljubnog. Neoliberalizam pomahnitalo juriša, ruši Boga i sve uljuđene tradicije, utemeljene na kršćan-

Papa Lav XIII. svojom enciklikom *Rerum novarum* godine 1891. upozorio je na dolazak ovakvoga pogubnog stanja. Za izlazak iz krize predložio je rješenje o uređenju pravednog društva. Nažalost, njegova enciklika prekrivena je velom šutnje. Ne promiće je na valjan i dostatan način ni Crkva, kojoj je to zadaća. Vlastodršci su Crkvu ušutkali i ugurali iza crkvenih vrata. U hrvatskoj povijesti bilo je i do sada teških, vrlo teških razdoblja. Uz Božju pomoć i žilavošću hrvatskog naroda, kojom nas je obdario, ostali smo i opstali svoji na svome.

Kažu da je povijest učiteljica života! A što je doista povijest? S grčkog prevedeno, historija je priča iz davnine, priča iz prošlosti. Narodi koji vjeruju u svoje priče iz davnine i koji imaju povjesničare što te priče nadograđuju, imaju svoju povijest. Nažalost, za nas Hrvate to pravilo ne vrijedi. Naši povjesničari u pravilu razgrađuju hrvatsku povijest, bolesno se nadmeću nastojeći nametnuti svoju istinu, svoju priču, rušeći do njih izgrađeno. Najpogubnije je što imaju selektivno pamćenje. Izostavljaju i šute o svemu što je nepočudno trenutnim vlastodršcima. Posebice je to naglašeno kad je posrijede novija hrvatska povijest, ona od 1918. do današnjih dana. Jesu li progovorili i kao znanstvenici preko svojih institucija izrekli istinu, da mi nismo ksenofobičan, genocidan i zločinački narod, kako bi nas neprijatelji prestali ucjenjivati? Jesu li odgovorili na pitanja: Tko su Vlasi tzv. Srbi? Kakve su Vlasi tzv. Srbi povlastice imali na štetu hrvatskih starosjeditelja? Kad su Vlasi tzv. Srbi svoja prava otpočeli rješavati balvanima? Kakva je politika vođena protiv interesa hrvatskog naroda u kojоj su vrlo aktivno sudjelovali Vlasi tzv. Srbi u Austro-Ugarskoj, a naročito od 1918. u jugoslavenskoj državi? Zašto je i kako nastao Ustaški pokret? Što znamo o komunističkoj partiji, jugoslavenskim partizanima i Titovoj Jugoslaviji? Zašto su obje Jugoslavije nastale prijevarom, i nestale u zločinu i krvi? Koje strukture danas razgrađuju Republiku Hrvatsku i kako tomu stati na kraj? Kako objediniti sve snage u borbi za opstojnost hrvatske

Delko Bogdanić na vjenčanju Slavka Hajdinovića

stvu. Profit je za njih Bog, a čovjek kao pojedinac potpuno oslobođen od Božjih ustaljenih normi, prepušten je sam sebi, osobnom izboru, a tada je najranjiviji i podložan manipulaciji moćnika. Bijela kuga zamjenila je crnu i crvenu. U svoj smrtonosni zagrljav stegnula je hrvatski narod. To što i drugi narodi zapadne civilizacije imaju slične probleme, nama Hrvatima nije lakše. Po volji gospodara svijeta i zbog izdajničke politike hrvatskih vlastodržaca, zemlja nam je zarasla u korov, a mladog naraštaja sve je manje. Izumiremo!

države, sreću i blagostanje za sve Hrvate i ljude koji osjećaju Hrvatsku svojom?

Ako je povijest učiteljica života, a povjesničari učitelji, onda zasigurno mogu odgovoriti na ova pitanja. Istina, ima pojedinačnih pokušaja. Pišu se knjige u malim nakladama, bez velika odjeka u javnosti i uglavnom služe za umirivanje osobne savjesti. Državne institucije šute i podmuklo nastavljaju razgrađivati i ono malo što je ušlo u kolektivno pamćenje. Pišu se i knjige *uljepsanice*, kako ih lijepo nazva **Branimir Petener**, kojima pojedinci prikrivaju svoju nečasnu prošlost. Naivni oduševljeno prihvaćaju njihova štiva, a od pravog obraćenja nema ni traga. Grijeh koji nije isповjeđen i okajan ne može biti oprošten! U hrvatskoj povijesti bilo je malih ljudi koji su sebe, svoje obitelji i po cijenu života stavili u službu Domu i Narodu. Založili su u temelje Hrvatske živote svojih najmilijih, svoj život i obiteljsku imovinu.

Jedan od takvih je i **Delimir Bogdanić**, poznat pod nadimkom Delko, kako ga od milja nazvaše njegovi roditelji.

O Delku Bogdaniću nešto je napisano i puno neistine izrečeno. Vlastodršci i pruzi nastojali su ga sotonizirati, a za svoje tvrdnje nisu naveli nijedan pravi dokaz. Delkova obitelj bila je vrlo imućna i u ničemu materijalnom nisu oskudjevali. No, nedostajalo im je ono najvažnije, sloboda Hrvatske odnosno blagostanje hrvatskog naroda i svih koji se osjećaju političkim Hrvatima. O svom ocu Delku Bogdaniću i o svojoj obitelji, koja je svoje živote dala za slobodu Hrvatske, a preživjeli nosili i dalje nose mučenički križ hrvatstva, svjedoči k njegova kći Magda Bogdanić.

Ispovijest Magde Bogdanić

Ja sam **Magda Bogdanić**, kći Delka Bogdanića, ustaškog pukovnika i **Andeline Ande Zdunić**. Rođena sam u Otočcu na sv. Iliju, 20. srpnja 1940. Rodila sam se u otočkoj Pivovari, koja je bila vlasništvo moga djeda **Ilike Bogdanića**. Kada se tata oženio, on i mama stanovali su jedno doba u Pivovari.

Moj djed Ilija Bogdanić rođen je 16. srpnja 1880. u Sincu. Njegova žena, moja baka **Magdalena Prpić**, rođena je 20. siječnja 1883. u Švici. Živjeli su u Ličkom Lešću. Djed Ilija i baka Magdalena imali su četvero djece: Franju, Olgu, Delku i Mariju Micu.

Pivovara u Otočcu, vlasništvo Ilike Bogdanića

Franjo se bavio poslovima svoga oca. Nije se isticao u politici. Nakon sloma NDH ostao je u Hrvatskoj. Stanovao je u Zagrebu u Jurjevskoj. Živio je oko 70 godina. Imao je kćer **Almu Bogdanić**. S Almom, mojom sestričnom, održavam vezu. Kći **Olga** mlada se udala. Pokojni djed Ilijan kupljivao je šume, pa je zapošljavao inženjere da se posao valjano obavi. Olga se zaljubila u mladog inženjera **Franju Virniku**, Slovenca, i udala se za nj. Otišla je s njim u Sloveniju, u Kranj, gdje su živjeli do kraja života. Imali su dva sina, Franca i Ivana. Teta Olga njen muž Franjo i sin Franc su umrli. Delko, moj otac, treće je dijete. Rođen je 27. kolovoza 1910. u Ličkom Lešću. Najmlađa kći **Marija Micu** rodila se 15. rujna 1915. u Ličkom Lešću.

Djed po mami, **Martin pl. Zdunić**, rodom je iz Lovinca. Na svijet je došao 11. studenoga 1874., a baka **Marija Biondić**, rodom iz Vratnika, rodila se 6. prosinca 1888. Živjeli su u Otočcu. Imali su sedmero djece, Zvonimira, Julku, Ivana,

Božicu, Anđelinu Anđu, majku, Blaženku i Mariju Maru, a osmo dijete je u trećem mjesecu života umrlo.

Kad bi bio imendant moga djeda na sv. Iliju (20. srpnja), a onda 21. srpnja na svetog Danijela, što je bio imendant župnika crkve Majke Božje Rozarije u Ličkom Lešću, te 22. srpnja na blagdan sv. Marije Magdalene (imendant moje bake Magdalene), slavilo se tri dana. Pokojni djed Ilija i baka Magdalena bili su vrlo bogati. Djed se uspješno bavio različitim poslovima. Posjedovao je dosta toga. U Ličkom Lešću pilane i velike prodavaonice u kojima su se prodavale različite potrepštine. Trgovine su bile na glavnoj cesti blizu crkve Majke Božje Rozarije. U Otočcu je posjedovao pivovaru. Godine 1914. pivovara je bila zajedničko društvo više dioničara. Na kraju, ostao je vlasnik djed Ilija i Dujo Milinković. Proizvodili su jako dobro pivo. Za pivo je najvažnija dobra voda, a nju su imali. U Pivovari su proizvodili rakiju i druga alkoholna pića.

Uz Pivovaru je bila velika rezbarska škola. I ona je bila vlasništvo moga djeda. Srušena je i na njenom mjestu sagradili su 5 kuća. Na glavnoj ulici bila je Prva štedna kasa. Ta zgrada također je bila vlasništvo moga djeda. Sada mislim da je tamo neka banka. U Gospiću je bio vlasnik Hotela Lika i jedne velike obiteljske kuće, koju je partizanska vlast srušila i na njezinu mjestu izgradila Veterinarsku stanicu.

Gospički hotel "Lika" u vrijeme dok je bio u vlasništvu Ilike Bogdanića

Djed Ilij je bio veliki hrvatski domljub. Uvijek spremjan služiti Hrvatskoj i svomu hrvatskom narodu. Vođen tim osjećajima, 1939. je kupio Hotel Liku u Gospiću (konjušnicu za vrijeme Austro-Ugarske), koji se nalazi preko puta crkve Navještenje Blažene Djevice Marije. Moja mama sazna je imena trojice Vlaha, tzv. Srba, koji su se namjeravali uključiti u nadmetanje za kupnju hotela. To su bili gospički Vlasi, tzv. Srbi Mihić, Potrebić i Dukić. Da ta vrijedna zgrada ne dođe u vlaško vlasništvo, djed se uključio u nadmetanje, pobijedio i kupio hotel. Mi, živi potomci Ilike Bogdanića nasljednici smo njegove imovine. Od tragičnih događaja nakon sloma NDH minu puno godina. Za Titova režima nasilno smo razvlašteni. Nažalost, do sada vlast Republike Hrvatske ništa nam nije od naše imovine vratila. Marija Mica, sestra moga oca, bila je, kao i otac, zaposlena kod djeda Ilike. Puno i naporno su radili obavljajući različite poslove u razgranatim djelatnostima kojima se bavio pokojni djed. Poslije rata ostala je živjeti u Zagrebu. S njom je živjela njena mama, moja baka Magdalena. Svu imovinu su im oduzeli. Kasnije su im nešto vratili da mogu preživjeti.

Mom ocu krsno je ime Delimir. Od milja su ga zvali Delko i pod tim imenom je poznat. Završio je visoku komercijalnu školu u Karlovcu, a kasnije i konjaničku školu. Sve to u Kraljevini Jugoslaviji. Sve do rata radio je na imanju svoga oca. Bio je privatni poduzetnik, nije bio zaposlen u državnim službama. Bio je veliki hrvatski rodoljub i za Hrvatsku je bio spremjan sve žrtvovati. Aktivno je sudjelovao u borbi za hrvatsku slobodu od Ličkog ustanka (ali nije sudjelovao u napadu na oružničku postaju u Brušanima 1932.) do tragične pogibije. Tata se, dakle, rano uključio u ustaški pokret.

Kada se u ratno doba priključio ustašama u Otočcu, premješten je u Gospic. Zašto je iz Otočca premješten u Gospic, nije mi poznato, premda je u Otočcu bio potreban, jer je Otočac pao u

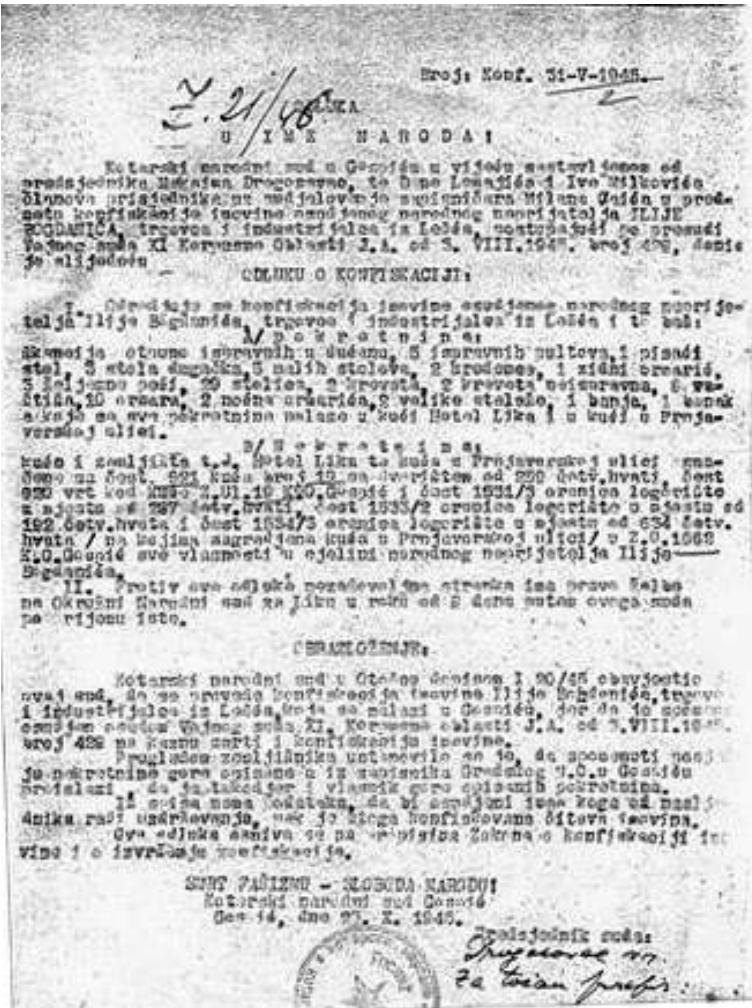
Obitelj Zdunić

partizanske ruke. Premješten je vjerojatno zbog vojnih razloga. Mama se za tatom preselila u Gospic. Stanovali smo u našoj kući u Prnjavorškoj ulici. Tatu su kasnije premjestili u Sarajevo, braniti Bosnu. Mama je pošla za njim i u Sarajevo, tako sam ja živjela u Otočcu, Gospicu, Sarajevu i Zagrebu, već prema tome gdje je tata slu-

žio Domovini. U ustaškoj vojnici napredovao je do čina pukovnika. U Gospic se vratio 1943. Sestra Đurđica rodila se 22. travnja 1944., nakon njegova povrata, u našoj kući u Prnjavorškoj ulici u Gospicu.

Tata je malo bio kod kuće. Opterećen vojnim obvezama, stalno je izbivao. Rijetko je dolazio kući na dane dva.

Jednom je tata došao iz Gospic u Otočac s pratnjom, svomu tastu Zduniću. Talijani su ih u Otočcu zauzavili. Rekli su im da se po Otočcu ne mogu kretati, da je to zabranjeno. Tata im je odgovorio da je u svojoj državi i ne mogu mu zabraniti slobodno kretanje Otočcem. Nastala je napeta situacija. Tata je razoružao Talijane i otisao tastu. Postupio je smisono, onako kako je on to samo znao. Talijani su opkolili tastovu kuću. Tražili su da se tata s pratnjom smješta predi i pode s njima u vojarnu. On nije htio, a Talijani to nisu mogli shvatiti. Talijani, kao i Nijemci, radili su što god su htjeli, kao isključivi gospodari. Sutradan je tata pošao u talijansko zapovjedništvo, tamo se s njima žestoko porječkao i svašta im je rekao. Čovjek je morao biti čvrst na nogama da ga ne sruše, a takov je bio moj otac.

Odluka o konfiskaciji imovine Ilike Bogdanića

Kada je Italija kapitulirala, partizani su pošli u Senj razoružati ih i zaplijeniti tenkove, automobile, benzin, oružje, streljivo i ostalu vojnu opremu. Partizani nisu trebali upotrijebiti silu, Talijani su im sve bez otpora dragovoljno predali. Kako su partizani bili zauzeti razoružanjem Talijana, tata je toga 14. rujna 1943. sa svojom postrojbom i uz potporu neke nje-mačke jedinice, iz Gospića pošao na Otočac. Vojnici nisu znali kamo idu. Rekli su mi da je tata iznenadio partizansku posadu i ušao u Otočac. Ne znam puno o tome. Kažu da su se partizani razbjezdili i sakrivali po podrumima. Te partizanske junaci, među kojima su bili visokopozicionirani djelatnici AVNOJ-a i ZAVNOH-a, razbjezdale su se i posakrivale po svinjima, kokošnjcima i podrumima. Tata ih nije našao, jer nije ni znao da se okupljaju na zasjedanje ZAVNOH-a. O tom pohodu ne znam puno. Čula sam da su ustaše ušle u tamšnju bolnicu. Mama mi o tome nije pričala, a nije ni tata.

Drugi su mi rekli da su u bolnici radile časne sestre. O tatinu pohodu na Otočac pisao je **Nikola Bičanić**. Pokojni **Vladimir Frković** donio je u Argentinu taj Bičanićev uradak. Umnožio ga je i dao mi primjerak. Pročitala sam ga. Koliko sam upoznata, časne sestre oslobođene su optužbe, pa mi izgleda da partizanske optužbe nisu istinite. Znam da je sestra **Žarka Ivasić** optužena, osuđena i strijeljana uz kapelicu sv. Marije Magdalene u gospičkome groblju. Čula sam da joj je grob danas prekrasno uređen. Tatin iznenadni upad u Otočac, uništenje vojne opreme i poniženje partizanske posade razbjesnila su partizansko vodstvo. U osvetničkom mahnitanju pobili su puno nevinih Otočana, među njima i kapelana **Antu Žilavca**, rodnom Slovencu. Optužili su ih da su suradnici ustaša. O tome je pisano u izbjegličkom tisku. Domobranski časnik **Luka Gorjanović**, koji je došao u Argentinu, o tome je napisao knjigu. Izdao je tu knjižicu 1949. Opisao je sve naše borbe i zbivanja vezana za ratno razdoblje. U knjizi spominje Liku i moga oca. Knjigu je mama kupila od svoje sirotinje. Ne sjećam se Luke Gorjanovića. Mora da je ranio umro, jer je bio ratni invalid. Mama je knjigu darovala svomu najstarijem unuku.

Naše mame nam o ratnim zbivanjima nisu puno govorile. Više znam preko drugih ljudi koji su bili s tatom i koji bi mi nešto ispričali o njemu. Jedna časna sestra iz Frankopanske ulice u Zagrebu, htjela se

SANTA CRUZ <small>(ARGENTINA)</small> <small>DELEGACION ARGENTINA DE INMIGRACION EN EUROPA</small> <small>Decreto N° 20.707-VTC</small> <small>Sede en ITALIA</small>	INSTITUTO ARGENTINO DE PROMOCION DEL INTERCAMBIO BENEFICIARIO FICHA INDIVIDUAL Apellido y nombre: BOGDANIĆ ANGELOTTI Nacido el: 13 / 2 / 1917 en: OTOČAC Nacionalidad actual: CROATA Sabe leer?: SI Sabe escribir?: SI Estado civil: CASADA Religión: CATOLICA Ocupación u oficio: Agricultor Artesano - Especialidad: Obrero - Especialidad: GROOM C. BOLE Observaciones: Padrino: MARTIN Madre: MIANDIC MARIA Esposo: MILAN Hija: MAGDA Y GIORGINA
DIRECCION DE LOS PARENTES Documentos presentados: Identificación COMITÉ INTERNACIONAL DE LA ROZINA. N.º 36378 del 28/12/1947 Documentos anexos: Certificado de Bueno Conducto, expedido por	
PARA EL INTERESADO	Peso: Talla: Cabello: Ojos: Nariz: Cutis: Examen Autoparométrico Examen Médico: Fecha: N° Médico: Dr.
PERMISO DE LIBRE DESEMBARCO: <small>El Delegado Argentino de Inmigración en Europa, que suscribe, extiende el presente documento, válido para ingresar a la República Argentina.</small> Fecha: NAPOLI 28/12/1947	

Odlazak u Argentinu: Andželina Bogdanić s kćerima Magdom i Đurđicom

je preko profesora **Kazimira Katalinića** povezati sa mnom. Iz Buenos Airesa sam je nazvala i dugo smo brzoglasno razgovarale. To je bilo pred jedno dvije godine. O tatinu pohodu na Otočac i o zbivanju u tamošnjoj bolnici 14. rujna 1943. nemam pravih obavijesti ni podataka. Bila sam premašena i sve što znam čula sam od drugih ljudi. .

Za Uskrs 4. travnja 1945. mama je s nama dvema nejakim kćerima boravila kod bake u Otočcu. Tata je prolazio kroz Otočac i navratio k nama. Dovezao se džipom. Mama kaže da je bio dva sata s nama. Moja sestra Đurđica bila je već malo porasla. Tata ju je vidio kad se rodila, kada je došao kući na tri dana, a sad ju je zadržao gledao i rekao kako ne može vjerovati da je to ono njegovo malo dijete. Oprostio se s nama i otisao k svojim vojnicima. Više se nismo vidjeli. Strah pred

partizanima bio je golem. Ljudi su bili uspaničeni. Autobusima su prevozili ranjenike u Senj, pa dalje do Rijeke i Trsta u Italiji. I nas su smjestili u jedan autobus. S nama je u progonstvo pošla mamina sestra Mara, koja je studirala pravo u Zagrebu, a pred slom Nezavisne Države Hrvatske došla je roditeljima u Otočac. Mama je malu Đurđicu zamotala u jastuk. U Pivovari je otvorila blagajnu i uzela ono novaca što je bilo. To nam je bilo sve. U Senju su nas primili dobro. Dočekao nas je mamin rođak **Drago Žubrinić**, veliki župan u Senju. Iz Senja krenuli smo u Rijeku. Tamo nas je primio tatin prijatelj **Baričević**. Iz Rijeke smo u velikoj koloni vozila krenuli u Trst. Bez nekih većih teškoća stigli smo u Italiju.

(nastavit će se)

JOŠ O SUDBINI EDUARDA BONE BUNIĆA

U časopisu *Politički zatvorenik* br. 246 objavljen je članak "Zaboravljeni velikani: Tko je bio Zrinski od Travnika", koji vrijedi dopuniti još nekim podatcima.

Nakon pogibije **Eduarda pl. Bone-Bunića**, njegova žena je živjela u Zagrebu. Stanovala je u središtu grada, gdje je doživjela teške dane. Zatočena je, naime, ulaskom partizana (Jugoslavenske armije) 1945. godine. Izbačena je iz stana. Našla se u Domu za starije i nemoćne osobe sv. Josipa na Črnomercu.

Jedno vrijeme je radila kao činovnica, a osim toga, da bi mogla živjeti, prodavala je neke svoje vrijedne predmete i uspomene. Pri tome su je iskorištavali kupci-staretinari, a posebno neki u Jurišićevoj ulici.

Bila je srčani bolesnik, a od srca je i umrla.

Marija Irma Bona-Bunić rođena je u Zemunu 17. veljače 1907. od oca Stjepana i majke Magdalene Krsnik, po nacionalnosti je Hrvatica, a po vjeroispovijed rimokatolikinja. Umrla je 28. lipnja 1994. godine i pokopana na groblju Mirogoj (urna, GAJ, polje 20, 6. VII 1944.). S Eduardom se vjenčala u Zemunu. Prije 1944. dolazila je s mužem u obiteljsku kuću Bone-Bunića, koja je sagrađena 1911. u uvali Lapad u Dubrovniku. (A. F.)

Eduardo pl. Bona - Bunić Zrinski od Travnika

STOPAMA POBIJENIH - DESETI BROJ

Glasilo Vicepostulature postupka mučeništva

STOPAMA POBIJENIH

»Fra Leo Petrović i 65 subraće«

Godina VI., broj 1 (10), Široki Brijeg, siječanj – lipanj 2013., cijena 3 KM (12 kn)

Iako im još nismo vratili ni ime ni prezime,
omogućili smo im dostojan pokop!

Široki Brijeg, 29. srpnja 2012.
Pokop žrtava iz Drugoga svjetskog rata

Iz tiska je izišao deseti broj časopisa *Stopama pobijenih*, glasila Vicepostulature postupka mučeništva "Fra Leo Petrović i 65 subraće". I ovaj je, kao i prethodne, uredio vicepostulator **fra Miljenko Stojić**. U mnoštvu vrijednih i zanimljivih tekstova ističu se prilozi **s. Natalije Palac** o **s. Tihomiru Suzani Božić**, časnoj sestri i hrvatskoj političkoj uznici, te **dr. sc. fra Roberta Jolića** koji se i inače na stranicama ovog časopisa ozbiljno i sustavno bavi životopisima pobijenih hercegovačkih svećenika i redovnika, a u ovome broju piše o **fra Andriji Topiću** (1919.), mladomisniku koga su jugoslavenske vlasti ubile skupa s njegovim ujakom, **fra Valentinom Zovkom**, u župnoj kući na Kočerini (između Širokoga Briga i Posušja) u noći 21./22. svibnja 1945. godine, pokušavši puku podmetnuti, da su fratre ubili križari. Kao i svaki drugi, i ovaj broj časopisa ureden je stručno i kvalitetno te obogaćen brojnim fotografijama i ilustracijama. (L. K.)

IVAN KOZLICA: *KRVAVA CETINA.* *MASOVNI POKOLJI U CETINSKOME* *KRAJU I POLJICIMA U DRUGOME* *SVJETSKOM RATU*

Već sam naslov knjige *Krvava Cetina. Masovni pokolji u cetinskom kraju i Poljicima u Drugome svjetskom ratu* i njezina oprema upućuju na to, da se radi o knjizi koja svjedoči o nekim strašnim događanjima u Cetinskoj krajini i Poljicima u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Njezin autor **mr. sc. Ivan Kozlica** u proslovu je, svjestan obilježja, množine i teških posljedica istraženih zločina, dosta jasno naglasio da knjiga „vodi u svijet zločina, ljudske okrutnosti i mržnje, ubijanja ljudi od ljudi ... vodi u svijet patnje, boli, nedužnosti i nevinosti, u svijet žrtve.“

Radi se o knjizi kojom je autor istražio i predstavio masovne zločine nad hrvatskim narodom u cetinskom kraju i Poljicima, počinjene u isplaniranim operativnim akcijama: talijanskih i talijansko-četničkih snaga 1942. i 1943., masovne zločine njemačkih oružanih snaga 1943. i 1944., te partizanske i savezničke zločine 1944. u naslovljenom području. Radi se o 2322 na najokrutniji način ubijene osobe različita spola i uzrasta: žena i muškaraca, staraca, starica i djece, čije je stradanje autor utvrdio i identificirao. Tim svim žrtvama je knjigu i posvetio.

Knjiga *Krvava Cetina* je prošireni magistarski rad „Stradanje civilnog stanovništva sinjskoga kraja 1944.“, koji je autor pripremio pod mentorstvom **prof. dr. Ive Goldsteina** i obranio ga u veljači 2012. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pred povjerenstvom koje su činili profesori i povijesni istraživači **Vjekoslav Aralica**, Ivo Goldstein i **Igor Graovac**. Knjigu čine tri tekstovne cjeline: I. O masovnim zločinima, uvrštenim redoslijedom i prikazanim kronološki kako su se događali; II. Raščlamba utvrđenih žrtava po mjestima zločina i III. Dodatak s

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

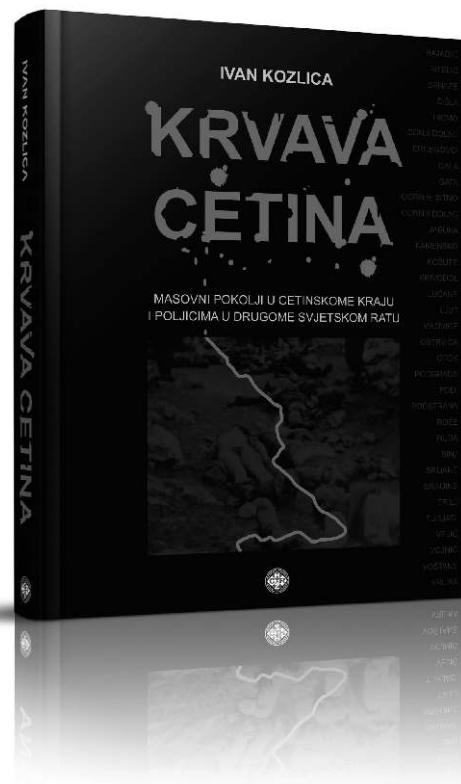
priloženim svjedočenjima 319 u većini preživjelih očevidaca opisanih zločina.

Nakon Proslova u kojem je autor objasnio kako se odlučio na ovaj rad, i Uvoda u kojem je prikazao dosadašnje radove iz naslovljene historiografske problematike

dijiskog puka) 20. jadranske divizije tadašnje jugoslavenske vojske, **dr. Milana Luetića**, koji se 10. travnja 1941., u trenutku širenja Drugoga svjetskog rata, na Bilom brigu kraj Vagnja usprotivio pokretu nespremne i neopskrbljene postrojbe prema Bosni, a došlo je i do rasula te postrojbe koju su činili pričuvnici dalmatinskoga i bosansko-hercegovačkog područja. Autor je podsjetio i na pogibiju i zarobljavanje pripadnika jugoslavenske vojske 13. travnja u Gatima, gdje su ih dočekali pripadnici Hrvatske seljačke zaštite te na zarobljavanje 35 pripadnika Prvoga splitskoga partizanskog odreda 14. kolovoza 1941. kraj Košuta na njihovu putu prema Kamešnici, od kojih su dvadesetčetvorici u Ruduši kraj Sinja 26. kolovoza 1941. strijeljali Talijani.

Podsjetio je i na partizanske napade krajem 1941. i u početku 1942. na institucije NDH i telegrafsko-telefonske uređaje talijanskih posadnih snaga te na akcije talijanske vojske na području Dinare i Kamešnice, gdje njezini pripadnici pale kuće i staje u mjestima koja partizani povremeno koriste. To je i vrijeme oružane suradnje Talijana i četnika koje talijanski okupatori angažiraju kao Protukomunističku dragovoljačku miliciju (MVAC) protiv partizanskih snaga na Dinari, Kamešnici, Mosoru, Biokovi i Svilaji, čineći istodobno sve da onemoguće funkcioniranje NDH. Prvi masovni zločin u sinjskom kraju Talijani su izveli 2. svibnja 1942. na Runjinoj vlaki, kad su ubili osam civila i jednoga domobrana na dopustu iz sela Bajagića, koji su krenuli prema svojim stajama u Kamešnici da bi iz tamošnjih trapova uzeli potrebne količine krumpira.

Autor se osvrnuo i na talijansko-četnički zločin u vrgorsko-zabiokovskom području, kad su četiri mjeseca kasnije, od 21.

(među tim radovima je i njegovih šest tekstova objavljenih u zadnje četiri godine o zločinima o kojima je slušao od djetinjstva), slijedi tekst „Talijanski i četnički zločini u cetinskom kraju i Poljicima 1942. i 1943. godine“. Već na početku autor je podsjetio na prva ratna zbivanja u naslovljeno vrijeme u cetinsko-poljičkome području. Podsjetio je na pogibiju ustaškoga aktivista i pričuvnog kapetana 13. pješačke pukovnije (pješa-

do 29. kolovoza 1942., istočnohercegovački četnici u okviru talijanske akcije „Albia“, na vrlo okrutan način ubili na stotine osoba, uglavnom staraca, starica i djece te katoličke svećenike **fra Ladislava Ivankovića, don Ivana Čondića i don Josipa Brajinovića**, pljačkali i zapalili mnoge kuće. O opsegu i množini toga zločina, iako uveličan, svjedoči izvještaj četničkoga vojvode **Petra Baćovića**, upućen glavnomu četničkom zapovjedniku, generalu **Draži Mihailoviću**: „Sedamnaest ustaških sela spaljeno. Devetstotina ustaša ubijeno. Nekoliko katoličkih sveštenika živili oderano. Prvi put posle sloma poboli srpsku zastavu u more i klicali kralju i Draži Mihailoviću.“

Nešto više od mjesec dana nakon toga zločina, kninski četnici su u talijanskoj operativnoj organizaciji i pod zapovjedništvom vojvode **Mane Rokvića**, od 1. do 4. listopada 1942. izveli masovne zločine u Poljicima i Dugopolju, uglavnom ubijajući i koljući, silujući žene, pljačkajući i paleći kuće. Tim zločinima još od proljeća prethodile su iz Mosora mnoge partizanske akcije rušenja cesta i mostova na prometnicama od Splita prema Sinju i Omišu te dalje prema Blatu na Cetini, Zadvarju, Livnu i između drugih mjesata, rušenja telefonskih i električnih dalekovodnih stupova, čime su onemogućavali prometovanje posadnih snaga te prekidom telefonskih veza i opskrbe strujom od Omiša do Splita i Kaštela pridonijeli općem kaosu u tom području. Da bi spriječio partizanske diverzije, sabotaže i prepade, zapovjednik talijanskog korpusa general **Umberto Spigo** optužio je vlasti NDH da ne obaveštavaju talijanske zapovjednike o planiranju partizanskih akcija i odlučio kazniti stanovništvo sela u kojima su partizani izvodili akcije. U tu je svrhu angažirao četnike kninske grupe koji su u Omiš dovezeni talijanskim kamionima 30. rujna i 20 sati, a ujutro 1. listopada upućeni su prema Naklicama, Gatima, Čišlama i Ostrvici, gdje su učinili mnoge najokrutnije zločine. Autor prati sve što se zbiva u vezi s tom akcijom: dolazak četnika i njihovo kretanje u akciji. Iscrpmo je istražio i prikazao zločine koje su u toj akciji počinili, njihovo povlačenje

prema Omišu 2. listopada i prijevoz talijanskim kamionima do Klisa, odakle su krenuli prema Dugopolju, gdje su istoga dana, uz razne druge zločine, ubili u Dugopolju 35 i u Kotlenicama 17 osoba. Sutradan su upali u Srijane, gdje su mučili i ubili župnika **don Franu Babića**, inače Slovenga, i njegovu sestrnu **Francisku te glavaru sela Stanka Jurasa**. Taj i sljedeći dan nastavili su sa zločinima u Gornjem i Donjem Docu.

U raščlambi prikazane akcije, na osnovi svih relevantnih dokumenata – talijanskih okupacijskih snaga, institucija NDH i partizanskih snaga – autor razmatra sve njezine sastavnice, čimbenike i posljedice. Rekonstruirao je što se sve i kojim redoslijedom zbivalo, analizirao je ponasanje talijanskih i četničkih te partizanskih snaga i oružanih institucija NDH. Utvrđio je broj žrtava, ukupno 163 osobe. Zaključio je da su partizanske aktivnosti povod talijansko-četničkoj akciji i zločinima, a da partizani nisu ništa poduzeli da bi zaštitili nedužno stanovništvo pred talijansko-četničkim zločinima, osim pripučavanja s brda Ocur 2. listopada na četničku kolonu u povratku prema Omišu. Institucije NDH, s malobrojnim oružničkim snagama, pred talijanskim okupacijskim vlastima nisu mogle zaštiti nedužno pučanstvo i sve se svelo na prosvjedovanje pred talijanskim vojnim institucijama.

Potom je autor obradio prvi četnički masovni zločin u cetinskome kraju, 21.-25. listopada 1942. u Biteliću i Otišiću, kad su ubili 33 osobe, te je opisao talijanske zločine kao odmazdu zbog partizanskih napada u Podstrani, između Omiša i Splita 4. prosinca 1942., kada su strijeljali dvadeset osoba te 21. travnja 1943., kad su ubili sedam osoba. U izvješću oružničke postaje Srinjine za zadnji zločin navodi se da su žrtve strijeljane „iz strojne puške, poklani noževima (...) a nekima su i oči izvađene“. Zasebno je obrađen četnički zločin 26. siječnja 1943. u Maovicama i Vrlici te u okolnim selima Kijevu, Štikovu, Matkvinama, Ježeviću i Kosorima u okviru provedbe planova uništenja partizanskih snaga na planini Svilaji, gdje su se nalazile snage Druge dalmatinske brigade i Kninskog batalju-

na. U toj akciji, uz talijanske okupacijske snage sudjelovale su i jake četničke snage, među kojima se nalazilo i oko 3.000 četnika iz istočne Hercegovine. Tada su četnici u Maovicama ubili 23 osobe i palili kuće, a u Vrlici ubili su trinaest osoba.

Autor podsjeća i na istočnohercegovačke četnike koji su u organizaciji talijanskih okupacijskih snaga u početku ožujka napustili Kninsku krajinu i smjerom Knin – Dicmo – Trilj otišli prema Hercegovini, čineći usput velike zločine. U vrijeme borbi talijanskih okupacijskih i partizanskih snaga 28.-29. lipnja 1943. u sinjskome kraju, Talijani su bombardirali sela Otok, Udovićić i Glavice, pri čemu je u Otku ubijeno 14 osoba, uglavnom žene i djeca. Tridesetak dana kasnije, 25. srpnja 1943., u okviru talijanske operacije „Aurea“, talijanski su vojnici, progoneći partizanske snage s Mosora u Podgrađu ubili četiri osobe i jednu teško ranili, više su ih zarobili, više su kuća zapalili i uništili topništвom, pri čemu je stradalo dosta stoke. Sljedećih dana palili su kuće u Gatima, Zvečanju i Čišlama, Naklicama i u Gornjem Sitnom, a u Gatima ubili jednu ženu, mnoge su zarobili, a bilo je i pokušaja silovanja.

Autor je kronološki prikazao i zbivanja oko kapitulacije Italije 8. rujna 1943. i operativno napredovanje njemačkih snaga prema Splitu, nakon što su zajedno s hrvatskim snagama ovladali Sinjem te skoro trotjedne borbe u području Sinj – Split – Imotski, uglavnom između partizanskih i njemačkih te u manjoj mjeri i hrvatskih snaga. Potom slijedi pregled njemačkih zločina u navedenim borbama i u kojim su se okolnostima dogodili: u Podgrađu (17. rujna), Veliću (23. rujna), Jabuci (23. rujna), Vojniću (23. rujna), Ercégovcima (23. rujna), Košutama/Kukuzovcu (24. rujna), Turjacima/Kukuzovcu (21.-29. rujna), Brnazama (22.-25. rujna), Dicmu (18.-29. rujna), Lučanima (25. rujna) i u Njivicama (30. rujna). Prikazao je strijeljanja 46 zarobljenih Talijana noću između 30. rujna i 1. listopada u Trilju, strijeljanja 25 talaca u Sinju za jednoga ranjenog pripadnika njemačke vojske te smrt 33 stanovnika Srinjina u sa-

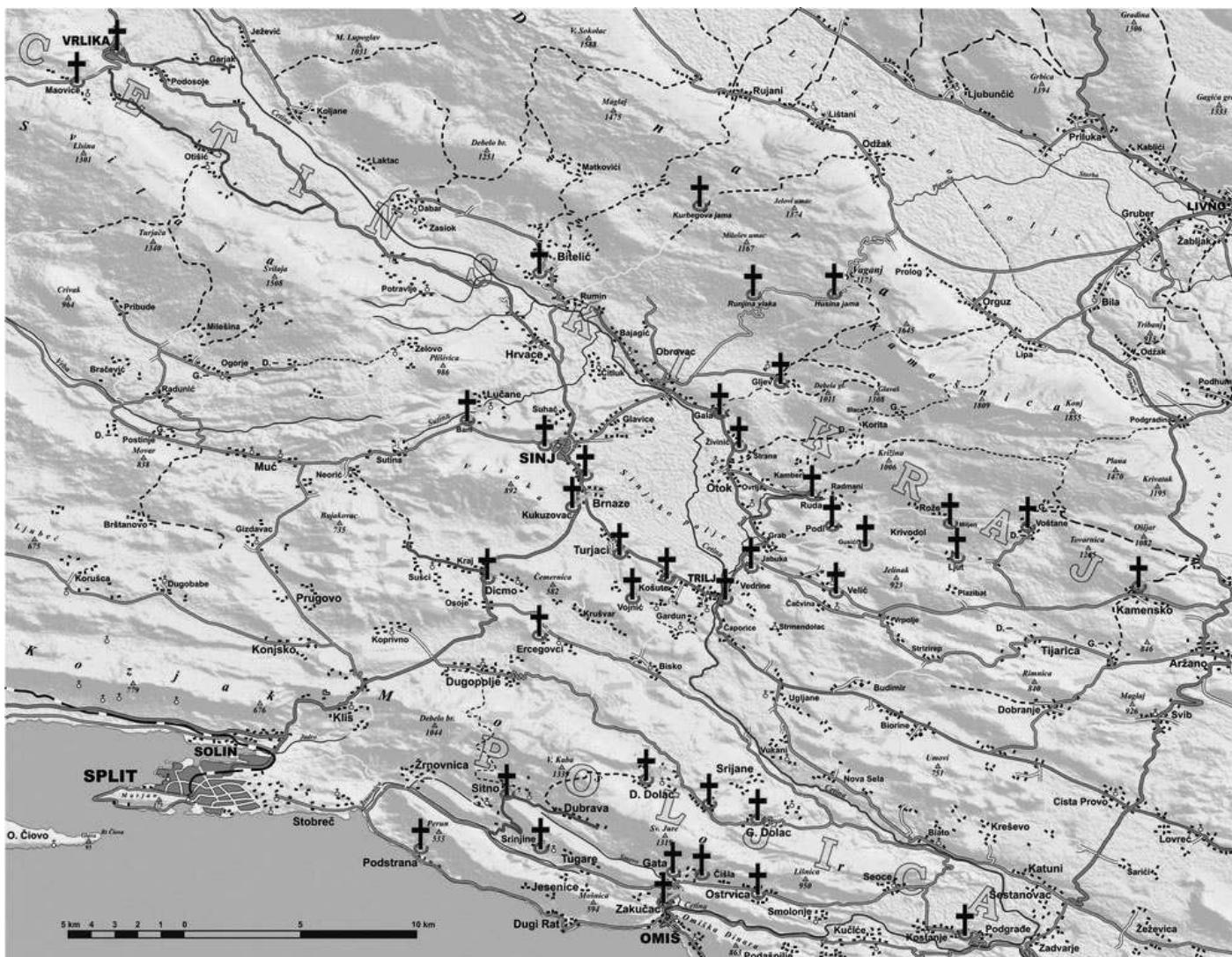
birnome njemačkom logoru u Zemunu od konca 1943. do 22. svibnja 1944. ili neposredno nakon što su otpušteni iz logora.

Veliki njemački pokolj hrvatskoga civilnog stanovništva u Gornjim Poljicima i u podkamešničkim selima Cetinske krajine 1944. godine, autor je obradio na više od 115 stranica. U prvom dijelu teksta obradio je učestale oružane sukobe zaraćenih strana u kasnu jesen 1943. i u početku 1944., njemačku represiju nad hrvatskim stanovništvom na otocima i u obalnom dijelu južne Hrvatske zbog mogućnosti savezničkoga iskrcavanja u tom području i njegovo odvođenje u logore, razmještaj i postupke partizanskih snaga, njemačku borbenu skupinu „Dietsche“ koja ima zadatak uništiti partizanske snage na Mosoru i Kamešnici, u čemu su tim postrojbama trebale pomagati i druge njemačke postrojbe u tom području te us-

taške i domobranske postrojbe. U progona partizanskih snaga u Mosoru pripadnici Treće bojne 14. pukovnije 7. SS divizije „Prinz Eugen“ 25. ožujka 1943. stigli su u Donji Dolac u Poljicima. Budući da su se partizani izvukli u Mosor i preko Cetine prema Trilju, njemački su vojnici u popodnevnim satima 26. ožujka u dijelu Donjega Doca, gdje su mosorski partizani imali svoju logističku bazu, skupili stanovnike u više kuća, pobili ih i kuće zapalili. Sutradan, 27. ožujka, u Han na Cetini i u Galu stigle su Druga bojna 369. pukovnije, 369. „Vražje divizije“ i Treća bojna 14. pukovnije 7. SS divizije „Prinz Eugen“, u širem području Trilja nalazila se jedna bojna njemačke 118. lovačke divizije kojoj je zadatak bio spriječiti partizansko izvlačenje prema jugu, a oružane snage NDH, Šimićeva pukovnija, držale su položaje u području Kamensko – Tijarica, sa zadatkom da spriječe mogući pro-

dor partizanima prema istoku. Isti su dan njemačke snage u Hanu i Galu krenule u progon partizana, pripadnika Dinarskog te Mosorskog odreda i Desete dalmatinske brigade, koji su, nespremni za otpor, napustili sela na lijevoj obali Cetine u kojima su se zadržavali gotovo od početka rata i već sljedećeg dana, 28. ožujka, povukli se u Kamešnicu, odnosno prema Voštanima i dalje u Kamešnicu i lipanjski kraj.

Nakon što je iscrpno prikazao operativno djelovanje njemačkih snaga u Podmosoru i ispod Kamešnice autor je, također opširno opisao masovne zločine njemačke vojske nad civilnim stanovništvom u toj akciji, prvo u Poljicima: u Podstrani nad šest muškaraca (18. ožujka), u Gornjem Sitnom nad šesnaest mještana (23. ožujka) i u Donjem Docu nad 269 djece, žena i muškaraca različite dobi (26. ožujka), a potom je nastavio prikazivati ma-

Označena mjesta stradanja na zemljovidu Sinjske krajine

sovne zločine u sinjskom kraju u selima na lijevoj obali Cetine, koje su gotovo od početka rata držali partizani.

Dok je glavnina njemačkih snaga u podkamešničkim selima imala zadaću opkoliti i uništiti partizane i u njihovu progonu nije činila zločine nad civilnim stanovništвом, jedna manja skupina Treće bojne 14. pukovnije 7. SS divizije „Prinz Eugen“, jačine oko dva voda, koja je dva dana prije (26. ožujka) počinila teški zločin u Donjem Docu, krenula je 28. ožujka u 7 sati iz Hana i Gale posljednja u akciju te je u nizu sela 28., 29. i 30. ožujka na najokrutniji način počinila velike i strašne zločine nad civilnim stanovniштвом bez obzira na spol i dob, zatvaranjem u kuće, ubacivanjem u njih zapaljivih i običnih bombi, ubijanjem automatskim oružjem i to u selima odakle je većina muškaraca bila u hrvatskim oružanim postrojbama, njemačkim postrojbama i na radu u Njemačkoj. U Gali u zaseoku Munivrane priпадnici istih skupina zapalili su nekoliko kuća, ubili tri osobe, a nekoliko ih poveli sa sobom i kasnije ubili. U Otoku u zapaljenim kućama ili oko kuća ubili su na najokrutniji način 189 osoba.

Na slične najokrutnije načine u susjednom selu Ruda ubili su 280 osoba, a 23 muškarca strijeljali su izvan sela. U selu Podi ubili su 87 osoba, a deset izvan sela. U Rožama su ubili 22 osobe, a dvije izvan mjesta. U Krivodolu su ubili 152 osobe, a više ranili. U Ljuti su ubili 146 mještана i četiri osobe iz drugih mjesta, u Voštanima su ubili 330 starijih osoba, mladića, djevojaka i žena i 7 osoba iz drugih mjesta. Više su zarobljenih muškaraca iz prethodnih sela doveli do Njivica iznad Kamenskoga i tu su ih 30. ožujka ubili. U prikazanoj njemačkoj akciji na podmorska i podkamešnička sela od 25. do 30 ožujka 1944., njemački su vojnici za pet dana na najokrutniji način ubili 1525 civilnih osoba bez obzira na spol i dob, mnoge ranili, neke djevojke prije ubojstva silovali, kuće pljačkali i palili i u njima većinu ubijenih.

U daljem tekstu autor je zaključio da su njemački vojnici ubijali i one koji su ih pokušali upoznati s činjenicom da se njihovi sinovi, braća, očevi ili muževi nalaze

u oružanim snagama NDH ili u njemačkoj vojsci. Upozorava na činjenicu da su njemačke snage bile nepovjerljive prema hrvatskim postrojbama koje su četnike smatrале glavnim neprijateljima i nisu poduzimale ozbiljnije akcije protiv partizana u Mosoru i Kamešnici. Pri takvom mišljenju autor se poziva na neke partizanske obavještajne dokumente i na činjenicu da do tada, za razliku od talijanskih, njemačke snage nisu činile zločine nad Hrvatima. Raspravljajući o pitanju, tko su počinitelji tih zločina nad „najčišćim hrvatskim življem“, „najčišćim i najpoštenijem hrvatskim življem u cetinskoj krajini“, kako se naglašava u nekim suvremenim dokumentima, autor je upozorio na različita mišljenja i svjedočenja te nakon iscrpana istraživanja argumentirano, na osnovi suvremenih svjedočenja i iskaza, zaključio da je počinitelj tih zločina mala skupina, oko 60 pripadnika, 3. bojne 14. pukovnije 7. SS divizije „Prinz Eugen“, uglavnom regrutirana u području NDH, Banata, Bačke, Mađarske i Rumunjske. Budući da je suradnja između četnika i njemačkih oružanih snaga velika osobito nakon kapitulacije Italije u rujnu 1943., da su neki počinitelji zločina govorili jezikom koji je bio razumljiv žrtvama (znači, hrvatskim ili srpskim jezikom) te da su neki četnici viđeni u tim njemačkim postrojbama i njemačkim odorama u Hanu i drugdje, a što je u svojim memoarima posvjedočio i njemački vojni predstavnik general Edmund Glaise von Horstenau i drugi, pa i partizanski suvremeni izvještaji pružaju dosta podataka iz kojih se vidi da sudjelovanje Srba i četnika u toj zločinčkoj akciji nije upitno.

Osim toga autor je odgovorio na mnoga pitanja koja se nameću u vezi s opisanim zločinom. Tko je odgovoran među njemačkim zapovjednicima za takav postupak, o ulozi hrvatskih postrobi u toj akciji, postupcima vlasti NDH, zatvaranju i protjerivanju sedamdesetak četnika iz Splita zbog mogućnosti njihove povezanosti sa zločinima u poljičko-cetinskom kraju, izvještajima o zločinima, dopisivanju hrvatskog ministra dr. Ede Bulata i njemačkih dužnosnika u NDH, hrvatskoj prosvjednoj noti Ministarstvu vanjskih

poslova Trećeg Reicha u Berlinu, zločinima oko Mosora i Kamešnice kao mjeri odmazde za partizanske napade na njemačke snage, partizanskom bijegu pred njemačkim postrojbama bez pružanja otpora i povratku u svoja teško stradala uporišta te o drugim pitanjima iz problematike koju autor razmatra.

Pozabavio se i drugim ratnim zbivanjima na naslovljenom području: njemačkim masovnim zločinima u Ostrvici (27. srpnja 1944.) i u Zakućcu (1. listopada 1944.), sudbinom domobranksih časnika i vojnika te civila partizanskih suradnika u Sinju i njihovim strijeljanjem u Ruduši (24. svibnja 1944.), partizanskim zločinom na Podima, kada su u Markovića jamu ubacili više od sto domobrana zarobljenih 26. svibnja 1944. u borbama za Aržano, istražio je anglo-američka bombardiranja 1944. u cetinskom kraju, pozabavio se partizansko-komunističkim optužbama Katoličke crkve i katoličkih svećenika u sinjskome kraju i njihovim likvidacijama te partizanskim likvidacijama uhićenika i zarobljenika nakon njihova ulaska u Sinj 25. listopada 1944. godine.

U drugom dijelu knjige, pod naslovom „Raščlamba broja žrtava“, na 134 stranice, autor najprije u uvodnom dijelu ukazuje na dosadašnje probleme u svezi s utvrđivanjem broja žrtava na području obuhvaćenim programom njegova istraživanja. Utvrdio je da je iz cetinskoga i poljičkoga kraja poginulo u svim vojskama, ubijeno u svojim domovima ili mjestima, odnosno već negdje stradalo zbog ratnih djelovanja pojedinačno i u masovnim zločinima, odnosno pokoljima, kako se autor izražava, ukupno 6.315 osoba (cetinski kraj 5.116 osoba i poljički kraj 1.199 osoba), što čini 10% ukupnoga stanovništva toga područja. U masovnim zločinima prikazanim u ovoj knjizi, autor Kozlica je utvrdio 2.322 žrtve. Njemačke snage ubile su 1.838 civilnih žrtava, partizani najmanje 328 zarobljenika i civila, četnici 176 osoba, talijanski vojnici 56 osoba, anglo-američke zrakoplovne snage 23 osobe, a ustaše 4 osobe.

Nakon preglednog popisa imena žrtava po mjestima, autor je prikazao odnos

prema zločinima i žrtvama poslije Drugoga svjetskog rata, problem pronalaska i pokopa žrtava te postavljanje spomen-obilježja masovnih stradanja, obilježavanje obljetnica pokolja, pisao o odnosu prema preživjelim žrtvama, uništavanju, obnovi i izgradnji spomen-obilježja u vrijeme hrvatske samostalnosti. Na kraju ovoga dijela je autorov osrvt na knjigu „Stradanje podno Kamešnice 25.-29. ožujka 1944.“ autora **Stjepana Markovića**, objavljene nedavno u Zagrebu zbog razmimoilaženja oko nekih tumačenja događaja iz naslovljene problematike.

Na kraju ovoga dijela knjige autor je zaključio da su stradanja civilnoga stanovništva na ovom području bila razmjerno velika, takva kakve je teško pronaći u Europi. Većinu su masovnih zločina počinili pripadnici njemačkih, partizanskih, četničkih i talijanskih snaga. Za navedene zločine nadređena zapovjedništva nisu pokretala istrage niti se je ikoga kaznilo. Sva ubijanja su provedena suprotno onda važećemu međunarodnome ratnom pravu. U vrijeme komunističke vladavine zločini nisu do kraja istraženi, sva mjesta stradanja nisu dostoјanstveno obilježena niti se svim žrtvama odavala primjerena počast. Brutalni zločini išli su u korist partizanskog pokreta i KPJ. Uz zločine nad civilima za odmazdu zbog partizanskoga operativnog djelovanja, bili su česti i partizanski masovni zločini nad civilima koje se smatralo ideološkim protivnicima. Obično ih se likvidiralo po kratkom postupku na najokrutniji način, ubacivalo u jame i slično. Dok se punih 45 godina o tim žrtvama nije smjelo javno govoriti, u njihovim obiteljima i rodbini sačuvana je uspomena na njih. Oružane snage NDH nisu činile masovne zločine na cetinsko-poljičkom području. Iako je stanovništvo srpsko-pravoslavne vjere živjelo na naslovljenom području, nad njima hrvatske oružane i policijske institucije nisu činile masovne zločine, tek su Nijemci 1943. godine u Dicmu strijeljali osam pripadnika srpske narodnosti itd.

U trećem dijelu knjige, na skoro 190 stranica nalazi se 319 svjedočenja, što je svakako vrlo dragocjeno za utvrđivanje svega što se događalo na tom području.

Na kraju knjige nalazi se pregled velikoga broja korištenih arhivskih fondova, upotrijebljenih izvora, objavljene literature i rukopisa te sažetci na njemačkome, talijanskom i engleskom jeziku, kazalo imena, popis donatora i sponzora, zahvala suradnicima i njihov popis. Knjiga je iznimno opsežna (624 stranice formata 17 x 24 cm), tvrdo uvezana, a kazalo imena obuhvaća imena oko 5.000 osoba. Čitavi rad prati 1.375 bilježaka, 427 ilustracija (zemljovida, crno-bijelih fotografija i fotografija u boji). Autor se potudio snimiti sva stratišta i spomen-obilježja, pribaviti sačuvane fotografije nekih žrtava i skoro svih naredbodavaca prikazanih zločina, što sve upotpunjuje ukupnu spoznaju o problematici koju je istraživao. Recenzenti su **dr. sc. Vladimir Geiger** i **prof. dr. Zvonimir Šeparović**, lektor je **Ivan Rodić**, zemljovide je izradio bojnik **Miljenko Romic**, a knjigu je tiskao Grafički zavod Hrvatske. Nakladnik knjige je Hrvatski centar za ratne žrtve iz Zagreba, a sunakladnici su Kulturno društvo Trilj, Ogranak Matice hrvatske Sinj i Društvo Poljičana „Sveti Jure“ – Priko iz Omiša.

Za Kozličin višegodišnji rad, uz već ono što sam naglasio, značajna je njegova dosljedna i uporna svestranost u istraživanju historiografskoga zadatka koji je sebi postavio i upornost u objektivnom prikazivanju svih prilika, događanja i osoba. Služio se je dostupnim podatcima svih strana koje su sudjelovale u ratnim zbivanjima na naslovljenom području, pa i u zločinima. Svakom događaju pristupio je analizom zbivanja, odnosa svih čimbenika i posljedica. Nastojao je utvrditi sve zločine i sve krivce za smrt u većini nedužnih žrtava. Njegov rad s velikim mnoštvom podataka, jedan od najvažnijih historiografskih djela o zbivanjima u Drugome svjetskom ratu na hrvatskim prostorima, a pridonijet će novom vrednovanju povijesnih zbivanja u cetinsko-poljičkom području i novim spoznajama u proučavanju ukupne hrvatske povijesti u Drugome svjetskom ratu. Bit će i izvanredan vodič svima koji se budu bavili prikazom ili sličnom tematikom.♦

KAŽU DA JE TO DOMOVINA

*poskakujem preko kupine
visoke zidine
od crna kamenja
stoljeća vijugaju uskim
puteljcima*

*između pokislih stabala
badema i maslina
narastao veliki narcis
lice zabrinuto
tijelo umorno
u očima bol*

*s brda vidim otoke
tako blizu kao da bih mogao
poskočiti
svugdje tišina i mir
vjetar samo fijuće*

*osluškujem kucanje svoga srca
koliko ljepote u toj divljini
priroda netaknuta
tišina
mir
kažu da je to
DOMOVINA.*

Bruno ZORIĆ

DAT ĆU TI DAN

*ustani
dat ću ti dan*

*tako je
govorio Bog
u sretna vremena*

Mario BILIĆ

USTAŠE NA JADRANU – PREŠUĆENI HISTORIOGRAFSKI DOGAĐAJ

U nakladi Hrvatskog instituta za povijest, u Zagrebu je u listopadu 2012. objavljena knjiga **dr. sc. Nikice Barića** pod naslovom *Ustaše na Jadranu. Uprava Nezavisne Države Hrvatske u jadranskoj Hrvatskoj nakon kapitulacije Kraljevine Italije*. Autor je jedan od najplodnijih i najtemeljitijih hrvatskih povjesničara mlađeg naraštaja. Rođen je 1975. u Zagrebu, a pored velikog broja znanstvenih članaka u hrvatskoj i stranoj periodici, i prije ove objavio je dvije knjige: *Ustroj kopnene vojske domobranstva Nezavisne Države Hrvatske* (Zagreb, 2003.) i *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.* (Zagreb, 2005.).

Potonju, koja će nesumnjivo ostati nezaobilaznim djelom za proučavanje tog dijela naše povijesti unatoč tomu što je objavljena svega nekoliko godina nakon što je skršena velikosrpska agresija, a s njom i njezin sastavni dio - pobuna pretežnog dijela srpske manjine u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini, prikazali smo u *Političkom zatvoreniku* malo poslije nego što je izšla (god. 15/2005., br. 165, prosinac 2005., str. 41.-43.). Ni vrijeme niti oni koji su propitivali istu temu, nisu do danas doveli u pitanje vrijednost te Barićeve studije.

I ova, treća po redu njegova knjiga, iznimno je vrijedno djelo, uistinu pravi događaj u hrvatskoj historiografiji.

Ako je u humanističkim znanostima ikad dopušteno kazati da poslije nekog istraživanja ništa više ne će biti isto, onda je ovo jedan od takvih trenutaka. Knjiga *Ustaše na Jadranu* opširna je studija (864 stranice!) obogaćena sa 139 ilustracija od kojih je većina nepoznata široj, pa i stručnoj javnosti, a *izyježbanije oko* - koje će u svakoj knjizi prvo pogledati bilješke, kazala i popis literature - već na prvi pogled će uočiti da više od 3.500 podrubnih bilježaka jasno svjedoči kako se autor u prvom redu služio arhivskim gradivom, oslanjući se na objavljenu literaturu tek iznimno i uglavnom u kraćemu, uvodnom dijelu knjige, koji ima čitatelju prikazati povijesni i vojno-politički kontekst osovinског napada na Kraljevinu Jugoslaviju, s posljedičnim nastupom njemačke i talijanske vojske na područja koja su ušla u

Piše:

Tomislav JONJIĆ

sastav Nezavisne Države Hrvatske (NDH).

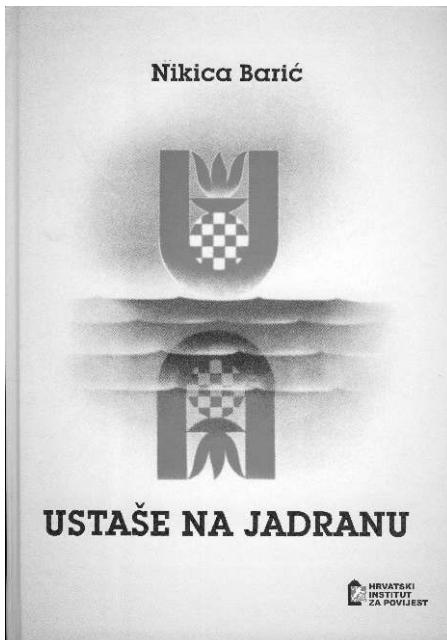
Iako je više nego očito da izbjegava polemički pristup i da ne traži *intelektualnu kavgu* s onima koji zastupaju drugačija stajališta (a u bitnome je to pretežan dio jugoslavenske i postjugoslavenske historiografije u ovome dijelu tzv. zapadnoga Balkana), Barić i u tom dijelu svoje knjige kao posve neutemeljene otklanja propa-

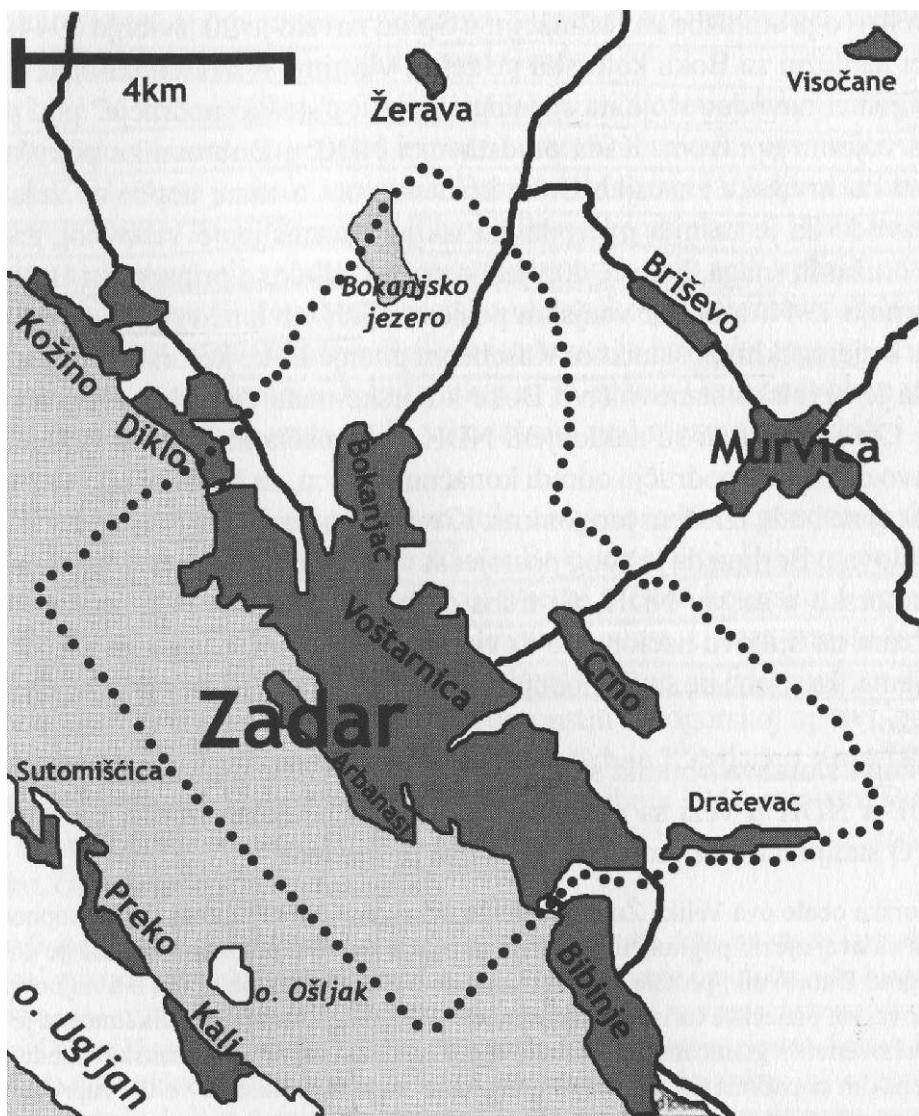
države, jer je on i po Barićevu mišljenju bio zapravo jedina organizirana snaga koja je hrvatsku državnu neovisnost definirala kao svoj cilj.

To razgraničenje NDH i Italije u postojećim se okolnostima može smatrati uspjehom, jer mu je alternativa bila potpuna okupacija hrvatskih zemalja i njihova podjela između Italije, Mađarske, Njemačke i, eventualno, Srbije. No, taj uspjeh je istodobno bio i mlinski kamen o vratu novoproglašene države, kao što će se vidjeti i u vrijeme kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine. Tada će se na području bivše Kraljevine Jugoslavije koje je u svibnju 1941. ostalo izvan sastava NDH te postalo dijelom Kraljevine Italije (tzv. Prva zona), kao i u području koje je u svibnju 1941. ušlo u sastav hrvatske države, ali je djelovanje hrvatskih vlasti u njemu bivalo na razne načine ograničeno (tzv. Druga zona, razvojačeno područje ili obalni pojas), sukobiti suprotstavljeni, nepomirljivi interesi i težnje.

Suvereniteta nad prvim od ta dva područja formalno se nije odrekla ni talijanska republikanska (**Mussolinijeva**), ali ni **Badoglio**'va vlada. Iako nakon rujna 1943. ni jedna od njih nije vršila efektivnu vlast na istočnoj obali Jadranu, **Hitleru** je saveznštvo i prijateljstvo s dojučerašnjim talijanskim diktatorom, koga je poslije svega nekoliko dana zatočeništva spektakularno izbavio **Otto Skorzeny**, bilo toliko važno da je Njemačka odlučila poštovati Mussolinijevu osjetljivost i njegov vrlo krhak unutarnjopolitički položaj. Zato ni njemačka diplomacija, a još manje njemačka vojska, nisu bile spremni bez rezerve poduprijeti nastojanje službenoga Zagreba za proširenjem hrvatske vlasti na novooslobođeno područje, iako se to nastojanje temeljilo ne samo na narodnosnim i političkim argumentima, nego i na razmjerno jasnim njemačkim obećanjima koja je Pavelić dobio u trenutcima talijanske kapitulacije.

Na krilima tih obećanja bili su na hrvatskoj strani izbili ne samo dugo potiskivani protatalijanski sentimenti (koji su se manifestirali i u pravoj poplavi protatalijanskih napisa u hrvatskome tisku), nego i neumjerene ambicije kod niza pojedinaca

Zadar: granica nakon Rapaljskoga ugovora (1920.)

i skupina slabo svjesnih objektivnih okolnosti (pa se htjelo za Hrvatsku tražiti i Trst!), dok je i odmjereni i oprezni državni poglavlar smatrao kako ne traži puno, kad u odnosu na Istru zahtijeva otprilike ono što je tražila hrvatska (i jugoslavenska) emigracija tijekom Prvoga svjetskog rata: u najmanju ruku istočnu polovicu toga poluotoka. To je ono što se moglo braniti i opisima pučanstva provedenima još u doba Austro-Ugarske.

No, nisu se na sudbinu jadranske Hrvatske održavali samo suprotstavljeni interesi službene Hrvatske i Italije. Njemački Reich nije u tom pogledu imao državnopravnih aspiracija - pa samo pravno posve neuki, a historiografski slabo priučeni pisci, poput akademika **Petra Strčića** i njemu sličnih akademijskih šegrti i pripravnika, mogu tvrditi da su Hrvati na Kvarneru i u Istri na jedno vrijeme postali

njemačkim podanicima - ali je imao itekakvih vojno-političkih interesa.

Njemačka, koja je već nekoliko godina ratovala od Pirineja i atlantičkih obala do Moskve i Staljingrada, i od saharske pustinje do Lenjingrada i polarnoga kruga, nikad nije smatrala previše bitnim hrvatske vojničke i političke razloge koji su se prelamali od sela do sela i od općine do općine u Bosni, Hercegovini ili Dalmaciji. Ti su razlozi, kao i sudbine tih sela i seljana, iz njemačke perspektive bili beznačajni, dok su Hrvatima i Hrvatskoj znali biti, a često su i bili od presudne važnosti. Dok je za Hrvate, primjerice, napuštanje Jajca bilo skoro jednak katastrofi, a hrvatska državna zastava na Marjanu umalo dokaz hrvatskoga trijumfa, Nijemcima je to bilo skoro svejedno, ukoliko nije utjecalo na njihove strateške planove i ambicije.

Zato je i u jesen 1943. prijetnja savezničkog iskrcavanja na hrvatskoj obali Jadran-a, napose na njegovu sjevernom dijelu (jer su se na onome južnome ispriječili Velebit, Dinara, Mosor i Biokovo sa slabim prometnicama i jedva prohodnim prijevojima), navela Nijemce da malo nakon talijanske kapitulacije, bez prethodnog obavještavanja službenog Zagreba i bez obaziranja na pogubne političke posljedice koje je taj korak morao imati za Hrvatsku, uspostave Operativno područje Jadransko primorje (*Operationszone Adriatisches Küstenland*), kao jedno od dva operativna područja koja su imala štititi Reich s juga i jugoistoka. Dok drugo od ta dva područja, *Operationszone Alpen Vorland*, Predalpsko područje, koje je obuhvaćalo podnožje Alpa na sjeveru Italije, nije izravno

Pavelić na Markovu trgu u rujnu 1943.: pozdravni govor dr. Ede Bulata

Ante Vokić u Makarskoj

zadiralo u hrvatske interese, s Operativnim područjem Jadransko primorje bilo je drugačije, jer su u nj ušli i dijelovi novooslobođene jadranske Hrvatske.

A uz ta dva čimbenika koja su ugrožavala i ograničavala hrvatski suverenitet, postojala su još dva. Oba su nastupala pod zajedničkim, jugoslavenskim nazivnikom, ali su tada već poodavno bili međusobno u nepomirljivu sukobu. Prvi su bili četnici koje su uglavnom činili Srbi, što su tomu jugoslavenskom pokretu davali naglašeno srpsku odnosno velikosrpsku boju, a drugi - partizani, među kojima je tada bio već veliki broj Hrvata, s također neupitnom jugoslavenskom državnopravnom orijentacijom, ali i s težnjom provedbe boljevičke revolucije pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije. Barić tomu, partizanskom pokretu pristupa upravo na taj način, ne nasjedajući na danas skoro općeprihvaćenu retuširanu sliku o jugoslavenskim partizanima kao toboljnjim *hrvatskim antifašistima*, što je slika koja se u suvremenoj Hrvatskoj jedina smatra politički korektnom, a kao i uvijek u sličnim slučajevima - kad politička vlast za sitan novac korumpira takozvanu znanost - dobiva prividnu potvrdu i društvenu legitimaciju nepreglednom zbirkom kvaziznanstvenih pripovijesti, slabo domišljenih natega, pa i običnih izmišljotina.

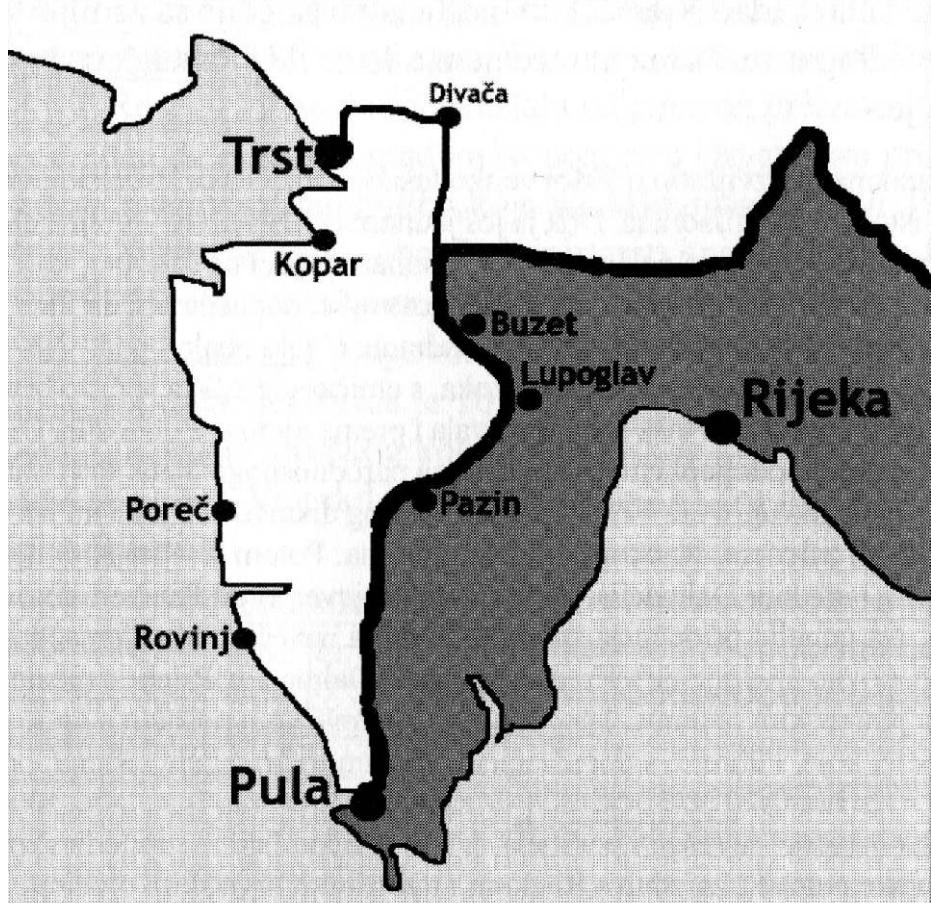
Time autor, dakako, ne izbjegava ocjenu da su vrlo brojni i dosta kompleksni uzroci doveli do toga da se partizanima i prije kapitulacije Italije pridružio i nemali broj Hrvata koji u ideološkom smislu nisu bili komunisti, ali upravo na raščlambi tog

problema ruši nekoliko vrlo žilavih mitova.

Prvi od njih jest onaj o razdoblju talijanske vladavine 1941.-1943. kao o vremenu isključivo nesmiljenog terora, nasilja, strijeljanja i konfinacije Hrvata. Barić pokazuje da su talijanske vojne i političke vlasti činile i to, i da nije pogrešna ni uobičajena slika o talijansko-četničkoj suradnji na štetu Hrvata, ali pokazuje i to da se redovito previđa kako su istodobno

s pokušajima odnarođenja hrvatskog pučanstva (odnosno, dijelom baš zbog toga) Talijani u anektiranom području nastojali osigurati prehranu pučanstva, donekle popraviti prometnice i modernizirati državnu upravu te osigurati kakav-takav red i mir. Zato su Talijani, protivno mitu o simbiozi hrvatskih ustaša i talijanskih fašista, hrvatske nacionaliste (ustaše) smatrali ne manjim neprijateljima od jugoslavenskih partizana, a zato je i broj Hrvata u partizanskim postrojbama 1941./42. bio puno manji nego što se to u laičkim predodžbama, kao još jednomete historiografske mitu, obično misli, pa se, primjerice, izbjegava najjednostavnijom matematičkom operacijom, brojenjem, nabrojiti partizanske postrojbe što su nastale na anektiranom dijelu Dalmacije i u Istri prije rujna 1943. godine (jer, moralo bi ih biti puno, a nije ih baš puno).

Međutim, kako Hrvatska i s obzirom na Njemačku nije mogla razvijati sustavni protutalijansku promičbu ni u razvojačenom području, a kamoli u Prvoj zoni, nominalno savezništvo Italije i Hrvatske stvaralo je vrlo pogodno tlo za preživljavanje jugoslavenske ideje - koja je u tom dijelu hrvatskih zemalja imala duboke koriјene još iz ranijih desetljeća - i za isto-

Pavelićev prijedlog granice u Istri upućen Hitleru 12. rujna 1943.

Bruno Nardelli, glavar građanske uprave (u sredini),
lijeko splitski načelnik Stjepan Vukušić

Ustaški pukovnik Vjekoslav Šerbatzy,
zapovjednik područja Velebit-Dinara

Hrvatski mornari u Splitu

dobno diskreditiranje hrvatske nacionalne i državne misli. Zato su pokušaji hrvatskih državnih vlasti da nakon kapitulacije Italije pridobiju tamošnje hrvatsko pučanstvo, imali vrlo ograničene plodove. Bili su ti pokušaji i rodoljubni i promišljeni, i nisu obuhvaćali mali broj mjera: od višekratnih amnestija i poziva na povratak iz šume, preko repatrijacije protjeranih i konfiniranih, do nastojanja da se osigura red i mir, organizira prehrana, državna uprava i školstvo.

Na čelu provedbe tih mjera bili su ugledni i dobrohotni pojedinci podrijetlom

iz jadranskih krajeva, poput ministra **dr. Ede Bulata**, ili glavara građanske uprave **dr. Bruna Nardellija** i **dr. Oskara Turine**, a osnažiti su ih pokušali i autoriteti dugogodišnjih bliskih Pavelićevih suradnika i njegovih osobnih pouzdanika (poput pukovnika **Vjekoslava Šerbatzyja**). Unatoč tomu uspjeh je bio ograničen. Kućevali su tomu i ranija povezanost NDH s Italijom, i njemačke represalije, i njemački nastavak suradnje s četnicima, i često njemačko nepoštivanje hrvatskih državnih vlasti, i objektivne slabosti hrvatske države, i nemogućnost njezine vojske da se nametne autoritetom pobjednika, a nesumnjivo i ono što je sam Pavelić na jednoj sjednici Doglavničkog vijeća prepoznao kao važan čimbenik: u vrijeme općega njemačkog povlačenja na svim frontama, nije bilo realno očekivati

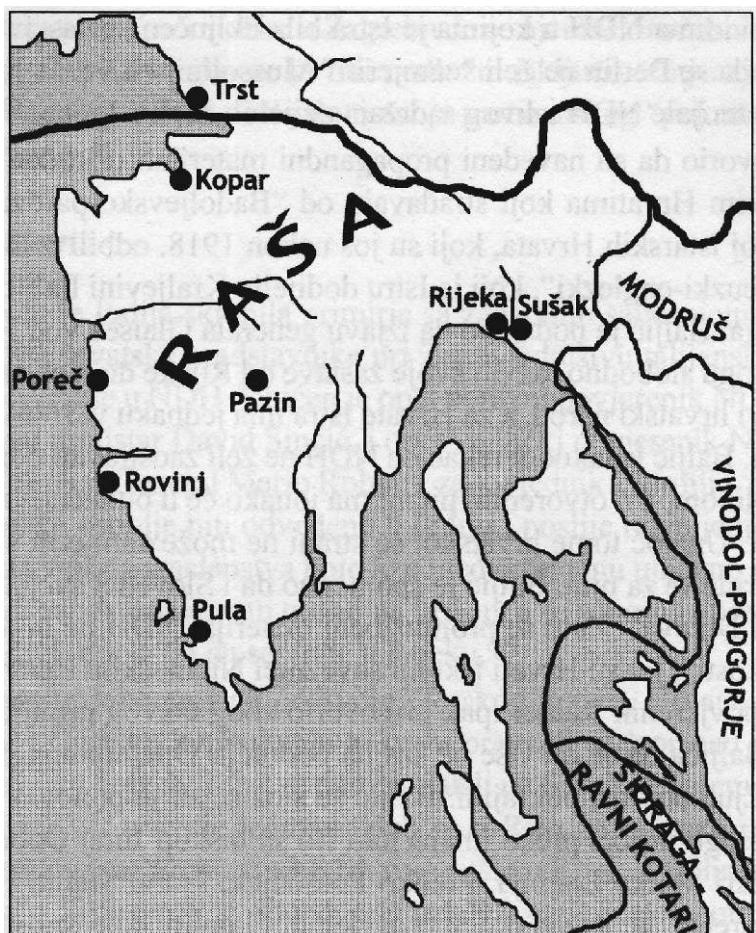

Velike župe u Dalmaciji nakon rujna 1943.

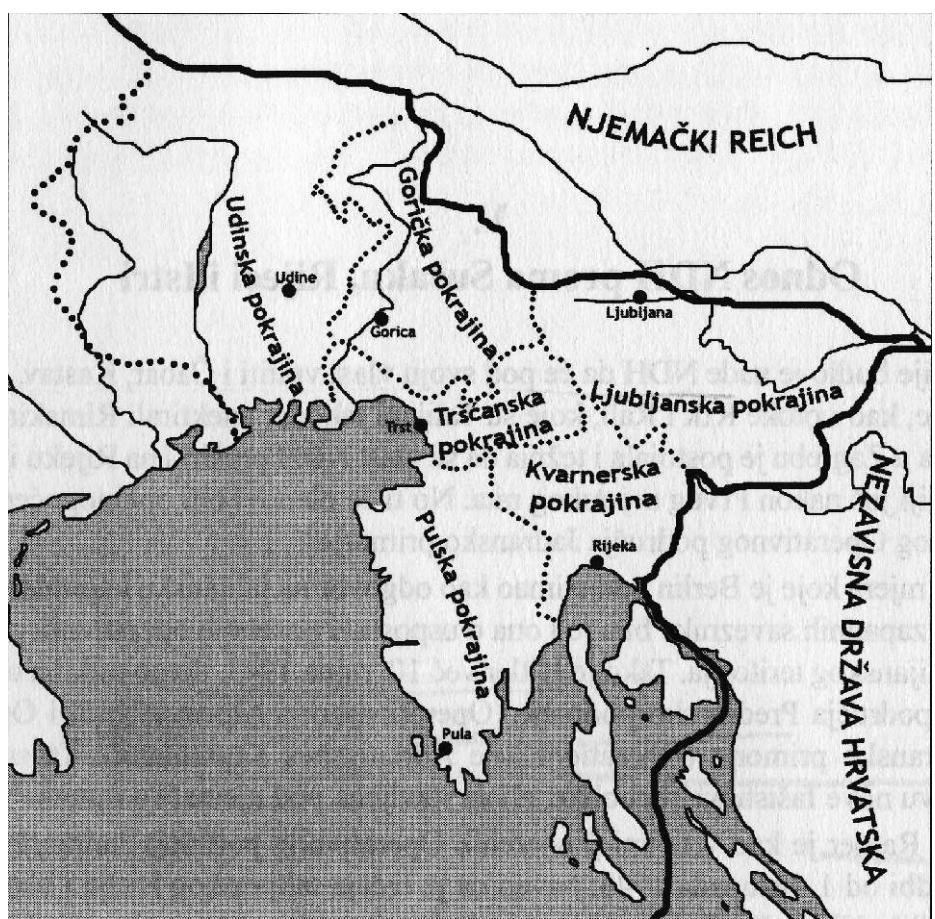
od pretežnoga broja žitelja novooslobođenih područja da se identificira s Hrvatskom koja objektivno nije mogla napustiti savezništvo s tom istom Njemačkom. I u tom su dijelu Hrvatske, s pravom ocjenjuje Barić, ljudi i tada uglavnom željeli ono što prosječan čovjek i inače svagdje želi: mir, sigurnost, red i makar donekle osiguranu vlastitu i obiteljsku egzistenciju. Zato se nerado išlo i pod ratnu zastavu pobednika, a još manje pod ratnu zastavu onoga čiji se slom činio posve očitim.

Sve te složene odnose na mnoštву izvornih dokumenata, na stotinama izvješća, raščlambi i promišljanja i na opisu velikog broja pojedinačnih sudsibina, Barić u svojoj knjizi prikazuje u 12 poglavљa: "Uspostava vlasti Nezavisne Države Hrvatske u Dalmaciji u travnju 1941. godine" (str. 13.-35.), "Osvrt na Rimske ugovore iz svibnja 1941. i stanje nakon njihova potpisivanja" (37.-63.), "Slom 'hinbenog saveznika'" (65.-94.), "Ustroj uprave NDH u priključenim jadranskim krajevima - Ministarstvo za oslobođene krajeve" (95.-159.), "Odnos NDH prema Sušaku, Rijeci i Istri" (161.-200.), "Oružane i redarstvene snage NDH u priključenoj Dalmaciji" (201.-309.), "Njemačka vojska u Dalmaciji" (311.-452.), "Odnosi NDH s Talijanskom Socijalnom Republikom" (453.-485.), "Četnici u sjevernoj Dalmaciji" (487.-574.), "Gospodarske, prometne i socijalne prilike u Dalmaciji iz perspektive vlasti NDH" (575.-640.), "Raspoloženje naroda obzirom na vanjske i unutarnje prilike i događaje" (641.-740.), "Naša su dosadanja nastojanja u ovim krajevima dovedena u pitanje" - povlačenje uprave NDH iz Dalmacije" (741.-778.), nakon čega slijedi "Zaključak" (779.-787.) te sažetak na engleskom jeziku, kazala, popisi izvora i literature te slikovnih priloga, zemljovida i kratica.

Barićeva knjiga, sa svojim prikazom složenih vanjskopolitičkih i unutarnjopolitičkih okolnosti i silnica nakon kapitulacije Italije, te s mnoštvom činjenica o stanju na oslobođenim područjima, zapravo nameće potrebu interdisciplinarnе rasprave o pitanju suverenosti nad tim dijelom hrvatskih zemalja odnosno raspravu o njihovu državnopravnom položaju. No, ona, kao nijedna od svih studija koje su se bavile tim dijelom Hrvatske - ponajprije Dalmacijom - u razdoblju od rujna 1943. do kraja 1944., kad je ona uglavnom potpala pod vlast jugoslavenskih partizana, pokazuje koliko je bio politički težak i dugoročno sudbonosan sraz hrvatske nacionalne i državne ideje s jugoslavenskom u tome području što je u narodnosnom smislu stoljećima neprijepono hrvatsko, ali se i samo znalo otimati svomu prirodnom, zemljopisnom i narodnosnom zaleđu, bježeći u strahu od jednoga tuđinskog imperializma u naručje drugomu, uvijek na svoju štetu i na štetu hrvatske cjeline. •

Granice Velike župe Raša na zemljovidu
Ministarstva narodne prosvjete 1944.

Granice Operativnog područja Jadransko primorje

STARA GRADIŠKA - PAKAO SRPSKOGA LOGORA 1991. GODINE

(**Vlado Radošić, Pakao srpskog logora Stara Gradiška 1991. godine, Udruga Specijalne policije iz Domovinskog rata „Zebre“, Nova Gradiška, 2012.**

Knjiga je nastala na osnovi prikupljene dokumentacije o stradanju Hrvata u srpskome okupatorском logoru osnovanom 1991. za zarobljene Hrvate u po zlu poznatoj starogradiškoj kaznionici, u sedamdesetoj godini njezina postojanja (1921.-1991.). Dokumentaciju je prikupio autor **Vlado Radošić**, policajac, sudionik Domovinskoga rata, dragovoljac i pripadnik Specijalne jedinice policije „Zebre“ Nova Gradiška.

U uvodnom dijelu knjige autor je obrazložio u kojim je okolnostima i prilikama došlo do otvorene srpske pobune u zapadnoj Slavoniji u kolovozu 1991. godine i stvaranja srpskoga okupacijskog logora u bivšoj starogradiškoj kaznionici u jesen 1991., kroz koji su prošle skupine Hrvata, ali i pripadnici nesrpskih naroda, pa i Srbi koji nisu prihvatali srpsku pobunu protiv Hrvatske ili su počinili neko kazneno djelo.

Nakon što je prikazao srpske logore u zapadnoj Slavoniji (Okučani, Mirkovićev, Mali Grđevac, Sekulinci, Bučje, Stara Gradiška, Gornji Varoš, Bijela Stijena, Borovac), u BiH (Manjača, Batkovići) i u Srbiji (Begejci), kroz koje su prolazili zarobljeni i uhićeni Hrvati iz zapadne Slavonije i drugih područja Hrvatske, Radošić je opisao što su zarobljeni hrvatski civilni i pripadnici MUP-a i ZNG-a iz Hrvatske i civili iz BiH proživljivali u prostorijama bivše starogradiške kaznionice i u zatvoru u Okučanima, kako su ubijani batina-

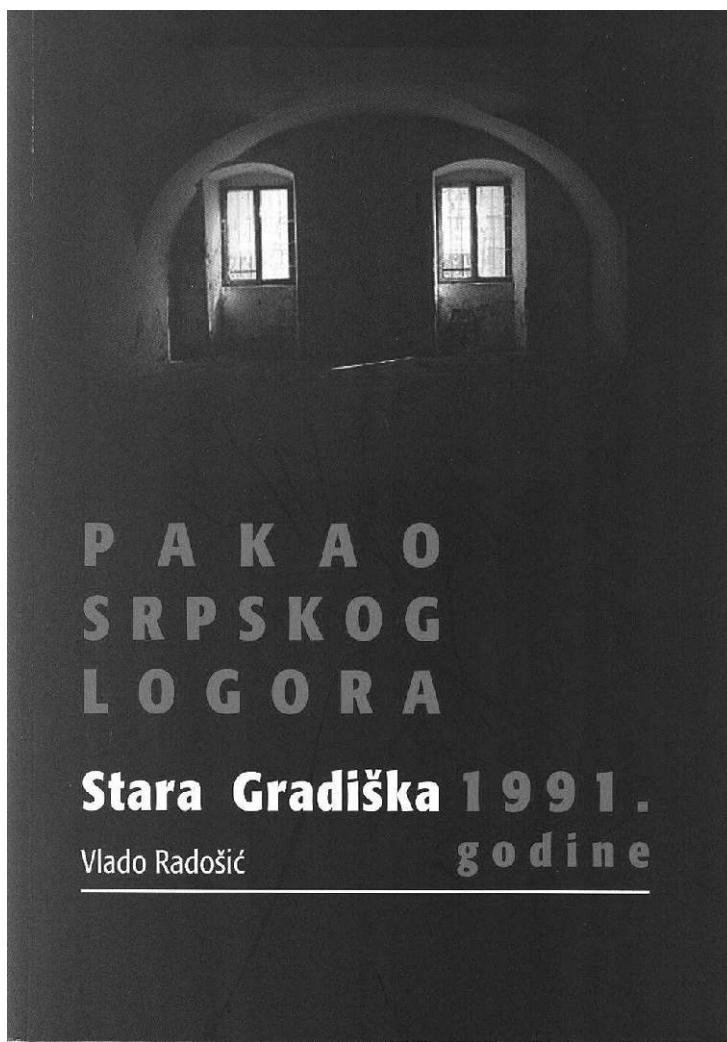
Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

njem, sustavno fizički zlostavljeni ili su bili svjedoci zlostavljanja što su provodili Srbi poznanici i bivši susjedi, bivali premlaćivani (gumenim palicama, kunda-

oružja u usta i stavljanjem noževa pod grlo, udaranjem sjekirama, željeznim šipkama i drugim alatima, uskraćivanjem vode, hrane, korištenja WC-a, liječničke pomoći i drugih potreba, davanjem elektro-šokova pa i pištoljima za stoku, gašenjem opušaka po dijelovima tijela, rezanjem i zarezivanjem usiju, prstiju i drugih dijelova tijela, prisilnim i neprirodnim seksualnim iživljavanjem, višekratnim i čestim silovanjem žena itd.), ponizavani najokrutnijim načinima koje su samo bolesni umovi mogli osmisliti.

Potom je ukratko prikazana srpska pobuna i okupacija u zapadnom dijelu novogradiške općine u kolovozu 1991., pobunjenički Štab „TO Okučani“ i „SUP Okučani“ te „stanice krajinske milicije“ „SM Okučani“ i „SM Stara Gradiška“ sa svim članovima osoblja, naravno svi srpske narodnosti, a neki od njih bili su u službi u bivšoj starogradiškoj kaznionici. Prikazani su i zatvor u Okučanima (Stara pošta) koji je s prvih desetaka zatvorenika funkcirao od 16. kolovoza te logor Stara Gradiška u bivšoj kaznionici, opasanoj zidinama sa stražarnicama i bodljikavom žicom te kazamatima zatvorskih ćelija pa i u podrumskom prostoru znatno ispunjenim vodom, u nadležnosti pobunjeničkoga SUP-a Okučani i SM Stara Gradiška u koji pripadnici „milicije SAO Krajine“, pripadnici pobunjeničke Teritorijalne obrane i Vojna policija JNA dove i zatvaraju zarobljene pripadnike MUP-a RH i ZNG-a, ali i uhićene civile, u većini hrvatske narodnosti.

cima pušaka, drškama pištolja) i mučeni raznim sredstvima (udarani gumenim palicama i drugim sredstvima po spolovilu i testisima, svlačeni do gola i premlaćivani nogama, gumenim ili drvenim palicama, izbijanjem i vađenjem zubi, lomljenjem ruku i rebara udaranjem nogama, palicama i drugim predmetima, guranjem cijevi

Knjiga „Pakao srpskog logora Stara Gradiška 1991. godine“ sadrži popis svih zatočenika od njegova formiranja u rujnu 1991. do konca 1991., otkad se logor nalazio pod nadzorom Vojne policije 5. korpusa JNA Banja Luka do 7. lipnja 1992., kad je ukinut, a tadašnji logoraši premješteni u zloglasni logor „Manjača“ na Manjači nedaleko Banje Luke.

Autor je obrađivao logoraše kronološki kako su stizali u logor Stara Gradiška. U rujnu 1991. u logor je dovedeno 67 zarobljenika iz zapadne Slavonije, iz BiH, od Slunja i drugih dijelova Hrvatske. U listopadu 1991. doveden je 51 zarobljenik, u studenome 171 zarobljenik a u prosincu 1991. u starogradiški logor dovedeno je 80 zarobljenika.

Za svakoga logoraša, njih 369, uglavnom muških, ali i žena, navedeni su osobni podatci, kada je uhićen ili zarobljen, doveden u logor, što je sve proživio i njegova dalja sudbina. Iskazi neki logoraša svjedoče i upućuju o svemu što su zatvoreni i logoraši, svaki bez iznimke, u Staroj Gradiški i u Okučanima proživiljavali, kakvim su sve mučenjima bili izvrgavani, kakve su psihičke traume doživiljavali, obolijevali fizički i psihički.

Na sedamdesetak stranica knjige nalaze se izvještaji „Knjige izvještaja 'Stanice milicije Stara Gradiška'“ koje su pisali dežurni u logoru od 28. rujna do 7. prosinca 1991. o stanju i promjenama u logoru, brojnosti logoraša, njihovu zdravstvenom stanju, o postupcima prema logorašima i podatcima u kojima se rijetko može naslutiti sve ono teško što su pod stalnim pritiskom proživiljavali, od svakodnevnih premlaćivanja do ubijanja.

Na kraju knjige su razni popisi: popis četvorice logoraša Hrvata ubijenih u Staroj Gradiški (dok sudbina dvojice logoraša Albanaca nije poznata), popis 31 pripadnika pobunjenečke „SM Stara Fradiška“ i popis imena 43 srpska istražitelja u starogradiškom logoru, utvrđenih na osnovi ikazata preživjelih logoraša i dostupne dokumentacije (neki imaju i fotografije); popis medicinskog osoblja koje je pružalo zdravstvene usluge logorašima, popis osoba koje su privodili civile s okupiranim dijelova novogradiške općine i iz Bosanske Gradiške, popis pripadnika vojne policije Banjaluka korpusa i popis „oficira bezbednosti JNA i drugih vojnih osoba koji su vodili istrage i saslušanja logoraša“. Na kraju knjige je autorov zaključak o složenosti s kojom se je susretao u radu na ovoj knjizi te pregled izvora i literature kojom se služio.

Radošićeva knjiga svjedoči o dijelu političkih i ratnih zbijanja te o stradanju hrvatskoga stanovništva 1991. u zapadnoj Slavoniji. Poslužit će kao dobar izvor informacija u istraživanju sudbina pojedinaca i skupina u ratnim zbivanjima i ukupnih procesa u naznačenom području. Primjer je i kako istraživanje jednoga segmenta općih zbivanja pridonosi spoznaji ukupnih i relevantnih procesa. •

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA

(Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002.- svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svećenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIC: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Priilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobreći, Jajce, Korićani, Klijuc, Liskovica, Podmilje i Varcar Vakuf - Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPĐ Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.-1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPĐ Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: "GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora", Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn

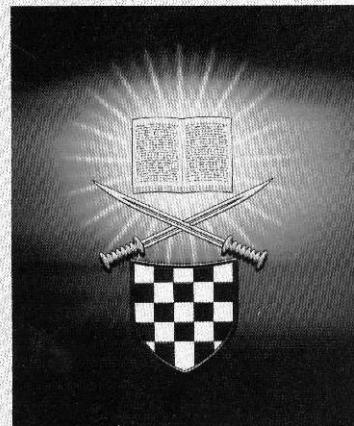
KARAMATIĆEVA KNJIGA O NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ

Redoviti suradnik *Političkog zatvorenika* Ivica Karamatić u vlastitoj je nakladi objavio knjigu *Nezavisna Država Hrvatska - tisućljetni domoljubni san* (Posušje, 2013., 311 stranica). Riječ je o zbirci tridesetak publicističkih tekstova, od kojih je većina već objavljena u novinama i časopisima (pa i u *Političkom zatvoreniku*).

U njima autor nastoji rasvijetliti ključne aspekte nastanka i postojanja NDH, s težištem na slomu te države i teškom stradanju hrvatske vojske i civila nakon obnove Jugoslavije pod komunističkom vlašću.

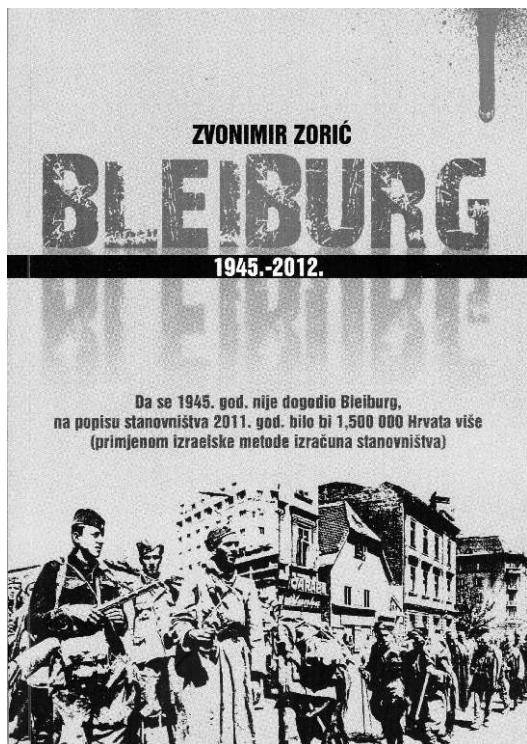
Uz općehrvatske teme, Karamatić se u člancima uvrštenima u knjigu posebno bavi svojim zavičajem: Posušjem i zapadnom Hercegovinom u to doba. Iako nema znanstvenih ambicija, knjiga je korisna panorama dosadašnjih spoznaja o tom pokušaju ostvarenja hrvatske državne neovisnosti u krajnje nepovoljnim međunarodnim okolnostima, pa se kao takva može svakako preporučiti.
(S. C.)

Ivica Karamatić

NEZAVISNA DRŽAVA
HRVATSKA
TISUĆLJETNI DOMOLJUBNI SAN

ZORIĆEV AUTOBIOGRAFSKI ZBORNIK

Hrvatski politički uznik **Zvonimir Zorić** objavio je u vlastitoj nakladi treće, dopunjeno izdanje knjige *Od Bleiburga do naših dana 1945.-2012. Zbornik radova o Bleiburgu i Križnom putu* (Zagreb, 2012., 218 str.).

Iako je nazvana zbornikom, knjiga nije zbornik radova više autora o temi naznačenoj u naslovu, nego je šarolika zbirka dokumenata, sjećanja, faksimila, opservacija i novinskih isječaka, kojima autor dokumentira vlastiti život, promatrajući ga u svjetlu sudbine hrvatskoga naroda nakon svibnja 1945. godine. Ima u njoj i tekstova drugih autora, pa i onih što su objavljeni u *Političkom zatvoreniku*.

Iako bi svakako bilo korisnije da se autor na temelju prikupljenoga gradiva i vlastitoga sjećanja upustio u pisanje memoarske knjige, ova će zbirka nesumnjivo koristiti onima koji se bave organiziranim hrvatskim otporom obnovi Jugoslavije, a napose omladinskom organizacijom TOHO, kojoj je Zorić bio član i zbog koje je 1947. osuđen na tamnicu. (Z. K.)

U SPOMEN ALEKSANDER BELLIAN - BRACO

Aleksander Braco Bellian rođen je 1. veljače 1921. u Đakovu, gdje je završio osnovnu školu i zanat za majstora-pletača. Tako je nastavio obiteljsku obrtničku tradiciju u Predionici i pletionici vunene robe u Đakovu. Njegovo ime utkano je u povijest Đakova kroz mnoge društvene aktivnosti.

Drugi svjetski rat je preživio radeći i boreći se na području đakovačkoga kotača, a paraće mu je bilo borba za opstanak. Iz njegove obitelji uhićena su tri člana - Aleksander, njegov otac **Josip** i brat **Viktor**. Otac Josip je bio osuđen na godinu dana prisilnog rada u Vinčkovačkoj ciglani, a Aleksander i njegov brat Viktor su nakon pada Đakova na Vojnom судu u Slavonskom Brodu 22. travnja 1945. osuđeni svaki na 15 godina zatvora. Odrobijali su po 6 godina.

Raspad stare Jugoslavije Aleksander Bellian dočekao je u zatvoru u Zagrebu kao politički zatvorenik, zbog otpora velikosrpskoj hegemoniji. Kasnije je robio najprije u logoru Krndija kod Đakova. Za vrijeme robianja upućivan je 1945. na prisilni rad na ciglani u Veliškovce kod Belišća. Nakon toga je robio 1946. u Lepoglavi, a 1947. na Golom otoku gdje je radio na izgradnji poznatog zatvora. Nakon iscrpljujućeg i teškog rada na Golome, uslijed trovanja hranom i uvjeta života nedostojnih čovjeka, vraćen je u Zagreb (na Kajzericu) na liječenje i oporavak. Uslijedio je 1948. rad na izgradnji auto-ceste kod Nove Gradiške, a nakon toga je upućen na vađenje šljunka u Botovo kod Koprivnice. Godine 1949. radio je na kopanju kanala u Lonjskom polju, a 1950./51. je u Lokvama (Gorski Kotar) kopao tunel kroz brdo Kobiljak, gdje ga je zatekla amnestija.

Sa suprugom Ružicom proslavio je 2010. godine 70. obljetnicu bračnoga života koji je od samoga početka bio ometan mnogim problemima. Njihovi svatovi

su trebali biti prvi u tadašnjoj NDH, ali on je radi politike bio odveden u pritvor, pa su pripreme bile odgođene i svatovi odvržani tek 27. travnja 1941. godine. Prvih godina braka je osuđen i morao je ostaviti suprugu samu s dva sina: Josipom i Aleksanderom. Supruga mu je svaki mjesec, češće nije smjela, dolazila u zatvor. Po povratku im se rodio sin Stjepan, koji je tijekom Domovinskog rata smrtno stradao 23. kolovoza 1992. godine.

Rodna kuća Bellianovih je u Jugoslaviji bila nacionalizirana, kao i pletačka radnja

nik Filatelističkog društva Đakovo. Bio je aktivan i u Udruženju obrtnika. U sportskom životu grada je također bio aktivan i uključio se u Đakovački sportski klub u odbojkašku sekciju. U želji da se nastavi tradicija pjevačkih društava u Đakovu, osnovao je 1977. Pjevačko društvo Sklad, a preko 50 godina pjevao je u Katedralnom zboru u Đakovu. Za svoj rad nagrađen je s više vrijednih priznanja, medalja i diploma.

Posljednje društvo, koje je osnovao 1991. godine, je Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Ogranak Đakovo, koje je dugo godina vrlo uspješno vodio kao njegov predsjednik. Na tome mu je zahvalno više od 120 obitelji koje su u većini postupaka ostvarile svoja prava iz Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika. Zahvalna mu je i Podružnica HDPZ-a Osječko-baranjske županije što je bio njezin uzoran član predsjedništva, te je upravo na njegov način i u osječkoj Podružnici uređena kartoteka društva, po uzoru na đakovački ogranic HDPZ-a.

Preminuo je 2. siječnja 2013. godine u 92. godini života, a dva dana kasnije sahranjen je u obiteljskoj grobnici na gradskom groblju u Đakovu. Članovi HDPZ-a mu i ovim putem iskazuju svoju veliku zahvalnost za sve što je učinio u svojem dugogodišnjem radu. Bio je svima uzor, a često su mu se članovi obraćali za informacije i materijale prigodom pripreme knjiga.

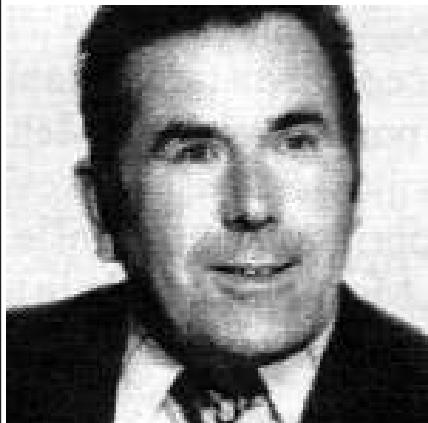
Tako se i u đakovačkom žrtvoslovu, izdanom 2007. u nakladi HDPZ-a - Ogranak Đakovo, nalaze mnoge fotografije i informacije koje je upravo on sačuvao i ustupio.

Nije mrtav onaj koji je pokopan, već je mrtav onaj koji je zaboravljen. Njegove patnje i njegova djela ne daju da bude zaboravljen.

Neka mu je laka hrvatska zemlja, koju je toliko volio!

Ivo TUBANOVIĆ

POSLJEDNJI ZBOGOM JANKU STRMCU

Janko Strmac

Hrvatski rodoljub i politički uznik **Janko Strmac** umro je 29. prosinca 2012. godine. Rođen je 17. svibnja 1924. u žumberačkom selu Sošice, gdje je i živio do 1942. godine. Tada odlazi u Domobransku konjičku školu. Nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske pet godina provodi u zatvoru Stara Gradiška. Po izlasku iz tamnice završava trgovacku školu te se zapošljava u Vinoproduktu, kasnije u Badelu. Oženio se 1952. i nastavio živjeti u Zagrebu, povremeno posjećujući rodbinu u zavičaju. Predsjednik Tuđman ga je 1997. odlikovao Redom hrvatskog trolista. Neka mu je laka hrvatska zemlja koju je toliko volio! (M. R.)

U SPOMEN NADA MARIJA ĐAKOVIĆ-SKLEDAR

U osječkoj bolnici je 3. siječnja 2013. godine preminula **Nada Marija Đaković-Skledar**. Rođena je u Đakovu 25. siječnja 1930. godine. Od rane mladosti život je nije študio. Obitelj iz koje je potekla, teško je zlostavljava od nove komunističke vlasti, pa su tako njena dva ujaka, djed i tetak ubijeni odmah nakon dolaska Jugoslavenske armije u Đakovo, bez suđenja i bez dokazane krivice. Nedugo zatim uhićeni su joj otac i majka. Otac je nakon 2 mjeseca i 12 dana oslobođen, a majka je podlegla teškom zlostavljanju 2. srpnja 1945. u OZN-inu zatvoru u Đakovu.

Nada Marija i mlađi brat su zajedno s ocem pokušavali nastaviti normalan život, ali tuga i bol nikada nisu prestali. Nakon završene osnovne škole upisala je srednju medicinsku školu u Rijeci, gdje je uhapšena zbog „negativnog stava prema društveno-političkom uređenju“ i nakon suđenja provela je u zatvoru 6 mjeseci i 20 dana (od 24. 11. 1949. do 14. 6. 1950.), poslije čega je presudom dobila zabranu školovanja u svim srednjim školama na prostoru bivše Jugoslavije. Sredinom 1950-tih godina ipak se uspjela zaposliti kao medicinska sestra u Domu zdravlja u Đakovu, a kasnije je preselila u Zaprešić gdje je kao medicinska sestra dočekala mirovinu.

Svi koji su je poznivali, od najbližih rođaka pa do suradnika na poslu, prijatelji i susjedi, znali su je kao vedru, nasmijanu i dragu osobu koja je rado znala dijeliti dobre savjete, biti na raspola-

Nada Marija Đaković-Skledar

ganju svima i pomagati onima kojima je to bilo potrebno. Do starosti je zadržala mladoliki duh i njena je smrt teško pogodila rodbinu i prijatelje, jer je svojom vedrinom uvijek širila dobro raspoloženje. Po uspostavljanju samostalne Republike Hrvatske Nada Marija se aktivno uključila u Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, pomagala svojim saznanjima o stradanjima hrvatskih domoljuba u doba komunističke represije i zajedno sa svojim bratom pridonijela je da se mnoge žrtve ne zaborave. Pokopana je u obiteljskoj grobnici na mjesnom groblju u Đakovu 5. siječnja 2013. godine.

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

Ivo TUBANOVIĆ

U SPOMEN

ANE LABAŠ

(1926. – 2012.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

PERO KRISTE

(1952. – 2012.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Dubrovnik

IN THIS ISSUE

Except for a short initial period, *Politički zatvorenik* was being published for more than 20 years as a monthly journal, sometimes on 68 pages, and during the last decade always on 48 pages. However, as already mentioned in the summary of the last issue (249), since the beginning of this year, it has been published bimonthly. The cause of this is the economic crisis and complete lack of understanding of the ruling structures in Croatia. The Government of the Republic of Croatia has denied the journal of the Croatian Association of Political Prisoners any support, with the explanation that it has “*no development dimension*”. Unfortunately, former Croatian political prisoners do not feel that way. On the contrary, the denial of symbolic support is seen among them as a proof that in today’s Croatia their mouth should be kept shut. Such Government’s measures contribute to the sense of lack of freedom. It is not physical, as it used to be in two Yugoslav states (1918-1941 and 1945-1990), but spiritually it is hardly any better than then. That is why there are this many people who are, because of their political beliefs, excommunicated from public life, and the phenomenon of being under political suppression in contemporary form by all means has a “*development dimension*”.

*

In the third part of his discussion **Dr. Sc. Vladimir Geiger**, a historian from the Croatian Institute of History, analyses the recent forms of trivial historiography in Croatia. In this issue he goes on to deal with the fabrications and errors made in quasi-historiographic texts of **Dr. Sc. Ivo Goldstein** from the Faculty of Philosophy in Zagreb. For some time, Goldstein was appraised by a part of Croatia’s public, and abroad, as a historian, who advocated politically correct or so-called anti-fascist position. For the purposes of such approach, it was kept withheld that, at the beginning of his academic career,

he had a reputation of a forger and author who fabricated the sources and literature. Geiger shows that in his later historiographic career, which has only recently been focused on the 20th century, Goldstein remains faithful to his old ways: his articles and books are full of errors in facts and fabrications; nonexistent sources are invented and interpretations are overstretched. The tendency is well-known and constant: to find excuses for Yugoslavia, yugoslavism and communism. However, since recently, Goldstein’s traditional sponsors have started distancing themselves from him. They also realised that such dilettantism does more harm than good, and so they have started their search for new academic tradesmen.

*

Tihomir Nuić, who has been for decades exploring Croat presence in Switzerland, a chronicler of Croat-Swiss cul-

tural relations, writes in this issue about **Jean Hirt**. The Croatian public is mostly unaware of this Swiss journalist, although he was defending Croat cultural, national and political identity in Swiss media for decades, by clearing up misconceptions about yugoslavism and promoting the news about Croats as a cultural European nation. This article is a small token of appreciation to all those intellectuals – not that many of them in Europe – whose sympathies for the Croatian nation prevailed against the Yugoslav propaganda and the fact that because those sympathies for Croats they only had troubles.

*

Maja Runje Pavelić writes about the manner in which Croat author and politician **Dr. Mile Budak** approached people in his works and his life in general. Although in the period between 1930 and 1945 he became the most popular Cro-

atian writer, with the restoration of Yugoslavia Budak was prohibited, left out of text books and libraries, and completely expelled from the literary history. The reason for that is his political engagement. Budak was a Croat nationalist, one of the leaders of the Croatian Party of Rights and one of the leaders of the Ustasha movement. In the Independent State of Croatia (1941-1945) he was the Minister of Worship and Teaching, an envoy to Berlin, a Minister without portfolio, and finally the Minister of Foreign Affairs. In her text, the author shows that his literary works were completely free of political tendency. Budak was writing in clear language, relying on colloquial speech and popular wisdom. Undoubtedly, that was the main reason of his popularity long ago.*

Rab - Cathedral (19. century)

IN DIESER AUSGABE

Außer an eine kurze Anlaufzeit, erschien die *Politički zavorenik* seit mehr als 20 Jahren als Monatzeitschrift, manchmal auf 68, jedoch in den letzten zehn Jahren immer auf den 48 Seiten. Wie in der Zusammenfassung der letzten Nummer (249) erwähnt, seit Anfang dieses Jahres wird unsere Zeitschrift alle zwei Monate erscheinen. Grund ist Wirtschaftskrise und eine vollständige Verkennung der Führungsstrukturen in Kroatien. Die kroatische Regierung hat, in der Tat, jede Unterstützung der Zeitschrift der kroatischen Gesellschaft politischer Häftlinge versagt, beurteilend dass sie "nicht die entwicklungspolitische Dimension hat." Leider die ehemaligen kroatischen politischen Gefangenen fühlen sich nicht so. Im Gegenteil, das Versagen sogar symbolische Unterstützung erleben alle als Bestätigung, dass man ihnen in der modernen kroatischen Gesellschaft den Mund zustopfen will. Solche Maßnahmen der Regierungen hervorrufen die Gefühle der Unfreiheit. Heute ist sie nicht physisch, wie sie damals, in den beiden jugoslawischen Staaten (1918-1941-und 1945-1990) war, aber im geistigen Sinn kaum geringer. Daher ist die Zahl der Menschen sehr groß, die wegen ihrer politischen Überzeugungen aus dem öffentlichen Leben, und das Phänomen des politisch Leidenden in der heutigen Form bekommt auf jeden Fall die "Entwicklungsdimension".

*

Dr. sc. Vladimir Geiger, Historiker vom Kroatischen Institut für Geschichte, analysiert in seiner Abhandlung bereits als dritte Folge, die Formen der trivialen Geschichtsschreibung in Kroatien in den letzten Jahren. In dieser Ausgabe beschäftigt er sich mit Lügen und Fehler in den quasi historiografischen Diskussionen des **Dr. sc. Ivo Goldstein** von der Philosophischen Fakultät in Zagreb. Goldstein war einmal im kroatischen Teil der Öffentlichkeit und auch im Ausland gelobt, als politisch korrekter Historiker, der so genannten antifaschistischen Ansichten vertritt. Für die Zwecke dieses Ansatzes wurde verschwiegen, dass er am Anfang seiner akademischen Laufbahn, als ein Fälscher und einer der die Quellen und Referenzen erfindet, zum Ruhm kam. Geiger zeigt, dass auch in der Folgen seiner historiographischen Tätigkeit, die vor kurzem auf dem 20 Jahrhundert konzentriert ist, Goldstein seinen

Traditionen treu geblieben ist: Seine Artikel und Bücher sind voll von sachlichen Fehlern und Fälschungen, es werden nicht-vorhandenen Quellen und ihre schlimmsten Interpretation konstruiert. Die Tendenz und Konstante sind erkennbar: Eine Ausrede und eine Entschuldigung für das ehemalige Jugoslawien, Jugoslawentum und Kommunismus zu finden. Allerdings ist es bezeichnend, dass sich selbst seine traditionellen Sponsoren vor kurzem von ihm distanzieren begonnen haben. Auch ihnen wurde klar, dass solcher Dilettantismus mehr schaden als Nutzen bringt, so dass sie auf der Suche nach neuen akademischen Vermarkter sind.

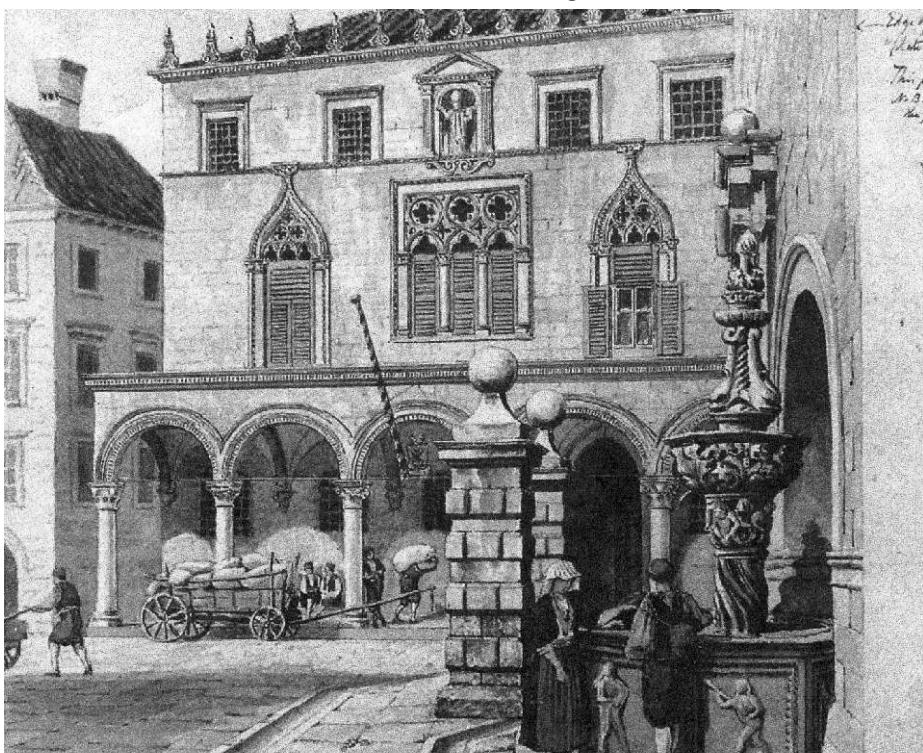
*

Langjähriger Forscher der kroatischen Präsenz in der Schweiz und Chronist kroatisch-schweizerischen kulturellen Beziehungen, **Tihomir Nuić**, beschäftigt sich in diesem Heft mit **Jean Hirt**. Dieser Schweizer Journalist ist der kroatischen Öffentlichkeit fast völlig unbekannt, obwohl er in den Schweizer Medien seit Jahrzehnten die kroatische kulturelle, nationale und politische Identität verteidigte, erschütternd Fehleinschätzungen über Jugoslawentum und der Förderung Informationen über die Kroaten als kulturelle europäische Nation. Dieser Artikel ist ein kleines Zeichen der Dankbarkeit gegenüber all jenen Intellektuellen - und es gibt nicht so viele in Europa - die Sympathie für das

kroatische Volk der jugoslawischen Propaganda voraussetzen und die Tatsache, dass sie wegen ihrer Sympathie für Kroaten nur Pein erlitten haben.

*

Über die Art und Weise wie in seinen Werken **Dr. Mile Budak** der kroatische Schriftsteller und Politiker den Menschen und dem Leben in allgemeinen herantrat, schreibt **Maja Runje Pavelić**. Obwohl er in der Zeit von 1930 bis 1945 zu den populärsten kroatischen Schriftsteller aufgewachsen war, wurde Budak nach der Restaurierung Jugoslawiens verboten, aus den Lehrbüchern und Bibliotheken rausgeschmissen und vollständig aus Literaturgeschichte verbannt. Der Grund hierfür ist sein politisches Engagement. Budak war ein kroatischer Nationalist, ein Mitglied der Führung der Kroatischen Partei des Rechts und einer der hervorragendsten Personen der Ustascha-Bewegung. Während des unabhängigen kroatischen Staates (1941-1945) war er Minister der Religion und Bildung, ein Abgesandter in Berlin, Minister ohne Geschäftsbereich und schließlich Minister für auswärtige Angelegenheiten. Doch in ihre Diskussion zeigt die Autorin, dass seine Werke völlig frei von politischen Tendenzen sind. Budak schrieb klar und deutlich annehmend sich an die Volkssprache und Volksweisheit. Dies ist zweifellos ein wichtiger Grund für seine ehemalige Beliebtheit. •

Sponza Palast in Dubrovnik im 19. Jh.

Ispostava SUP-a Lištica
Službenik: Simić Mirko
Datum: 27/6-1964 godine

PREDMET: PRIJEDLOG ZA BRISANJE
SARADNIKA "ROKO".-

Predlažem da se zaobidje u saradnji [REDACTED], sin [REDACTED]
[REDACTED], rodjen [REDACTED] godine u Mokrom, OS-e Lištica, srez Mostar,
Hvat, državljanin SFRJ, trgovачki radnik, nastanjen u mjestu
rođenja.

O b r a z l o ž e n j e

Imenovani je angažovan za saradnju 1956 godine. Od tog vremena do danas korišten je vrlo malo, tako da je do sada dao svega par izvještaja. Više je korišten kao prijateljska veza. Već duže vremena koristi ga SNM Lištica, pa radi ovoga i ne može se ubuduće koristiti kao saradnik, obzirom da je kompromitovan po organima NM.

Radi iznijetog predlažem da se imenovani izbriše iz registra mreže.

Prijedlog dao:
službenik:
Simić Mirko

Saglasan:
Šef Ispostave
Boban Ivan

Odobrava:
Načelnik Odjeljenja za krim. službu
Bego Hadžić

Ispostava SUP-a Lištica
Službenik: Simić Mirko
Datum: 27/6-1964 godine

PREDMET: PRIJEDLOG ZA BRISANJE
SARADNIKA "ŠTOF".-

Predlažem da se zaobidje u saradnji [REDACTED], sin [REDACTED]
[REDACTED], rođen [REDACTED] godine u selu Knešpolje, OS-e Lištica, srez
Mostar, Hrvat, državljanin SFRJ, privatni gostioničar, nastanjen u Lištici.

O b r a z l o ž e n j e

Imenovani je angažovan za saradnju 1957 godine. Odmah po angažovanju pokazao se kao vrlo dobar saradnik, tako da je imao u radu dobrih uspjeha. Kao saradnik korišten je i po službi DB. Na vezi je držan po raznim službenicima, kao i rukovodilocima. Tokom saradnje [REDACTED] je postao vrlo umišljen, pa je počeo izbjegavati vezu sa službenicima, tako da je zahtjevao da ga drži na vezi načelnik Odjeljenja za krim.službu, a kasnije mu je i ovaj postao mizeran. Počeo je davati izvještaje koji se nisu mogli provjeriti, a pogotovo realizovati.

Radi iznijetog sa njim je već duže vremena prekinuta saradnja, dok ovaj prijedlog treba da posluži samo za formalno brisanje iz registra mreže.

Prijedlog dao:
Službenik
Simić Mirko

Saglasan:
Šef Ispostave
Boban Ivan

Odobrava:
Načelnik Odjeljenja za krim.službu
Bego Hadžić